

Rikard Allvin
Markus Larsson

**I FRIHANDELNS
GODA NAMN
EN GENOMLYSNING
AV DEBATTEN OCH
FORSKNINGSLÄGET OM
KONSEKVENSERNA
AV TTIP**

En rapport från
COGITO & KATALYS

www.katalys.org
www.cogito.nu

Rikard Allvin
Markus Larsson

**I FRIHANDELNS
GODA NAMN
EN GENOMLYSNING
AV DEBATTEN OCH
FORSKNINGSLÄGET OM
KONSEKVENSERNA
AV TTIP**

COGITO & KATALYS
Mars 2015



KATALYS.

OM FÖRFATTARNA:

Rikard Allvin har en kandidatexamen i Internationella relationer och en masterexamen i globala studier från Göteborgs universitet. Han har mångårig erfarenhet av att arbeta med handelsfrågor, däribland ACTA-avtalet. Sedan 2013 arbetar han som sakkunnig åt Miljöpartiet i EU-parlamentet. Han skriver även bloggen ttippen.se.

Markus Larsson är nationalekonom. Han har skrivit flera läromedel, däribland *Spelet om världshandeln* och *Modern miljöekonomi – Ekonomiska teorier om hållbar utveckling* (Studentlitteratur). Han har tidigare arbetat som sakkunnig åt Miljöpartiet i EU-parlamentet och i riksdagen. Han är idag verksam vid Miljöstrategisk analys, KTH, och har ingen formell koppling till Miljöpartiet.

INNEHÅLL

| | |
|--|------------|
| ORDLISTA OCH FÖRKORTNINGAR | 7 |
| FÖRORD | 9 |
| 1. INLEDNING OCH METODDISKUSSION | 11 |
| 2. EKONOMISK BAKGRUND | 17 |
| 3. TVISTLÖSNING I SAMBAND MED INVESTERINGAR – INVESTOR-STATE DISPUTE SETTLEMENT | 28 |
| 4. REGULATIVT SAMARBETE | 47 |
| 5. JORDBRUK OCH LIVSMEDEL | 51 |
| 6. KEMIKALIER | 58 |
| 7. KLIMAT OCH ENERGI | 67 |
| 8. SLUTDISKUSSION | 74 |
| 9. SLUTSATSER | 78 |
| KÄLLFÖRTECKNING | 81 |
| | |
| BILAGOR | 95 |
| BILAGA 1 | 97 |
| BILAGA 2 | 99 |
| BILAGA 3 | 101 |

ORDLISTA OCH FÖRKORTNINGAR

I diskussionen kring förhandlingarna om Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) cirkulerar det en mängd krångliga termer och förkortningar. Vi reder ut begreppen:

ACTA-avtalet: Anti-Counterfeiting Trade Agreement var ett plurilateralt avtal som syftade till att stärka skyddet för immateriella rättigheter. Förhandlingarna fördes till stor del under sekretess och EU-parlamentet röstade 2012 ner förslaget. Avtalet kritiserades bland annat för att hota medborgerliga rättigheter och försvåra för tillgången av billiga, så kallade generiska, läkemedel.

CETA: Comprehensive Economic and Trade Agreement. Ett frihandelsavtal som precis förhandlats färdigt mellan EU och Kanada, och som innehåller ISDS (se nedan). Som alla frihandelsavtal måste även CETA godkännas av EU-parlamentet. Avtalet är i skrivande stund, mars 2015, färdigförhandlat men inte undertecknat. Det finns alltså fortfarande möjlighet att det kommer att ändras.

Försiktighetsprincipen (Precautionary principle): Att ta det säkra före det osäkra. En övergripande princip för att hantera och förebygga allvarliga skador på hälsa och miljö då det råder vetenskaplig osäkerhet. Enligt FN:s konferens om hållbar utveckling i Rio de Janeiro 1992 innebär försiktighetsprincipen att man inte ska kunna skjuta upp åtgärder om risk för allvarlig skada på hälsa eller miljö föreligger, även om detta inte är vetenskapligt bevisat.

Genmanipulering/modifiering (GMO): Genteknik är samlingsnamnet för de tekniker som används för att modifiera arvsanlag. Resultatet är en genetiskt manipulerad/modifierad organism (GMO). Begreppet *manipulering* används oftast av dem som är kritiska till GMO, medan andra pratar om *genmodifierade* organismer.

ISDS: Investor-State Dispute Settlement hanterar konflikter som kan uppstå mellan stater och företag. ISDS finns redan i en mängd bilaterala handelsavtal, bl.a. i det frihandelsavtal som EU precis förhandlat klart med Kanada (men som inte antagits än, se CETA ovan). ISDS förklaras utförligt i kapitel 3. En tvistlösningsmekanism mellan stat och stat finns redan inom ramen för WTO. Det är den mekanism som finns i handelsregelverket för att hantera konflikter kring handelsreglerna. Kan även fungera som en slags domstol mellan länderna och kan t.ex. "döma" länder till olika former av sanktioner.

Tariffära handelshinder: Hit hör tullar, skatter och andra avgifter som drabbar importerade varor.

Icke-tariffära handelshinder (Non-Tariff Barriers): Hit hör statliga åtgärder som inte består av tullar, men likväl begränsar eller försvårar handel mellan länder, exempelvis: Importkvoter; Subventioner; Lagar och regler som kräver att vissa varor utformas på ett visst sätt för att de ska få säljas inom landet; Kampanjer som uppmanar befolkningen att handla lokalt; När den offentliga sektorn konsekvent, genom politiska beslut, undviker att köpa importerade varor; Standarder, speciella certifieringar och kontrollkrav; Omständlig handläggning och byråkrati vid införsel av importerad vara; Försvårande av företagsetablering.

Politiskt påverkbara icke-tariffära handelshinder: Regleringar, lagstiftning och certifiering av produkter kan påverkas. Det finns dock en kategori icke-tariffära handelshinder som inte är politiskt påverkbara. Hit hör betydelsen av vanor och smak, språk och kultur.

TPP: Trans Pacific Partnership, är ett frihandelsavtal som förhandlas mellan en mängd länder runt Stilla Havet, däribland USA, Mexico, Japan, Australien och Singapore.

TTIP: Står för Transatlantic Trade and Investment Partnership, och är det handels- och investeringsavtal som just nu förhandlas mellan EU och USA.

Utländska direktinvesteringar (Foreign Direct Investments, FDI): När ett företag med säte i ett land startar verksamhet i ett annat land eller etablerar sig i ett annat land genom nyinvesteringar, sammanslagningar eller uppköp av bolag.

FÖRORD

Sedan sommaren 2013 pågår förhandlingar mellan EU och USA om att få till stånd The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP). Syftet med TTIP sägs vara att skapa världens största frihandelsområde. Förhandlingarna sker till största delen bakom stängda dörrar, men kritiken från utsidan har varit hård. Striderna är delvis väntade. Frihandel hör till de frågor där diskussionerna ofta hamnar i låsta positioner, där ideologi går före fakta och där argument bedöms utifrån avsändaren snarare än utifrån innehållet. Ur demokratisk synvinkel är detta olyckligt.

Det är ingen tvekan om att ökad handel kan föra med sig goda saker, bygga broar och öka välfärden. Ökad handel medför i regel även ökade transporter och riskerar därmed att öka koldioxidutsläppen. Framför allt är frihandel i sig inget självändamål, utan ett medel för att uppnå andra goda mål. Det finns all anledning att syna avtal om frihandel i sömmarna, eftersom många märkliga saker har visat sig kunna segla in under frihandelsflagg. Som ett exempel stoppade Världshandelsorganisationen (WTO) nyligen den kanadensiska delstaten Ontario från att köpa solceller från en lokal leverantör, eftersom detta skulle äventyra den fria globala konkurrensen. Utan de arbetstillfällen som skapas genom att solcellerna produceras lokalt har det dock visat sig svårt att få stöd för projektet, vilket resulterade i att satsningen på solceller uteblev. Fallet beskrivs ingående i Naomi Kleins senaste bok *This Changes Everything* från 2014.

Ett talande och färskt exempel är också turerna kring det militära samarbetsavtalet mellan Sverige och Saudiarabien. På DN-debatt (6 mars 2015) skrev 31 företrädare för Svenskt näringsliv att valet stod mellan ökad handel och isolering, och att fortsatt vapenexport till den saudiska diktaturen skulle ge viktiga möjligheter för att främja utvecklingen av mänskliga rättigheter och demokrati. Risker är givetvis uppenbara att medlen skulle motverka det förmenta ändamålet i detta fall, och frågan är om det går att hitta ett tydligare exempel på den tankeförkortning som säger att ökad handel alltid är bra. Men handelsavtal kan inte bedömas utifrån om de ökar eller minskar handeln. Vad som handlas, hur och på vilka villkor är helt avgörande för om ett avtal är bra eller dåligt. Nu blev det förvisso ingen förlängning av vapensamarbetet, men historien är ändå belysande för hur argumentationen ofta förs.

Också när det gäller TTIP-avtalet finns det goda skäl att granska innehållet och inte hänfälla till enkla argument för eller emot fri handel. Avtalet är nämligen långtgående och är tänkt att reglera betydligt mer än tullar och handelshinder, och kan komma att få avgörande betydelse för bland annat miljölagstiftning, produktionsstandarder och arbetsvillkor i en stor del av världen. Framst i fokus i den rapport vi låtit Markus Larsson och Rikard Allvin ta fram är aspekter kopplade till de ekonomiska konsekvenserna av avtalet samt effekterna på livsmedel, kemikalier och klimat. Men även den omtvistade tvistlösningsmekanismen ISDS tas upp. Kommer TTIP att försvåra för Sverige och andra länder att driva en ambitiös miljöpolitik? Kommer ett nytt avtal att försvåra eller stärka möjligheten för kommuner och landsting att upphandla lokalt producerade livsmedel? Hur påverkas arbetsrätten? Vilka samhällsgrupper vinner och vilka förlorar? De som nu förhandlar om avtalet och eventuellt kommer överens behöver inse att vi som medborgare kräver svar på dessa frågor.

Vi hoppas att denna rapport kommer att bidra till att sprida medvetenheten om vad som står på spel, och att de demokratiska krafterna stärks. Frågan om TTIP är högaktuell och kunskapsbehovet är stort. Här finns en gedigen genomgång av både fakta och åsikter, där några av de främsta experterna på området kommer till tals. Vi hoppas också att det demokratiska samtalet om TTIP och ISDS tar fart nu, i offentligheten. Än finns det tid att påverka detta avtal.

STOCKHOLM, MARS 2015

Mikael Malmaeus, styrelseledamot Cogito

Daniel Suhonen, chef Katalys

1. INLEDNING OCH METODDISKUSSION

Den fria handelns för- och nackdelar har länge varit föremål för debatt. Ofta går positionerna att placera in på en politisk höger-vänsterskala. Frihandelsförespråkarna återfinns som regel till höger och motståndarna till vänster. På kontinenten är uppdelningen tydligare än i Sverige där såväl Socialdemokraterna som fackföreningsrörelsen tillhör frihandelns stödtrupper. Det gäller även Miljöpartiet. Längre söderut, inklusive i EU-parlamentet, är tongångarna inte sällan helt annorlunda. Europeiska socialdemokrater, miljöpartister och fackligt aktiva är ofta skeptiska till ökad frihandel och pekar på kostnader i termer av risk för försämrade arbetsrätt och miljölagstiftning.

Debatten har periodvis varit polariserad, ibland naiv, där ekonomisk globalisering antingen beskrivits som allena saliggörande eller roten till allt ont. Det vi idag behöver diskutera är inte frihandelns vara eller inte vara. Den diskussionen är vi förbi. Det finns väldigt få debattörer som är för en ovillkorat fri handel och det finns lika få som förespråkar slutna gränser och nationell självförsörjning. Därför kan vi 2015 läsa en artikel av ordföranden i Europas största miljöorganisation European Environmental Bureau Mikael Karlsson där han kommer med en bekännelse: "...det är på sin plats att komma med en bekännelse riktad till naiva debattörer av olika slag: Jag ser betydande fördelar med handel."¹ Självklart finns det fördelar med handel. Liksom det finns fördelar med investeringar. Och självklart finns det fördelar med ett handels- och investeringsavtal mellan EU och USA, men det finns också nackdelar. Det som behöver diskuteras är ett kommande avtals innehåll och vilka konsekvenser avtalet för med sig. I den enkät- och intervjustudie som vi genomför inom ramen för den här rapporten lyser "naiva debattörer" med sin frånvaro. Flera respondenter som överlag är kritiska till TTIP poängterar att det visst finns fördelar med ett nytt avtal. Likaså ser flera respondenter som gärna ser att TTIP blir verklighet risker med avtalet. Vi upplever en öppenhet och ärlighet i diskussionen om TTIP som förhoppningsvis borgar för en konstruktiv dialog om potentiella för- och nackdelar.

1.1 WTO OCH TTIP

Andra halvan av 1900-talet präglades av ökad öppenhet och färre och färre handelshinder. Tullar, regleringar och andra handelshinder omförhandlades och 1995 bildades WTO. I kölvattnet av den globala finanskrisen och återkommande kriser i euroområdet har EU och USA påbörjat förhandlingar om ett nytt bilateralt frihandels- och investeringsavtal: Transatlantic Trade and Investment Partnership, TTIP. Ett avtal som är tänkt ska leda till nya arbetstillfällen och ekonomisk tillväxt på båda sidor Atlanten. Tullarna mellan EU och USA är redan idag låga och målet med avta-

1 "Before I move on, however, it seems well placed to make a confession, addressed to naïve debaters in all corners: I see clear benefits in trade. Anyone thinking about trade should realize that without trade, within or between countries, individual or national self-sufficiency would be necessary, which would be impossible in today's globalized world."
Karlsson, Mikael (2015) - "TTIP and the environment: the case of chemicals policy" i Global Affairs, 1:1, s. 22, tillgänglig via <http://dx.doi.org/10.1080/23340460.2015.977637>

let är därför snarare att harmonisera regleringar i EU och USA, att uppnå vad man kallar regulatorisk samsyn, eller ”regulatory coherence”. Idag skiljer sig synen på och användningen av regleringar mellan de två regionerna. Lobbygrupper och politiska grupperingar på ömse sidor av Atlanten försöker påverka förhandlingarna. Företag och representanter för det civila samhället gör sitt bästa för att påverka avtalet i en för dem fördelaktig riktning. Företrädare för såväl EU som USA har pekat på att TTIP kommer att sätta en ny standard för kommande frihandelsavtal. I den mån man vill påverka framtida handelsavtal, inte bara TTIP, är det alltså nu man bör agera. Flera aktörer pekar dock på att det kan vara svårt att påverka förhandlingarna eftersom de sker bakom lyckta dörrar.² Civilsamhället och andra som önskar påverka utfallet behöver alltså noggrant följa vad som står på dagordningen, även om informationen är bristfällig.

I WTO, till skillnad från i TTIP och andra bilaterala avtal, är avtalen multilaterala. Det finns ett system för tvistlösning inom WTO för fall där medlemsländer inte är överens om hur ett avtal ska tolkas. Ett liknande tvistlösningssystem är föreslaget för TTIP. Det här utvecklas i kapitlet om ISDS nedan. WTO har i skrivande stund 160 medlemsländer som tillsammans står för den absoluta merparten av världshandeln. Storleken på WTO har bidragit till att förhandlingarna i de olika handelsrundorna har varit långdragna. Så även den så kallade Doharundan som inleddes 2001 och fortfarande pågår. Att de multilaterala förhandlingarna är svåra och segdragna är en förklaring till att bilaterala avtal blivit allt vanligare. TTIP är ett steg i den riktningen.

1.2 EU:S HANDELS- OCH INVESTERINGSAVTAL

Sedan Lissabon-fördraget är flera centrala aspekter av handelspolitiken en exklusiv befogenhet för EU³. Samtidigt som EU-kommissionen förhandlar fram nya avtal med tredje land så har EU-parlamentet medbestämmande, en befogenhet som parlamentet använde för att fälla ACTA-avtalet år 2012. TTIP är dock inte det enda handelsavtal som nu förhandlas av EU-kommissionen. Parallellt avslutades nyligen förhandlingarna med Kanada om ett mycket omfattande avtal (CETA).⁴ Samtidigt pågår förhandlingar om ett globalt avtal om tjänster (TISA)⁵ samt förhandlingar om bilaterala avtal med en stor mängd länder, däribland Indien, Japan och Singapore. Om alla förhandlingar avslutades i morgon skulle dessa frihandelsavtal enligt EU-kommissionen kunna öka EU:s BNP med 2,2 procent.⁶ USA förhandlar å sin sida ett mycket omfattande frihandelsavtal med länder runt Stilla havet, däribland Australien och Japan. Förhandlingarna om det så kallade Trans-Pacific Partnership (TPP) är långt gångna men har kantats av förseningar då parterna inte kommit överens om lösningar inom

2 Se t.ex. Hansen-Kuhn, Karen och Suppan, Steve (2013) – “Promises and Perils of the TTIP – Negotiating a Transatlantic Agricultural Market”, Institute for Agriculture and Trade Policy och The Heinrich Böll Foundation, tillgänglig via http://www.iatp.org/files/2013_10_25_TTIP_KHK.pdf

3 De Gucht, Karel (2010) – ”The implications of the Lisbon Treaty for EU Trade Policy”
Tal vid seminarium om handelspolitik anordnat av den socialdemokratiska gruppen i EU-parlamentet.
Tillgängligt via http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/october/tradoc_146719.pdf

4 EU-kommissionens hemsida om CETA-avtalet; <http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ceta/>

5 EU-kommissionens hemsida om TISA-avtalet; <http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/tisa/>

6 EU-kommissionen (2013:a) – ”The EU’s bilateral trade and investment agreements – where are we?”,
tillgängligt via http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2012/november/tradoc_150129.pdf

flera kontroversiella områden, däribland jordbruk och immaterialrätt. Gemensamt för en stor del av dessa avtal är att de handlar allt mindre om tullar, och allt mer om regelkonvergens samt att avskaffa icke-tariffära handelshinder.

Den politiska viljan att få till ett TTIP-avtal är omfattande. EU-kommissionen vill till varje pris undvika att se ytterligare ett handelsavtal fällas i EU-parlamentet. I ett möte 2013 med medlemsstaterna poängterade kommissionen behovet av att forma debatten genom att tidigt under förhandlingarna kommunicera i positiva termer kring vad avtalet handlar om, det vill säga ekonomiska vinster och globalt ledarskap.⁷ Kommunikationsstrategin läckte sedermera ut via den danska tidningen Notat.

I och med Lissabonfördraget har EU exklusiv befogenhet att sluta investeringsavtal, på samma sätt som tidigare när det gällde handelsavtal. EU:s medlemsländer har tillsammans cirka 1400 bilaterala investeringsavtal. Alla dessa är förstås inte samstämmiga och det kommer att vara en lång process innan EU:s investeringspolitik är lika samstämmig som handelspolitiken. Om det förhandlas klart kommer TTIP att bli världens hittills största bilaterala handels- och investeringsavtal. Förutom att öka handeln mellan EU och USA, vilket i sin tur ska leda till ökad sysselsättning och högre ekonomisk tillväxt, hoppas man att TTIP ska sätta en ny standard som respektive block kan hänvisa till under andra bilaterala förhandlingar. Traditionellt har Sverige förhållit sig positiv till frihandel. Det har gällt såväl borgerliga som Socialdemokratiskt ledda regeringar och såväl näringslivet som fackföreningsrörelsen. Inte sällan har den svenska positionen varit mer frihandelsvänlig än motsvarande organisationer och partier i EU.⁸

1.3 TTIP I SVERIGE

Handel är ett av de områden där EU har exklusiv befogenhet, vilket betyder att det är EU och inte medlemsstaterna som förhandlar och ingår exempelvis nya handelsavtal. EU-kommissionen förhandlar med mandat från EU-parlamentet och ministerrådet. Medlemsstaterna är således främst involverade via rådet. Vissa handelsavtal kan dock bedömas ha innehåll som både faller under EU:s exklusiva befogenhet och under medlemsstatskompetens. Sådana avtal kallas ”blandade avtal” (mixed agreements) och kräver förutom ratificering på EU-nivå även ratificering på medlemsstatsnivå.⁹ Ett modernt exempel på ett blandat avtal är ACTA-avtalet, vilket som vi redan berättat fälldes av EU-parlamentet sommaren 2012.

Huruvida TTIP kommer att bedömas som ett blandat avtal återstår att se, det bestäms i samband med den juridiska översyn som görs när avtalet är färdigförhandlat. Dåvarande handelskommissionär Karel De Gucht trodde att TTIP kommer att

7 Information (2013) – ”EU-Kommissionen: Sådan vinder vi offentligheden for frihandelsaftalen” artikel i nätupplagan av den danska tidningen Information, 23:e november 2013, tillgänglig via <http://www.information.dk/479722>

8 LO, TCO, SACO (2014) – ”Facklig policy inför förhandlingarna om ett handels- och investeringsavtal mellan USA och EU; Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)”, tillgänglig via <http://loblog.lo.se/loblog/wp-content/uploads/2014/07/TTIP-facklig-policy-PDF.pdf>

9 EU-kommissionen (2013:b) ”Trade negotiations step by step”, tillgänglig via http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2012/june/tradoc_149616.pdf

bedömas som ett ”blandat avtal”.¹⁰ Även nuvarande handelskommissionär Cecilia Malmström har uttryckt att hon, även om hon tycker att det är olyckligt att många tidigare handelsavtal bedömts som ”blandade avtal”, likväl tror att TTIP kommer att bedömas som ett sådant.¹¹

Parlament i 16 medlemsländer har sedan tidigare via ett brev till dåvarande handelskommissionär Karel De Gucht poängterat att TTIP bör bedömas som blandat avtal och därigenom beslutas om i de nationella parlamenten. De menar att avtalet påverkar områden som är medlemsstatskompetens. Bland länderna som skrivit under brevet återfinns Storbritannien, Tyskland och Frankrike.¹² I EU-kommissionens svar framgick att kommissionen inte nödvändigtvis ser att avtalet per definition blir ”blandat”, men att en ingående granskning kommer att göras när förhandlingarna är avslutade.¹³

Den danska regeringen, som svarat på en fråga från en ledamot i Folketinget, menar att enligt deras bedömning så kommer avtalet med Kanada (CETA) att bedömas som ett blandat avtal. De hävdar vidare att denna åsikt delas av ”i stort sett alla andra medlemsländer”.¹⁴ Skulle CETA bedömas som blandat får det anses troligt att detsamma skulle gälla även för TTIP.

Om avtalet behandlas som ett blandat avtal innebär det att ett beslut om ratificering behöver tas i Sveriges riksdag. Vad som kommer att hända om ett enskilt medlemsland vägrar ratificera avtalet återstår att se. Detta behöver inte nödvändigtvis betyda att hela avtalet faller. Rådet måste dock ta ett enhälligt beslut att ratificera ett sådant avtal med tredje land¹⁵, vilket således ger ytterligare möjligheter för enskilda medlemsländers regeringar (om än inte parlament) att stoppa ett avtal. Frågan har aktualiserats ytterligare efter det vänsterradikala partiet Syriza valseger i Grekland. Partiet har sedan tidigare lovat att fälla TTIP.¹⁶

Enligt nyhetsrapporter har EU-kommissionen skickat en förfrågan till EU-domstolen kring avtalet med Singapore, och domstolens svar lär bli prejudicerande för hur kommissionen kommer att tolka även andra avtal, såsom TTIP och CETA. Kom-

10 Bilaterals (2014) – ”De Gucht assures that TTIP will probably be a mixed agreement”, artikel i bilaterals.org 26e maj 2014, tillgänglig via <http://www.bilaterals.org/?de-gucht-assures-that-ttip-will&lang=en>

11 Utfrågning av Cecilia Malmström i EU-parlamentets handelsutskott (INTA), 29e September 2014, tillgänglig via http://www.elections2014.eu/sv/new-commission/hearing/20140917HEA64702/?utm_source=twitter_Europarl_EN&utm_medium=social&utm_campaign=hearings_2014

12 Parlamentariska utskottsordförande från 16 medlemsländer till kommissionär Karel de Gucht (2014) ”Letter in the framework of the political dialogue: the role of national parliaments in free trade agreements”, 25 juni 2014, tillgänglig via http://www.ttip2014.eu/files/content/docs/Full%20documents/Letter_to_Mr_De_Gucht_-_role_of_national_parliaments_in_free_trade_agree..._181-238913.pdf

13 Sefcovic, Maros (2014) – Svar till parlamentariska utskottsordförande från 16 medlemsstater, 16e oktober 2014, tillgänglig via <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/3/2014/EN/3-2014-7557-EN-F1-1.Pdf>

14 Danska regeringen (2014) – ”Svar till Spørgsmål 201” från ledamot av Folketinget, Eva Kjer Hansen, angående hur CETA-avtalet ska bedömas som ett blandat avtal, tillgänglig via <http://www.eu.dk/samling/20131/almdel/euu/spm/201/index.htm>

15 EU:s hemsida: ”Procedure for the adoption of international agreements”; http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/decisionmaking_process/14532_en.htm

16 Euractiv (2014:a) – ”Κατρούγκalos: Η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ δεν θα κυρώσει τη συμφωνία ελευθέρου εμπορίου ΕΕ-ΗΠΑ”, artikel i grekiska nätupplagan av Euractive, 22a december 2014, tillgänglig via; <http://www.euractiv.gr/oikonomia/katroygkalos-i-kybernisi-syriza-den-tha-kyrosei-ti-symfonia-elytheroy-emporiyee-ipa>

missionen har ställt tre frågor till domstolen: Vilka paragrafer som faller under EU:s exklusiva befogenhet, vilka som faller under delad kompetens samt om det finns några delar som faller enbart under medlemsstaternas kompetens.¹⁷

EU-kommissionen kommer att lämna besked kring hur man avser att behandla avtalet efter att förhandlingarna avslutats.

1.4 METODDISKUSSION OCH AVGRÄNSNING

I vår rapport gör vi nedslag i några kontroversiella områden i avtalet av särskilt intresse för Cogito och Katalys. Hit hör livsmedel, kemikalier och klimat/energi. Dessa avsnitt skiljer sig något från de aspekter av förhandlingarna som är applicerbara på hela avtalet som rapporten också tar upp: investeringskydd och tvistlösningsmekanismen ISDS, samt regulativt samarbete. Vi granskar även de ekonomiska studier som ligger till grund för hur avtalet marknadsförs som en vitamininjektion till stagnerade ekonomier på båda sidor Atlanten. Underlaget kommer dels från en litteraturstudie och dels från en intervju- och enkätundersökning. Inom ramen för litteraturstudien har vi eftersträvat att använda fyra typer av källor: underlag från förhandlingsparterna; oberoende studier; studier framtagna av förespråkare av avtalet; samt rapporter från organisationer som ifrågasätter avtalet. Vi har således försökt att rapporten igenom tydligt visa när material och slutsatser kommer från parter med ett tydligt förhållningssätt till förhandlingarna. Materialet är omfattande, men det finns samtidigt givetvis material som vi medvetet valt bort eller som vi inte känner till. Vår ambition har varit att försöka göra en så bred materialgenomgång som möjligt. Vi har använt oss av forskningsartiklar och -rapporter, diskussion och nyhetsrapportering i tidningar, intresseorganisationers egna rapporter, blogginlägg och andra texter, samt inte minst underlag från EU-parlamentet, Sveriges regering och olika myndigheter.

Vi har även inom ramen för studien bett ett antal svenska och utländska aktörer engagerade i handels- och investeringsfrågor svara på frågor med bäring på TTIP. Frågorna rör ISDS, jordbruk, ekonomi och klimat. Frågor ställdes om synen på multilaterala avtal inom ramen för WTO och bilaterala avtal som TTIP, om det finns anledning att koppla ihop handelsavtal med kommande klimatavtal och vilka vinnarna och förlorarna är av ett kommande avtal. Vissa aktörer intervjuades och andra fick svara på en enkät. Frågor som en respondent inte hade någon uppfattning om eller inte ville uttala sig om hoppades över varför samtliga respondenter inte har svarat på precis samma frågor. Frågeformuläret finns i bilaga 2. Respondenterna valdes ut ifrån vilka som har varit aktiva i debatten om handel i allmänhet och TTIP i synnerhet. Det har rört sig om talare på konferenser och seminarier om handel och TTIP, om aktörer aktiva på tidningarnas debattsidor, om representanter för organisationer som har intresse i handelsfrågor. En del respondenter har, i sin tur, tipsat om andra att intervjua. En lista över respondenter finner ni i bilaga 1. Urvalsmetoden garanterar inte ett representativt urval men vi har ansträngt oss för att få med svar från såväl förespråkare som kritiker av frihandel och TTIP. Vi har även varit noga med att förklara att vi gör

17 EU Trade Insights (2014) "Exec to ask court to decide on mixity of trade deal", artikeln publicerad 29 oktober 2014, tillgänglig via <http://www.viewuws.eu/eutradeinsights/exec-to-ask-court-to-decide-on-mixity-of-trade-deal/>

studien på uppdrag av Cogito och att Cogito har nära band till Miljöpartiet¹⁸. Vi har även valt att inte intervjua någon som representerar eller arbetar för Miljöpartiet. Vi har uppvaktat sena respondenter ett par gånger men om svar trots det inte inkommit har vi räknat det som ett bortfall. Bortfallet har dock varit begränsat. Resultatet från intervjuer och enkätundersökningen kompletterar informationen från litteraturstudien och redovisas under respektive kapitel.

I den här rapporten granskas avtalets potentiella risker för områden som är centrala för tankesmedjorna Cogito och Katalys. Vi vill inte ge sken av att rapporten är heltäckande. Flera frågor berörs bara ytligt eller inte alls. Centrala områden för förhandlingarna, däribland finansiella tjänster, offentlig upphandling, immaterialrätt, liberalisering av tjänster och djurskydd faller utanför de områden som den här rapporten granskar i detalj. Givetvis är ett avtal av den här magnituden varken oavkortat bra eller dåligt, men vi vill vara tydliga med att vår ambition i första hand är att granska potentiella risker med avtalet på de områden som är föremål för rapporten. Dessa potentiella risker analyseras utifrån ett europeiskt perspektiv. För vidare läsning kring avtalets potentiella fördelar rekommenderar vi att läsaren tittar närmare på de studier som EU-parlamentets utredningsenhet tagit fram, som innefattar såväl potentiella risker som fördelar¹⁹.

1.5 DISPOSITION OCH TACK

I tur och ordning presenteras var sitt kapitel om ekonomisk bakgrund, investeringskyddet och tvistlösningsmekanismen i TTIP, det regulativa samarbetet, frågor som rör livsmedel, kemikalier och klimat/energi. I rapportens sista kapitel följer en avslutande diskussion samt slutsatser. Slutsatserna liksom övriga ståndpunkter är författarnas och delas inte nödvändigtvis av Cogito och Katalys.

Vi vill rikta ett stort tack till samtliga respondenter som generöst bjöd på sin tid. Flera personer har lämnat synpunkter på texten under olika skeden av skrivandet, ett stort tack även till dessa. Ett särskilt tack vill vi rikta till Peter Kleen, Johanna Sandahl och Magnus Nilsson för kritisk läsning och faktagranskning samt till Jonas Nilsson för korrekturläsning. Eventuella återstående fel är förstås våra egna.

18 När intervjuerna gjordes var inte Katalys inblandade i rapporten.

19 European Parliament think tank (2015) – Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) – Key Studies. Tillgängliga via http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EXPO_BRI%282015%29544564

2. EKONOMISK BAKGRUND

Ambitionen med TTIP är att skapa världens största frihandelsområde. Enligt handelskommissionär Cecilia Malmström är TTIP "...ett oerhört viktigt avtal med enorm potential att skapa jobb och tillväxt..."²⁰, en bedömning som delats av både den tidigare och nuvarande svenska regeringen.²¹ Avtalet har rubricerats av exempelvis Svenskt Näringsliv som en nödvändig "vitamininjektion" till ekonomierna på båda sidor Atlanten.²² Historiskt har frihandelsavtal främst inriktats på att avlägsna tullar, men mellan EU och USA är tullarna redan idag genomsnittligt relativt låga. Därför beräknas de ekonomiska effekterna framför allt härröra från avskaffande av icke-tariffära handelshinder. Icke-tariffära handelshinder kan ha två olika handelsstörande effekter: antingen ökar de företagets kostnader eller begränsar marknadstillträdet. Huruvida avtalet verkligen kommer att ge positiva effekter för jobb och tillväxt skiljer sig dock mellan olika studier. Följande är en redogörelse för några av de studier som citerats flitigt i debatten och som därför får anses ha haft stort inflytande.

2.1 FORSKNINGSBAKGRUND

2.1.1 Ecorys och icke-tariffära handelshinder

Den holländska konsultfirman Ecorys genomförde 2009 en ekonomisk analys av befintliga icke-tariffära handelshinder mellan EU och USA på uppdrag av EU-kommissionen.²³ I studien lanseras begreppet "actionability" i förhållande till icke-tariffära handelshinder. "Actionability" beskrivs som politisk påverkbarhet, det vill säga i vilken utsträckning ett icke-tariffärt handelshinder eller en regulativ skillnad kan minska förutsatt att den politiska viljan att göra det existerar. Ecorys finner i sitt ambitiösa, eller långtgående, scenario att 50 procent av de icke-tariffära handelshindren mellan EU och USA är politiskt påverkbara.²⁴ Exempel på icke-tariffära handelshinder som inte är politiskt påverkbara är betydelsen av vanor och smak, språk och kultur, eller helt enkelt en förkärlek för det närproducerade – i Sverige föredrar många svenskproducerade varor. Ett mer begränsat scenario bedömer att 25 procent av hindren är

20 EU-kommissionen (2014:a) – "Commission to further boost transparency", pressmeddelande från EU-kommissionen 19e november 2014, tillgänglig via <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1201>

21 Svenska regeringen (2014) – "Ewa Björling bjuder in till diskussion om transatlantiskt partnerskap för handel och investeringar (TTIP)", pressmeddelande från utrikesdepartementet 24 april 2014, tillgänglig via; <http://www.regeringen.se/sb/d/18599/a/239218> samt Svenska regeringen (2015) – "Kommissionens rapport om offentliga samrådet rörande investeringsskydd och ISDS i TTIP", pressmeddelande från näringsdepartementet 13e Januari 2015, tillgänglig via <http://www.regeringen.se/sb/d/119/a/252688>

22 Svenskt Näringsliv (2015) – "Tydlig majoritet av svenska företag skulle exportera mer med TTIP", debattartikel av VD Carola Lemne i Europaportalen 12:e januari 2015, tillgänglig via <http://www.europaportalen.se/2015/01/tydlig-majoritet-av-svenska-foretag-skulle-exportera-mer-med-ttip>

23 Ecorys (2009) – "Non-Tariff Measures in EU-US Trade and Investment – An Economic Analysis", tillgänglig via http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/december/tradoc_145613.pdf

24 Ecorys (2009), s. 22

påverkbara.²⁵ Uträkningen baserar sig på expertutlåtanden samt dialog med lagstiftare och näringsliv, och Ecorys nämner att resultaten bör tolkas med försiktighet.²⁶

Om samtliga politiskt påverkbara handelshinder i samtliga sektorer skulle avskaffas bedömer studien att EU:s tillväxt skulle öka med 0,7 procent av BNP under en tioårsperiod jämfört med ett scenario där inga liknande åtgärder genomförs. Motsvarande siffra för USA är 0,3 procent.²⁷ Bedömningen kring tillväxt är gjord med hjälp av modellen Computable General Equilibrium (CGE).

2.1.2 CEPR och EU-kommissionens underlag

Det huvudsakliga underlag som ligger till grund för EU-kommissionens kommunikation om TTIP består av en studie utförd av den Londonbaserade tankesmedjan Centre for Economic Policy Research (CEPR).²⁸ Studien baserar sig delvis på slutsatser från Ecorys studie²⁹ och använder sig av samma CGE-modell.³⁰

CEPR:s studie utgår ifrån tre olika scenarion. I det första, begränsade scenariot utreder studien enbart effekterna av ett avtal som fokuserar på tariffära handelshinder. Därutöver har studien två mer omfattande exempel, där även icke-tariffära handelshinder berörs. Det mindre ambitiösa scenariot förutsätter att 98 procent av tullarna och 20 procent av de politiskt påverkbara icke-tariffära handelshindren elimineras (10 procent av de totala). Det mer ambitiösa scenariot bygger på att 100 procent av tullarna och 50 procent av de politiskt påverkbara (25 procent av de totala) icke-tariffära handelshindren tas bort.³¹

I det mest ambitiösa scenariot, som bygger på Ecorys mest optimistiska uppskattning gällande politiskt påverkbara icke-tariffära handelshinder, finner CEPR att TTIP skulle innebära en tillväxt för EU på 0,48 procent av BNP, att jämföra med 0,39 procent för USA. Enligt studien motsvarar detta 119 miljarder euro för EU och 95 miljarder euro för USA. Summan översätts också i disponibel inkomst (545 euro) för ett europeiskt hushåll (familj om fyra personer), en siffra som kontinuerligt används av EU-kommissionen för att poängtera avtalets ekonomiska effekter.³² Effekterna är nästan dubbelt så stora som i det mindre ambitiösa scenariot (68 respektive 45 miljarder euro). Flera aktörer som hänvisar till studien beskriver detta som en årlig effekt³³, men enligt studien beräknas dessa vinster uppnås först efter en tioårsperiod, i studiens scenario år 2027. Därefter förväntas summan utgöra ett permanent tillskott till respektive ekonomi, en effekt som alltså följer med ekonomin varje år. Då förhandlingarna går långsammare än beräknat kan denna ”årliga” effekt senareläggas ytterligare.

25 Ecorys (2009), s. xiii

26 Ecorys (2009), s. 22

27 Ecorys (2009), s. xiv

28 EU-kommissionen (2013:c) – ”TTIP – The Economic Analysis Explained”, pressmeddelande, tillgänglig via <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=968>

29 Centre for Policy Research (CEPR) (2013) – ”Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment: An Economic Assessment”, s. 15, tillgänglig via http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/march/tradoc_150737.pdf

30 CEPR (2013), s.1

31 CEPR (2013), s. 36

32 EU-kommissionen (2013:d) ”Transatlantic Trade and Investment Partnership – The Economic Analysis Explained”, s. 7, tillgänglig via; http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/september/tradoc_151787.pdf

33 European People’s Party (EPP) (2014) – ”Mythbusting the EU-US free trade agreement”, tillgänglig via <http://www.eppgroup.eu/news/Mythbusting-the-EU-US-free-trade-agreement>

2.1.3 Bertelsmann Foundation

En frekvent citerad studie kring TTIP:s ekonomiska effekter togs fram av Bertelsmann Foundation. Den använder en vidareutveckling av den CGE-modell som användes i t.ex. CEPR:s studie. Rapporten utgår från två olika scenarion; ett tariffscenario och ett omfattande liberaliseringsscenario.³⁴ Tariffscenariot beräknas endast ge begränsade vinster, medan det omfattande liberaliseringsscenariot förväntas få omfattande och positiva effekter för både EU och USA; 1,3 miljoner nya jobb i EU och 1 miljon nya jobb i USA.³⁵ Tillväxten förväntas stiga med 1,3 procent respektive 4,8 procent.³⁶ Samtidigt förutspår studien en negativ effekt för många andra länder, däribland Kanada (förlust av ca 100 000 jobb), Japan (70 000 jobb) och Turkiet (94 000 jobb).³⁷ För Sveriges del beräknar studien en ökning med ca 30 000 jobb.

Studien har kritiserats på flera håll för att vara överdrivet optimistisk, en slutsats som delas av EU-kommissionen.³⁸

2.1.4 Tufts University

En studie från amerikanska Tufts University ger väldigt avvikande resultat från övriga större rapporter.³⁹ Studien använder en annan modell än den CGE (Computable General Equilibrium) som exempelvis CEPR:s och Ecorys studier använder. Studiens författare Jeronim Capaldo använder i stället FN:s Global Policy-modell (United Nations Global Policy Model) och analyserar TTIP:s inverkan på den globala ekonomin i en kontext av åtstramningspolitik och låg tillväxt, särskilt i EU och USA. Den baseras på slutsatserna i tidigare studier och beräknar att handelsvolymen initialt kommer växa i enlighet med projektionerna i dessa studier.⁴⁰ Samtidigt fokuserar den på handel, inte investeringar⁴¹, och beräknar perioden år 2015–2025.

Studien finner att TTIP kommer att innebära en nettoförlust av BNP, minskning av nettoexport samt förlorade arbetstillfällen för EU. Nordeuropa (Storbritannien ej inkluderat) pekas ut som värst drabbat med en minskning av BNP på 0,5 procent, en minskning med 2,07 procent av nettoexporten och förlust av 220 000 jobb. För hela EU är siffran 600 000 förlorade arbeten, enligt studien.⁴²

Capaldos studie och slutsatser har fått kritik, bl.a. av Maria Persson, docent i nationalekonomi vid Lunds universitet. Hon menar att Capaldo exempelvis inte tillräckligt redovisar metodologiska val och att hans slutsatser således inte kan verifieras.⁴³

34 Felbermayer, Gabriel et al. (2013) – ”Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP): Who benefits from a free trade deal?”, s. 9
tillgänglig via <http://www.bfna.org/sites/default/files/TTIP-GED%20study%2017June%202013.pdf>

35 Felbermayer et al. (2013), s. 41

36 Raza, Werner et al. (2014:a), ”ASSESS_TTIP: Assessing the Claimed Benefits of the Transatlantic Trade and Investment Partnership” s. 2, Policy Note, tillgänglig via
http://www.oefse.at/fileadmin/content/Downloads/Publikationen/Policynote/PN10_ASSESS_TTIP.pdf

37 Felbermayer et al. (2013), s. 41

38 EU-kommissionen (2013:d), s. 3

39 Capaldo, Jeremy (2014) – ”The Trans-atlantic trade and investment partnership: European disintegration, unemployment and instability”, tillgänglig via <http://ase.tufts.edu/gdae/Pubs/wp/14-03CapaldoTTIP.pdf>

40 Capaldo (2014), s. 12

41 Capaldo (2014), s. 20

42 Capaldo (2014), s. 3

43 Persson, Maria (2015) – ”Är TTIP-avtalet dåligt för EU?”, tillgänglig via;
<http://review.ehl.lu.se/ar-ttip-avtalet-daligt-for-eu/>

2.1.5 Österrikes stiftelse för utvecklingsforskning

Österrikes stiftelse för utvecklingsforskning (OFSE) utvärderade i mars 2014 på uppdrag av vänstergruppen i EU-parlamentet (GUE/NGL) flera av de ovanstående studierna och den vetenskapliga grunden för de ekonomiska påståendena om TTIP.⁴⁴

Studien finner, bland annat, att de beräknade effekterna av TTIP på ekonomin är väldigt små och att dessa vinster är starkt beroende av att icke-tariffära handelshinder avskaffas. Antagandena kring hur stor andel av dessa som kan påverkas politiskt är dock väldigt ambitiösa, och mer realistiska antaganden innebär att vinsterna med TTIP krymper ytterligare. Dessutom poängterar författarna att eventuella sociala kostnader för att ta bort icke-tariffära handelshinder i det närmaste helt utelämnats.⁴⁵

I genomsnitt beräknas EU:s tillväxt att öka från mellan 0,3 procent till 1,3 procent i de mest optimistiska scenarierna i de utvärderade studierna, men dessa ökningsförväntas realiseras först efter en period av tio till tjugo år. Under denna period skulle alltså den årliga BNP-tillväxten vara högst beskedlig.⁴⁶ EU:s nettoexport förväntas öka med 5-10 procent, men samtidigt som handeln med USA ökar minskar handeln mellan EU:s medlemsstater, som mest med 30 procent.

OFSE menar även att de implicita kostnaderna av att ta bort icke-tariffära handelshinder helt negligerats, främst i Ecorys studie. Flera icke-tariffära handelshinder, såsom lagar, regleringar och standarder, fyller en funktion för att främja välfärd och politiska mål som konsumentskydd, folkhälsa och miljöskydd. Att kringgå dessa medför således en kostnad. Man menar vidare att det är högst tveksamt om ambitionen att ta bort en så stor andel av hinder som framställs i studierna kan implementeras utan att påverka regleringar och standarder som fyller en funktion för att skydda exempelvis miljö- och/eller människor.⁴⁷

2.1.6 Studier från EU-parlamentets utredningsenhet

På uppdrag av EU-parlamentet har även en omfattande studie utförts av parlamentets forskningstjänst (EPRS), som i första hand utvärderar de studier som EU-kommissionen hänvisat till, främst CEPR.⁴⁸ Studien slår fast att det är mycket svårt för ekonomer att avgöra de ekonomiska effekterna av TTIP då avtalet inte bara omfattas av två enorma parter utan att avtalet primärt inte är ett klassiskt frihandelsavtal utan snarast handlar om regelsamarbete, med vissa inslag av klassiskt handelsavtal.⁴⁹ Samtidigt som studien pekar på att CGE-modellen, som använts i CEPR:s studie, har sina brister ser man ändå modellen som den överlägset bäst lämpade för att göra en uppskattning av TTIP:s ekonomiska effekter.⁵⁰

44 Raza, Werner et al. (2014:b) – ”Assess_TTIP: Assessing the claimed benefits of the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)”, full study, tillgänglig via; http://www.guengl.eu/uploads/plenary-focuspdf/ASSESS_TTIP.pdf

45 Raza et al. (2014:b), s. iv

46 Raza et al. (2014:b), s. v

47 Raza et al. (2014:b), s. vi

48 European Parliamentary Research Service (2014) – ”EU-US Transatlantic Trade and Investment Partnership: Detailed appraisal of the European Commission’s impact assessment”, tillgänglig via; http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/528798/IPOL-JOIN_ET%282014%29528798_EN.pdf

49 European Parliamentary Research Service (2014), s.50

50 European Parliamentary Research Service (2014), s. 51

Man finner vidare att slutsatserna i Bertelsmanns studie och de stora effekterna för enskilda länder bottenar i uppenbart orealistiska antaganden, där studien i princip likställer TTIP med en marknadsintegrering i nivå med den interna EU-marknaden. Även om deras modellering har vissa meriter menar EPRS att Bertelsmanns siffror inte bara är extrema i förhållandena till slutsatserna i CEPR:s rapport, utan utifrån realistiska antaganden också helt omöjliga.⁵¹

2.1.7 De Ville och Siles-Brugge

I en rapport publicerad i tidskriften *New Political Economy* menar forskarna Ferdi De Ville och Gabriel Siles-Brugge, två tongivande kritiska debattörer, att CGE-modellerna, som används i såväl CEPR:s som Bertelsmanns studie, bygger på överoptimistiska antaganden kring EU:s och USA:s förmåga att avskaffa icke-tariffära handelshinder och har tydliga begränsningar. Samtidigt menar de att studierna tonar ned de möjliga avregleringseffekter som ett avtal skulle kunna få. Snarare än att utgöra trovärdiga underlag fungerar studierna, menar de, som verktyg för att främja den avregleringsagenda som EU-kommissionen och andra förespråkare av avtalet driver.⁵²

Vidare menar författarna att de ekonomiska studier som används av förespråkare för avtalet bygger på väldigt tveksamma antaganden, exempelvis kring graden av politiskt påverkbara icke-tariffära handelshinder. Därför är det osannolikt att de ekonomiska vinster som framhållits med TTIP kommer att realiseras. Snarare finns risken att TTIP kan påverka regleringar och skyddet för människor och miljö negativt. Författarna hoppas att deras studie skall öppna för en mer realistisk, öppen och ärlig debatt om såväl de potentiella vinsterna som kostnaderna (såväl ekonomiska som icke-ekonomiska) med TTIP och andra samtida frihandelsavtal.⁵³

2.2 SIFFROR I DEN SVENSKA DEBATTEN

Den siffra som förekommit mest frekvent i den svenska debatten rörande TTIP:s effekter är att avtalet skulle ge varje svensk 1700 kr extra i plånboken varje år.⁵⁴ Summan härrör från den studie som den svenska myndigheten Kommerskollegium utförde år 2012.⁵⁵

Studien beräknar de potentiella vinsterna med TTIP utifrån tre olika scenarion; ett tariff-scenarion där endast tullar avskaffas, ett mer begränsat scenarion där såväl tullar som 25 procent av de politiskt påverkbara icke-tariffära handelshindren avskaffas, samt ett mycket långtgående scenarion, liknande CEPR:s, där samtliga tullar samt 50 procent av de politiskt påverkbara icke-tariffära handelshindren avskaffas.

I det mest ambitiösa scenariot förväntas svensk BNP öka med 0,18 procent, i likhet

51 European Parliamentary Research Service (2014), s. 4–5

52 De Ville, Ferdi och Siles-Brugge, Gabriel (2014) – The Transatlantic Trade and Investment Partnership and the role of Computable General Equilibrium: An exercise in "Managing fictional expectations", tillgänglig via <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13563467.2014.983059>

53 De Ville och Siles-Brugge (2014), s. 19

54 Se ex: <http://www.regeringen.se/sb/d/3213/a/230704> och Svenska Dagbladet, 27:e februari 2014, "Handelsavtal i farozonen"

55 Kommerskollegium (2012) – "Potential effects from and EU-US free trade agreement: Sweden in focus", tillgänglig via <http://www.kommers.se/publikationer/Rapporter/2012/Potential-Effects-from-an-EUUS-Free-Trade-Agreement--Sweden-in-Focus/>

med de andra studierna över en tioårsperiod och därefter som ett permanent tillskott till den svenska ekonomin. För det begränsade tariff-scenariot förväntas en tillväxt på 0,01 procent av BNP. Studiens slutsatser föranledde ett samtal från Utrikesdepartementet, som bad artikelförfattaren på Kommerskollegium att räkna även på ett fjärde scenario då samtliga tullar och samtliga politiskt påverkbara icke-tariffära handels hinder avskaffades.⁵⁶ Uträkningen, som inte finns i tryck, resulterade i en förväntad BNP-tillväxt för Sverige i ett sådant scenario på 0,43 procent. Den siffran använde Utrikesdepartementet för att beräkna hur mycket varje svensk skulle vinna på avtalet, det vill säga 1700 kr per år. Beloppet användes sedermera av den dåvarande svenska regeringen och återkommer fortfarande i olika nyhetsartiklar och debattartiklar.⁵⁷

Kommerskollegiums rapport förutspår att TTIP i det mest ambitiösa scenariot skulle öka den svenska exporten till USA med 17 procent och importen med 15 procent, ett par procentenheter lägre än EU-snittet i exempelvis CEPR:s studie.⁵⁸ Beror på att studien exkluderat utländska investeringar och inte fullgott kunnat beräkna dynamiska effekter anser Kommerskollegium att studiens slutsatser troligen är underskattade.⁵⁹

Förutom EU-kommissionens siffror som baseras på CEPR:s studie har även jobb-siffror från Bertelsmanns figurerat i den svenska debatten⁶⁰, ofta nedbrutna till jobbeffekter för Sverige. Även studien från Tufts University har använts återkommande av organisationen Skiftet i deras kampanj mot TTIP.⁶¹ Frågan om trovärdigheten i olika beräkningar återkommer vi till i rutan med intervju- och enkätsvar.

56 Detaljer kring ärendet har framkommit efter telefonkontakt med tjänstemän på UD samt Kommerskollegium

57 Se ex: <http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.2375323-frihandelsavtal-med-usa-ger-stor-effekt-pa-svensk-export> <http://www.transport.se/Transportarbetaren/Start/Debatt/TTIP--frihandel-med-risker/> Stina Oscarsson <http://www.dn.se/kultur-noje/kronikor/stina-oscarson-jag-inlamnar-som-sara-lidman-en-protest-innan-jag-gar-ut-i-solen-1/>

58 Kommerskollegium (2012), s. 23

59 Kommerskollegium (2012), s. 7

60 Se ex. Gunnar Hökmark (M) <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=3993&artikel=5853405> TCO, SACO, LO: <http://www.europaportalen.se/2014/01/facktoppar-positiva-till-handelsavtalmellan-eu-och-usa>

Svenskt Näringsliv: http://www.svensktnaringsliv.se/migration_catalog/Rapporter_och_opinionsmaterial/Rapporter/ttipbakgrundpdf_608637.html/BINARY/TTIP%20Bakgrund.pdf?token=-2069339936&previewAll=true

61 <http://skiftet.org/nyheter/2015/01/till-och-med-konservativa-tankemedjor-forstar-riskerna-medttip>

RUTA 1: EKONOMISKA VINSTER MED TTIP

Svar från enkät och intervjuer

Ett par frågor i vår enkät/vår intervjumall rörde ekonomi och eventuella vinster av ett nytt avtal. En fråga tog upp att en del beräkningar pekar på begränsade vinster av TTIP. En annan fråga gällde vilka som förväntas vinna respektive förlora på avtalet.

Är det värt att förhandla fram ett nytt avtal?

Om vinsterna är såväl begränsade som osäkra, är det då ens mödan värt att framförhandla ett nytt avtal? Bl.a. hänvisades i en del intervjuer/enkäter till Rudiger Von Arnims och Eric Sjöbergs inlägg på SvD Brännpunkt (20141128). De skriver att vinsterna med ett nytt frihandelsavtal är väldigt små – de hänvisar till EU-kommissionens egna beräkningar: "Kommissionens egen rapport visar att tillväxten kommer öka med 0,5 procent över ett spann av tio år. Det är (ungefär) lika med en ökning av tillväxten på 0,05 procent årligen vilken knappast kan betraktas som något mer än ett avrundningsfel."

| Vinsterna med TTIP är enligt en del bedömningar begränsade. Är det värt att förhandla fram ett nytt avtal?* | Antal respondenter som svarat |
|---|-------------------------------|
| Ja | 2 |
| Nej | 2 |
| Osäkra beräkningar | 6** |

*Frågan var inte formulerad exakt likadant till samtliga respondenter, men innebörden var densamma.

**Hälften av svaren i kategorin "osäkra beräkningar" är positiva till TTIP och hälften är skeptiska.

Samtliga betonar dock osäkerheten i beräkningarna varför vi valt att samla dem under kategorin "osäker".

Bland svaren som var klart positiva återfinns kommentarer om att "Handel som medel för tillväxt och god ekonomisk utveckling är väl beprövat och bra" (Christina Furustam, LRF) och "Självklart är det värt att förhandla fram ett avtal. För det första är 0,5 procent tillväxt över tio år är trots allt mer än vad det låter. Det är i verkliga tal 120 miljarder euro, och varje svenskt hushåll kommer att kunna spara ca 5000 kr per år. Det som de ovan nämnda artikelförfattarna glömmer (dvs Von Arnim och Sjöberg) är att resten av världen också kommer att tjäna på ett avtal, då exportörerna slipper anpassa deras produkter till två marknader, utan bara till en" (Christofer Fjellner, Moderaterna).

Båda respondenterna betonar dessutom andra vinster, utöver monetära, av ett kommande avtal: "TTIP-förhandlingen och ett framtida avtal är en möjlighet att förbättra dialogen i handelsfrågor mellan EU och USA" (Christina Furustam, LRF) samt "Men TTIP handlar om mer än bara ekonomi. Som alla EU:s handelsavtal ingår ett kapitel om miljö och hållbar utveckling (...) TTIP kommer att underlätta handeln med förnybar energi och miljöteknik och vi kan sätta press på USA att ta itu med deras antibiotikaanvändning för att förhindra spridningen av multiresistenta bakterier" (Christofer Fjellner, Moderaterna).

Även en av respondenterna som tydligt sa "nej" till ett nytt avtal betonade andra aspekter än ekonomi: "Nej. Och inte främst pga begränsade resultat i form av tillväxt. Men handelshindren när det gäller t.ex. tullar är redan små mellan EU och USA.

TTIP handlar till stor del om andra frågor som potentiellt är väldigt riskabla. Utjämningsstandarder etc som kan innebära att EU går med på att acceptera sämre standarder inom olika områden.”

Under kategorin ”osäkra beräkningar” återfinns svar som var tydliga med att de beräkningar som gjorts, och ibland presenteras som sanningar, är väldigt osäkra. De olika svaren skulle kunna ha redovisats som ”ja” respektive ”nej” men då flera respondenter betonade just osäkerheten i beräkningarna valde vi att gruppera dem som en egen kategori.

Såväl aktörer positiva till avtalet som de som är mer ifrågasättande har synpunkter på hur beräkningar av effekter av avtalet presenteras och används i debatten och på nyhetsplats. Kommerskollegium, som i huvudsak är positivt inställda: ”Det är svårt att bedöma vinster av frihandelsavtal generellt och framförallt innan de ens är färdigförhandlade. Huvudproblemet är ändå att media och politiker feltolkar siffrorna.” Peter Kleen, även han i huvudsak positivt inställd, var ”Skeptisk till vinstberäkningar, UD:s och andras. Det är omöjligt att beräkna vinsterna. Vinst direkt? På sikt? De dynamiska effekterna kan man inte fånga in. Dessutom har man ingen aning om vad avtalet kommer omfatta. Det är att vilseleda allmänheten att sätta siffror.”

Deras kommentarer skiljer sig inte nämnvärt från den mer skeptiskt inställda Kenneth Hermele, forskare vid Göteborgs Universitet, som menade att: ”Jag har aldrig tillmätt prognoser för vad nya handelsavtal ska ge särskilt mycket vikt, vare sig de pekar på stora vinster (vilket varit vanligt bland tillskyndarna) eller små vinster/differentierade effekter (vilket varit vanligt bland kritikerna). Jag ser dem som partsinlagor, helt enkelt.”

Om eventuella för- och nackdelar med avtalet svarar Kommerskollegium: ”Vi vet att siffrorna är mycket osäkra men kraftigt underskattade då de inte kan ta hänsyn till långsiktiga dynamiska effekter av en friare handel. Jag går inte längre än att säga att ett ambitiöst TTIP kommer att leda till positiva effekter på både EUs och USAs ekonomi men mest på lite längre sikt. Hur stora effekter är omöjligt att svara på.”

Liknande ord kommer från Peter Kleen: ”Fördelarna överväger nackdelarna, annars skulle ju förhandlingarna inte inletts.”

Inte heller nu är det lätt att se att följande kommentar är från en mer skeptiskt inställd respondent, Gunnel Axelsson Nycander (Svenska Kyrkan): ”Min bild är att beräkningarna av ekonomiska vinster är ganska irrelevanta. Det är de dynamiska effekterna på sikt, framförallt på grund av ökad konkurrens, som inte syns i beräkningarna men som är de stora vinsterna och den egentliga drivkraften bakom förhandlingarna. Jag kan föreställa mig att dessa effekter kan bli ganska stora.”

Intrycket är att bilden vad gäller eventuella för- och nackdelar är balanserad och nykter bland kategorin ”osäkra beräkningar”. Varken förespråkare för TTIP eller mer skeptiskt inställda respondenter är kategoriska i sina svar.

2.3 LÄRDOMAR FRÅN NAFTA

Det främsta jämförbara avtal till TTIP som finns att analysera är NAFTA, ett handelsavtal mellan USA, Kanada och Mexiko som nyligen fyllde 20 år. Kritiker av avtalet påstår att NAFTA kostat USA 682 900 jobb.⁶² Förespråkare däremot menar att avtalet

62 Scott, Robert E. (2013) – ”NAFTA:s legacy”, tillgänglig via <http://www.epi.org/publication/nafta-legacy-growing-us-trade-deficits-cost-682900-jobs/>

tvärtemot inneburit att närmare en miljon jobb skapats.⁶³ En rapport från amerikanska kongressens utredningstjänst finner att avtalet haft relativt liten påverkan på den amerikanska ekonomin⁶⁴.

Även om det är ytterst komplicerat att såväl före som efter ett avtal bedöma effekterna på tillväxt och sysselsättning, då detta även påverkas av externa faktorer, råder det en tydlig diskrepans mellan avtalets utlovade konsekvenser och de faktiska effekterna.⁶⁵ Många av de studier som på förhand analyserade NAFTA:s konsekvenser baserades på liknande CGE-modeller som har använts för att beräkna effekterna av TTIP. Modellerna har således en historia av att överskatta potentiella effekter.⁶⁶

RUTA 2: VILKA SAMHÄLLSGRUPPER VINNER/FÖRLORAR PÅ TTIP?

Svar från enkät och intervjuer

Flera aktörer nämnde att det är svårt att peka ut vinnare och förlorare av ett kommande avtal. De två som tydligast betonade svårigheten att identifiera vinnare och förlorare placerade vi i kategorin "Svårt att svara på". Enligt Henrik Isaksson vid Kommerskollegium är det "omöjligt att svara på". Isaksson menade att vi idag vet för lite om avtalet för att kunna uttala oss: "Vilka branscher, regioner, grupper i samhället mm som teoretiskt har mest/minst att vinna/förlora på TTIP beror på utfallet i förhandlingarna och hur detta utfall sen påverkar marknaden på sikt."

Magnus Nilsson vid Olof Palmes Internationella Center som över lag är positiv till frihandel men som har synpunkter på delar av TTIP menar att: "Hos vem eventuella vinster hamnar är inte på förhand givet. Man kan däremot inte skylla på TTIP för att vinster hamnar hos ett fåtal individer. Det är upp till nationella politiker att omfördela den vinst som man får på ett rättvist sätt. Utan en fungerande omfördelningspolitik så kommer vinsterna inte att tillfalla allmänheten." Vidare: "Ett helt obegränsat handelsavtal hade säkerligen konkurrerat ut exempelvis franskt jordbruk, men så fritt kommer det inte tillåtas bli." Om hur mycket svenska hushåll skulle vinna på ett avtal, en siffra som har cirkulerat i media och i den svenska debatten fortsätter Nilsson: "Inför EU-valet (2014) presenterade framför allt borgerliga politiker siffror på hur mycket varje svensk skulle få i plånboken som en följd av ett TTIP-avtal. Det var väldigt missvisande. Eventuella vinster av ett handelsavtal kommer inte delas lika mellan alla i landet."

Alla vinner

Det sista håller inte alla med om. Christofer Fjellner, Moderat europaparlamentariker, lyfte upp just siffran över hur mycket svenska hushåll har att vinna på ett avtal i frågan ovan om vinsterna med TTIP: "Varje svenskt hushåll kommer att kunna spara ca 5000 kr per år". Fjellner svarade på frågan om vilka samhällsgrupper som vinner/

63 U.S. Chamber of Commerce (2012) – "NAFTA triumphant: Assessing two decades of gains in trade, growth and jobs", tillgänglig via <https://www.uschamber.com/report/nafta-triumphant-assessing-two-decades-gains-trade-growth-and-jobs>

64 Congressional Research Service (2014) – "NAFTA at 20: Overview and Trade effects", s. 12–15, tillgänglig via <https://www.fas.org/sgp/crs/row/R42965.pdf>

65 Raza et al. (2014:a), s. 3

66 Raza et al. (2014:a)

förlorar på TTIP att "I stort är alla vinnare på TTIP, då avtalet kommer att leda till ökad tillväxt och fler jobb. Handel har alltid lett till att människor får det bättre, och handel är det bästa sättet för människor att ta sig ur fattigdom. Förutom att lägre tullar och förenklad administration kommer att leda till att företag får mer pengar över och därmed kan investera i utveckling eller ny personal kan avtalet leda till att det blir lättare för svenskar att få arbetstillstånd och flytta till USA."

Vissa aktörer vinner

Gunnel Axelsson Nycander vid Svenska Kyrkan svarade att "Som vid alla handelsliberaliseringar är det de företag som inte klarar den ökade konkurrensen som förlorar, medan de som kan ta tillvara ökat marknadstillträde vinner." Vilka de företagen är råder det dock delade meningar om. En aktör menade att "De mindre företagen har mer att vinna på ett avtal än de stora som redan är på den internationella banan." Enligt en annan respondent är det svårt att "peka ut grupper som vinnare och förlorare annat än på väldigt övergripande nivå. Stora företag blir sannolikt vinnare." Pia Eberhardt vid Corporate Europe Observatory, en europeisk NGO, identifierar arbetstagare och företag som framför allt är verksamma inom EU som förlorare: "Det finns vinnare. Till dem hör storföretagen. Men förlorarna är fler. Hit hör arbetstagare och små och medelstora företag som framför allt exporterar inom Europa/EU."

Christina Furustam vid Lantbrukarnas Riksförbund fokuserade på en viss sektor: "EU:s livsmedelsexport har framförallt mycket att vinna på minskat regelkrångel på USA-marknaden."

Hur svenska hushåll påverkas av ett avtal råder det även det delade meningar om enligt respondenterna i kategorin "Vissa aktörer vinner, andra förlorar". "Medborgare blir förlorare då det politiska utrymmet för demokratiska förändringar för ett mer rättvist och hållbart samhälle begränsas (områden "låses fast" genom handelsavtalets regleringar)" enligt en respondent. Pia Eberhardt, som även hon är kritisk till centrala delar av TTIP, svarar att konsumenter vinner i termer av lägre priser men att de samtidigt får mindre att säga till om: "Konsumenterna vinner i den mening att varor och tjänster blir billigare, men deras inflytande över vilka miljö-, hälso- och kvalitetskrav som produkterna ska klara minskar." En europeisk NGO som följer TTIP-förhandlingarna pekar på skattebetalare som grupp, men inte specifikt svenska hushåll, som förlorar på avtalet: "Även skattebetalare som grupp riskerar förlora på en ny uppgörelse."

| Vilka samhällsgrupper vinner/förlorar på TTIP? | Antal respondenter som svarat |
|--|-------------------------------|
| Svårt svara på | 3 |
| Vissa aktörer vinner, andra förlorar | 5 |
| Alla vinner | 1 |

2.4 SLUTSATS

TTIP beskrivs på många håll som en vitamininjektion till såväl den svenska som europeiska ekonomin, med jobb och tillväxt som följd. Samtidigt präglas de beräkningar som ligger till grund för dessa påståenden antingen av orealistiska antaganden (Bertelsmann) och/eller ytterst ambitiösa scenarier (CEPR/Ecorys) som utelämnar

potentiella kostnader som ett resultat av avskaffandet av icke-tariffära handelshinder. Samtidigt är effekterna inte ens i de mest ambitiösa scenarierna särskilt stora (undantaget Bertelsmann).

Att EU och USA skulle lyckas uppnå ett 50 procentigt avskaffande av politiskt påverkbara icke-tariffära handelshinder, tvärs över alla sektorer, förefaller därutöver ytterst osannolikt. Rimligen kommer TTIP inte i närheten av denna ambition. Till att börja med är Ecorys antaganden om hur stor andel av de icke-tariffära handelshindren som är politiskt påverkbara mycket optimistiska. CEPR:s studie bygger på att hälften av dessa hinder avskaffas, redan det en optimistisk estimering som alltså bygger på ett i sin tur redan optimistiskt antagande. Att förhandlingarna, som under 2014 präglats av bristande framsteg, skulle nå en så här stor grad av regelkonvergens ens om det var möjligt får ses som mycket osannolikt. Att EU-kommissionen själva ser det som realistiskt⁶⁷ är förbluffande. Det är även värt att notera att undantaget Bertelsmanns studie, som alltså omfattande kritiserats, så finns det inga tydliga positiva effekter vad gäller nya jobb/arbetstillfällen.

De siffror som figurerat i den svenska debatten har liten förankring i verkligheten. UD:s egna siffror slår ut ett redan orealistiskt antagande (avskaffandet av samtliga politiskt påverkbara icke-tariffära handelshinder) i en nettoeffekt per svensk via ett minst sagt tveksamt räkneexempel. Att UD:s räkneexempel tillåtits få fäste i den svenska debatten är överraskande. Siffrorna, som även av andra skäl är orealistiska, bygger på att samtliga politiskt påverkbara icke-tariffära handelshinder avskaffas. Det är omöjligt att göra utan att kringgå lagar och regler som är till för att skydda människor och miljö. Även Bertelsmanns jobbsiffror har figurerat i den svenska debatten, och även dessa får ses som klart orealistiska. Detsamma får även anses gälla för siffrorna från Tufts University, där studien innehåller flera oklarheter.

Flera studier visar att så mycket som hälften av alla icke-tariffära handelshinder svårligen kan avskaffas utan att även påverka regleringar och standarder som är till för att skydda miljö och konsumenter. Därav präglas EU-kommissionens retorik av ett uppenbart problem, då de å ena sidan framhåller att miljö- och konsumentskydd inte skall urvattnas och rätten att reglera skall försvaras, samtidigt som man menar att avskaffandet av hälften av alla politiskt påverkbara icke-tariffära handelshinder är ett realistiskt resultat av förhandlingarna. I själva verket utgörs många av de politiskt påverkbara icke-tariffära handelshindren av just lagstiftning som miljö- och konsumentskydd.

Rimligen kommer det bli konsekvenser för miljö- och livsmedelsskydd om ett omfattande avtal skall kunna uppnås. Om EU-kommissionen står fast vid sina löften om att dessa skydd, eller framtida lagstiftning, inte skall påverkas av TTIP måste rimligen de redan ganska låga ekonomiska förväntningarna på avtalet skrivas ner ytterligare. De redan måttliga effekter som TTIP förutspås ge upphov till bygger på optimistiska och ambitiösa antaganden som staplats på varandra. Det är högst sannolikt att förhandlingarna inte kommer nära att uppnå de resultat som de ekonomiska beräkningarna bygger på.

67 EU-kommissionen (2013:d) s. 4

3. TVISTLÖSNING I SAMBAND MED INVESTERINGAR – INVESTOR-STATE DISPUTE SETTLEMENT

3.1 BAKGRUND

Investor-State Dispute Settlement (ISDS) är en tvistlösningsmekanism i internationella handels- och investeringsavtal, som syftar till att ge investerare möjlighet att driva rättsprocess mot en stat där de investerat i de fall investeraren anser sig vara föremål för exempelvis direkt eller indirekt expropriation eller diskriminerande eller orättvis behandling. Förändringar som kan påverka förutsättningar för investeraren, till exempel vad gäller lönsamhet. Tvistlösningsmekanismen finns för att stimulera utländska investeringar i ett land då investeraren ges högt skydd och en ”oberoende” rättslig bas att agera från i de fall investeraren anser sig vara föremål för oskälig behandling, varvid investeraren kan kompenseras ekonomiskt. Anledningen till att ISDS finns i många bilaterala investerings- och handelsavtal idag är att det syftar till att skydda investerare som investerar i länder med mer ”instabila” politiska och juridiska system, där exempelvis ett plötsligt förstatligande av naturresurser eller förändrade politiska förhållanden kan leda till att utländska investerare blir av med sina produktionsanläggningar eller förbjuds att bedriva verksamhet (vilket är exempel på direkt eller indirekt expropriation). Det finns andra sätt för investerare att skydda sina investeringar än via ISDS, bl.a. genom försäkringar mot just expropriation, men för företagets del kan ISDS vara en billigare eller tryggare metod.

I debatten om ISDS diskuteras ibland investeringsskyddet och ibland själva tvistlösningsmekanismen. **Investeringsskyddet** är de materiella villkoren som staterna förhandlar fram, det vill säga på vilket sätt och utifrån vilka förutsättningar investerare ska skyddas. **Tvistlösningsmekanismen** är det sätt på vilket två länder avtalar om hur talan ska kunna föras mot ett eventuellt avtalsbrott, det vill säga hur man går tillväga i en situation där en investerare anser sig inte ha fått ett utlovat skydd enligt avtalet. Tvistlösningsmekanismen är ett sätt att sätta tyngd bakom ett avtal. Det blir svårare för parterna att strunta i ett överenskommet avtal om man riskerar en kännbar påföljd. Ibland görs jämförelser med till exempel internationella miljööverenskommelser, såsom Kyotoavtalet om reduktion av utsläpp av växthusgaser, där det är relativt riskfritt för länder att strunta i avtalet. Man kan visserligen bli kritiserad, men det kostar inget i kronor räknat.

ISDS är ingenting nytt utan finns redan i en mängd bilaterala handels- och investeringsavtal. Sverige har idag ISDS-klausuler i ett 60-tal bilaterala avtal. Stämningssförändringarna sker, med rättslig grund i det aktuella avtalet, utanför det nationella rättssystemet i en så kallad skiljedomstol (skiljenämnd). I normala fall kan investeraren gå direkt till skiljedomstol utan att först pröva ärendet inom ramen för det nationella rättssystemet. Där utser investeraren och staten varsin jurist, som tillsammans utser en tredje, som agerar ordförande (detta varierar något beroende på skiljedomstol). Det är alltså tre privata jurister, som inte nödvändigtvis är domare, som faller dom i denna typ av rättsfall. Insynen är i de flesta fall mycket begränsad, allt beroende på

vilken skiljedomstol som används. En av de viktigaste skiljedomstolarna är Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut, se faktaruta nedan. Normalt tar dessa ärenden flera år att slutföra. Endast investeraren kan väcka talan i skiljedomstolen, staten kan inte väcka talan mot investeraren. Staten är alltid respondent, även om stämningensansökan riktar sig mot en lokal eller regional politisk åtgärd, såsom i fallen Vattenfall mot Tyskland (Hamburg) och Lone Pine mot Kanada (Quebec), se nedan där fallen utvecklas.

RUTA 3: STOCKHOLMS HANDELSKAMMARES SKILJEDOMSINSTITUT

Ett av de mer välrenommerade skiljedomsinstitutionerna är Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut som är världens andra största institution för hantering av tvister mellan investerare och stater. De är aktiva i den svenska debatten om TTIP i allmänhet och ISDS i synnerhet, men de ger sig även in i den internationella debatten. Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut menar att ett skiljedomsförfarande är ett effektivt sätt att hantera tvister i internationell handel och att det besparar redan hårt belastade civila domstolar ytterligare ärenden.

På sin hemsida och i debattartiklar har de bland annat uttryckt att:
"Internationellt skiljeförfarande har hjälpt länder att undvika krig, och det har varit en viktig pusselbit för att stärka handel över gränserna. Ledstjärnan har varit gemensamma rättsregler i ett neutralt forum."⁶⁸

"Syftet med en skiljeklausul, oavsett i vilket sammanhang den har avtalats om av parterna, är inte "att stämna". Syftet är att skydda de rättigheter och skyldigheter parterna har enligt avtalet. Avtal utan mekanismer som kan verkställa det parterna kommit överens om blir tomma ord."

Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut driver även en ISDS-blogg (<http://idsbloggen.se/>) på svenska och engelska.

Under 2012 initierades 58 stycken fall och under 2013 57 fall.^{69,70} FN:s handelsorganisation, UNCTAD, beräknar att det korrekta antalet fall är betydligt större, men en exakt siffra är svår att uppskatta då insynen är så begränsad. I regel vinner staten 42 procent av fallen, investeraren 31 procent, och 27 procent av fallen leder till förlikning. USA är den i särklass största hemvisten för investerare som drar stater inför rätta.⁷¹ En trend under 2013 är att EU:s medlemsstater i betydligt större mån är

68 <http://www.sccinstitute.se>

69 UNCTAD (2013) – Recent Developments in Investor-State Dispute Settlement (ISDS), tillgänglig via: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/webdiaepcb2013d3_en.pdf

70 UNCTAD (2014) – Recent Developments in Investor-State Dispute Settlement (ISDS), tillgänglig via: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/webdiaepcb2014d3_en.pdf

71 UNCTAD (2015) – "IIA issues note: Recent trends in IIAs and ISDS, s. 6, tillgänglig via: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/webdiaepcb2015d1_en.pdf

respondenter till stämningförfaranden, d.v.s. de blir stämnda av utländska investerare. Det normala förfarandet idag är att båda parter, oavsett vem som vunnit, betalar sina egna rättegångskostnader. I fallet Phillip Morris mot Australien (se nedan) beräknas rättegångskostnaderna för Australiens del exempelvis uppgå till 20 miljoner dollar.⁷² EU-kommissionen har hävdad att de avser att förändra detta i den ISDS-mekanism som diskuteras i TTIP, så att förloraren står för samtliga kostnader. I regel kan en investerare utnyttja ett dotterbolag eller filial i ett partland för att väcka talan mot en stat.⁷³ I ovan nämnda fall är den juridiska basen för Phillip Morris stämning ett investeringsavtal mellan Hong Kong och Australien. I fallet Lone Pine mot Kanada stämmer företaget delstaten Quebec för ett moratorium på fracking. Företaget har sitt huvudkontor i kanadensiska Calgary och stämmer, inom ramen för NAFTA-avtalet, Kanada via ett dotterbolag baserat i Delaware i USA.⁷⁴

Den 19:e februari 2015 släppte UNCTAD en ny rapport om trender för det föregående året (2014). ISDS används fortfarande omfattande med 42 kända fall initierade under 2014. I 40 procent av fallen är respondenterna OECD-länder, vilket bekräftar den pågående trenden att utvecklade länder i större grad är respondenter.⁷⁵ Den europeiska energistadgan (ECT) fortsätter att vara bas för många stämningar och passerade under 2014 NAFTA-avtalet som det avtal som flest investerare använder som grund för att väcka talan mot en avtalspart.⁷⁶

3.2 EXEMPEL PÅ FALL

3.2.1 Phillip Morris v. Australien

Australien stäms av Phillip Morris för att landet infört så kallad ”plain packaging” på sina cigarettpaket. Detta betyder att företagen inte får ha sin logotyp på paketen, utan endast tobaksbolagets namn får stå i en standardiserad neutral texttyp och färg. Resten av paketen utgörs av varningsbild samt varningstext. Omfattande forskning visar att utformningen av paketen påverkar huruvida unga människor börjar röka, och reformen förväntas kunna rädda livet på många australiensiska medborgare. Bara i EU dör 700 000 människor varje år p.g.a. rökning.⁷⁷ Stämningen bygger på ett investeringsavtal mellan Hong Kong och Australien. Fallet är ännu inte avslutat. Phillip Morris har även ytterligare en pågående stämningensansökan mot Uruguay på liknande premisser.

72 enligt Lauge Paulsen, forskare vid University College London specialiserad på investerarskydd, under ett seminarium om ISDS i EU-parlamentet 30 december 2013 (muntligt framförande)

73 Stiglitz, Joseph (2013) – ”South Africa breaks out”, artikel på Project Syndicate, tillgänglig via; <http://www.project-syndicate.org/commentary/joseph-e--stiglitz-on-the-dangers-of-bilateral-investment-agreements>

74 EU-parlamentet, Policy Department A (2015) – ”TTIP Impacts on European Energy Markets and Manufacturing Industries”, s.92-93, tillgänglig via; http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/itre/dv/study_tt看ip_/study_tt看ip_en.pdf

75 UNCTAD (2015)

76 UNCTAD (2015)

77 http://ec.europa.eu/health/tobacco/introduction/index_en.htm

3.2.2 Lone Pine v. Kanada

Olje- och gasbolaget Lone Pine Resources stämmer inom ramen för NAFTA-avtalet den kanadensiska staten på 1,6 miljarder kronor i kompensation för att delstaten Quebec infört ett tillfälligt förbud mot användandet av den miljöskadliga fracking-metoden, eller hydraulisk spräckning. Fallet pågår.⁷⁸

3.2.3 Vattenfall v. Tyskland I och II

Svenska Vattenfall har stämt Tyskland två gånger. Första gången rörde fallet Hamburg och stadens beslut att införa striktare miljökrav på ett planerat kolkraftverk som Vattenfall avsåg att upprätta. Fallet slutade med förlikning. Hamburg drog tillbaka delar av miljökraven.⁷⁹ Den rättsliga basen utgjordes av Energy Charter (Europeiska energistadgan).

Den andra stämningen skedde som reaktion på Tysklands politiska beslut att fasa ut kärnkraften.⁸⁰ Vattenfall kräver skadestånd på ca 43 miljarder kronor.⁸¹ Den juridiska grunden är återigen europeiska energistadgan. Fallet pågår.

3.2.4 Achmea v. Slovakien I och II

Holländska försäkringsbolaget Achmea har stämt Slovakien för att man förbjudit privata vinster kopplade till välfärdssektorn. Slovakien tilldömdes i en skiljedomstol att betala Achmea 22 miljoner euro. Slovakien har försökt få beslutet ogiltigförklarat, men hittills utan framgång.⁸² Den tidigare lagen om att förbjuda privata vinstdrivande aktörer i välfärdssektorn ansågs, av högsta domstolen, strida mot landets konstitution och drogs tillbaka 2011. Det påverkade dock inte skadeståndsansättningen. I juli 2012 röstade en enhällig slovakisk regering för att instifta en ensam, statlig aktör för sjukförsäkringar, och därigenom avsluta de privata sjukförsäkringsbolagens verksamhet i landet. Lagen har dock inte implementerats eftersom stöd även behövs i parlamentet. I februari 2013 skickade Achmea en första förberedande stämningsansökan om sin avsikt att ställa Slovakien inför rätta i skiljedomstol, detta alltså trots att lagen inte implementerats.⁸³ Stämningsansökan avlogs.⁸⁴ I båda fallen utgörs den juridiska basen av ett bilateralt investeringsavtal mellan Slovakien och Nederländerna.

78 <http://www.italaw.com/cases/documents/1607>

79 http://iiapp.org/media/uploads/vattenfall_v_germany.rev2.pdf

80 Trade and Investment (2013) – ”Nuclear Phase-Out put to test”, artikel tillgänglig via; <http://www.tni.org/briefing/nuclear-phase-out-put-test>

81 <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5992204>

82 <http://www.bloomberg.com/news/2012-12-10/achmea-wins-arbitration-against-slovakia-over-insurance.html>

83 <http://kluwerarbitrationblog.com/blog/2013/03/28/achmea-ii-seizing-arbitral-tribunals-to-prevent-likely-future-expropriations-is-it-an-option/>

84 <http://hsfnotes.com/arbitration/2014/06/20/no-jurisdiction-over-bit-claims-if-investor-fails-to-state-a-prima-facie-case/>

RUTA 4: ISDS

Svar från enkäter och intervjuer

Våra intervjuer/enkäter innehöll ett antal frågor med bäring på ISDS. Dessa presenteras kort nedan.

Kommer det färdigförhandlade avtalet att innehålla en ISDS eller inte?

En fråga vi ställde till våra respondenter gällde om TTIP i färdigförhandlad form kommer att innehålla en skrivning om ISDS eller ej.

| Kommer TTIP att innehålla en ISDS eller kommer den delen att förhandlas bort? | Antal respondenter som svarat |
|---|-------------------------------|
| Kommer innehålla | 4 |
| Kommer inte innehålla | |
| Vet inte/ingen uppfattning | 5 |

Ingen respondent tror att TTIP helt kommer sakna en ISDS. Två som svarade att ISDS kommer ingå angav att det åtminstone kommer ingå "en allmän tvistelösnings-skrivning" (Peter Kleen) respektive "en begränsad ISDS i slutversionen" (Magnus Nilsson). Osäkerheten är dock stor och en handfull respondenter ville inte ge ett tydligt ja eller nej. Kommerskollegium uttryckte det som att det är "För tidigt att svara på då förhandlingarna pågår."

3.3 FÖRESPRÅKARE

Såväl EU som USA har angett att båda parter strävar efter att inkludera ett kapitel om investeringsskydd i förhandlingarna och specifikt ISDS. EU-kommissionen har återkommande förklarat hur de ser på mekanismen och varför det inte finns några skäl till oro.⁸⁵ Ett unisont näringsliv har varit mycket tydligt med att dess medlemmar förespråkar ISDS. Två exempel är paraplyorganisationerna Business Europe⁸⁶ samt AMCHAM, som vill att mekanismen skall inkludera alla sektorer som berörs av avtalet.⁸⁷ Många företag propagerar även på egen hand för ISDS, exempelvis har Chevron, ett av världens största energi- och oljebolag, framhållit att ISDS är en av deras viktigaste frågor globalt samt att företaget behöver det bästa möjliga skyddet för sina investeringar.⁸⁸

85 EU-kommissionen (2013:e) – "Factsheet on Investor-State Dispute Settlement", tillgänglig via; http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/october/tradoc_151791.pdf

86 Business Europe och U.S. Chamber of Commerce (2012) – "Submission to the Public Consultation by European Commission", tillgänglig via; http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2012/july/tradoc_149720.pdf

87 AMCHAM (2014) – "AmCham EU's position on the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)", tillgänglig via; http://www.amchameu.eu/DesktopModules/Bring2mind/DMX/Download.aspx?TabId=165&Command=Core_Download&EntryId=9826&PortalId=0&TabId=165

88 Chevron (2013) – "Request for public comment on TTIP", tillgänglig via http://media.ttippen.se/2013/12/CVX_TTIP_Response_for_Public_Comments.pdf

Företrädarna tonar dels ner farorna. Dels pekar de på att ISDS kan användas till att stärka arbete för demokrati och en bättre miljö. Med EU-parlamentarikern Christofer Fjellners (M) ord: ”För ISDS är inte ett verktyg för företag att köra över demokratiskt fattade beslut utan tvärtom att garantera att länder respekterar grundläggande rättsprinciper”.⁸⁹ Annette Magnusson, generalsekreterare vid Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut, skriver i en artikel i Miljöaktuellt: ”Hur kan Phillip Morris få för sig att stämma Australien, eller Vattenfall stämma Tyskland? På grund av de utfästelser i sak som Australien och Tyskland gjort i folkrättsliga avtal. Tycker kritikerna att det är lika illa att Al Jazeera kan vända sig mot Egypten (Financial Times 29/4-14) för att skydda sina journalister? Eller att Spanien i flera uppmärksammade mål får stå till svars för förändrad policy som, enligt de investerare som nu stämmer Spanien, försämrade villkor för investeringar inom solenergi (Investment Arbitration Reporter, 18 juni 2013)?”⁹⁰ Ett investeringsskydd kan enligt dem alltså användas för att värna yttrandefrihet och mänskliga rättigheter och för att förbättra förutsättningarna för miljövänliga insatser.

I en debattväxling om tvistelösning i TTIP i Svenska Dagbladet 2013 skrev Maria Rankka (vd, Stockholms Handelskammare) och Annette Magnusson (generalsekreterare, Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut) i en replik till Kew Nordqvist och Carl Schlyter (båda MP): ”Förutom att de stjälar fokus från kärnverksamheten är rättsprocesser kostsamma och tidskrävande. Moderna företag arbetar målmedvetet för att helt och hållet undvika dem och avgör tvister genom förhandling, medling eller ett enkelt telefonsamtal.”⁹¹ Rankka och Magnusson menar att få företag har som affärsidé att stämma stater.

I juli 2014 startade organisationen EFILA, som syftar till att etablera en mer ”balanserad” diskussion om ISDS och verka för högsta möjliga investeringsskydd för europeiska investerare.⁹² Bakom organisationen står bl.a. den svenska advokatbyrån Mannheimer Swartling. I januari 2015 höll organisationen en stor konferens i London med fokus på ISDS, där Annette Magnusson var en av talarna.⁹³ Organisationen har skickat en skrivelse till EU-kommissionen i samband med det offentliga samrådet om ISDS. Där menar organisationen att kommissionens text inte korrekt balanserar intressena mellan rätten att reglera och skyddet för investerare, och att den dessutom innebär att skiljedomstolar inte fritt får tolka avtalstexterna. Man menar vidare att det öppnar dörren för att staterna kan missbruka ”rätten att reglera” på bekostnad av investerarnas rättigheter. EFILA vill inte heller se någon explicit text om rätten att reglera, eller bestämmelser om att snabbt kunna avfärda så kallade ”frivolous cases” (stämningar utan juridisk grund). Att implementera ett starkt skydd för investerare

89 Christofer Fjellner (2013) ”MP har plockat fram gamla konspirationsteorier”, debattartikel i Svenska Dagbladet 21 november 2013, tillgänglig via;

http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/mp-har-plockat-fram-gamlakonspirationsteorier_8749572.svd

90 Magnusson, Annette (2014) – ”Så löser vi tvisterna i frihandelsavtalet”, debattartikel i Miljöaktuellt, 19 juni 2014, tillgänglig via; <http://miljoaktuellt.idg.se/2.1845/1.566794/debatt-sa-loser-vi-miljotvisterna-i-frihandelsavtalet>

91 Rankka, Maria och Magnusson, Annette (2013) – ”Tvister stjälar företagets fokus”, debattartikel i Svenska Dagbladet 19 november 2013, tillgänglig via http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/tvister-stjal-foretagens-fokus_8739980.svd

92 <http://efila.org/>

93 <http://efila.org/events/report-on-inaugural-conference-of-efila/>

och effektiv ISDS borde vara en prioritering för alla regeringar för att främja ”nya vågor av välbefinnande utländska direktinvesteringar”.⁹⁴

EFILA har även en rådgivande panel där tjänstemän från flera EU-regeringar tidigare ingick. Efter att organisationen granskats av det finska YLE-programmet Spotlight avgick samtliga regeringstjänstemän från panelen, däribland finländska regeringens expert på investeringsskydd, efter anklagelser om intressekonflikter.⁹⁵

3.4 EUROPEISKA HANDELSMINISTRARS SYN PÅ ISDS

Financial Times har publicerat ett läckt brev från Sveriges handelsminister Mikael Damberg och 13 av hans kollegor adresserat till handelskommissionär Cecilia Malmström. Damberg och hans kollegor betonar vikten av att ett kommande avtal innehåller ett investeringsskydd. De skriver att de noterar kritiken mot ISDS men påminner om att ministerrådets mandat är tydligt; mekanismer för investeringsskydd (ISDS) ska ingå i avtalet.⁹⁶ Brevet i sin helhet finner ni i bilaga 3.

Såväl den franska som tyska regeringen har uttryckt kritik mot att inkludera ISDS i TTIP-avtalet. I en gemensam deklARATION från januari 2015 menar Tysklands ekonomiminister Sigmar Gabriel och Frankrikes handelsminister Matthias Fekl att förhandlingarna om det nu färdiga CETA-avtalet bör återupptas i syfte att förändra avtalets skrivningar om ISDS.⁹⁷

3.5 EU-KOMMISSIONENS SYN PÅ ISDS

EU-kommissionen hävdar att man har för avsikt att förhandla fram betydligt tydligare definitioner i TTIP (och att man redan gjort det i avtalet med Kanada, CETA) som innebär full respekt för demokratiska institutioners rätt att reglera (införa ny lagstiftning) i syfte att skydda exempelvis folkhälsa och miljö och att förloraren i en tvist alltid betalar alla rättegångskostnader. Idag betalar de olika parterna sina egna kostnader.⁹⁸ Dessa argument har inte fallit väl ut hos kritikerna. Bland annat har såväl Friends of the Earth som Corporate Europe Observatory kritiserat kommissionens argument.⁹⁹

Ordföranden för EU-kommissionen Jean Claude Juncker kommenterar ISDS lite

94 EFILA (2014) – ”TTIP Consultation submission”, tillgänglig via; http://efila.org/wp-content/uploads/2014/07/EFILA_TTIP_final_submission.pdf

95 <http://svenska.yle.fi/artikel/2015/01/23/juristfirmor-driver-investerarskydd-stubbs-valfinansiar-deltar>

96 <http://svenska.yle.fi/artikel/2014/12/02/um-tjansteman-tvingas-lamna-lobbyorganisation-efter-yleintervju>
”One of the issues that has attracted criticism is investment protection. (...) The Council mandate is clear in its inclusion of investor protection mechanisms in the TTIP negotiations; we need to work together on how best to do so.” se bilaga 3

97 Euractiv (2015) – ”Paris and Berlin call for review of EU-Canada trade deal”, artikel publicerad 27 januari 2015, tillgänglig via www.euractiv.com/sections/trade-society/paris-and-berlin-call-review-eu-canada-trade-deal-311570

98 EU-kommissionen (2013:f) – ”Investment Protection and Investor-to-State Dispute Settlement in EU agreements”, tillgänglig via; trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/november/tradoc_151916.pdf

99 Se ex. Corporate Europe Observatory (2015:a) – ”TTIP investor rights: the many voices ignored by the Commission”, tillgänglig via <http://corporateeurope.org/international-trade/2015/02/ttip-investor-rights-many-voices-ignored-commission>

tvetydigt i ett tal till EU-parlamentet.¹⁰⁰ Han säger först att i ett kommande avtal kommer skiljedomsinstitut (Juncker använder ”secret courts” vilket rimligen syftar på just skiljedomsinstitut) inte få sista ordet. Sen avslutar han med att säga att TTIP inte kommer innehålla en ISDS om EU-kommissionens vice ordförande tillika kommissionär med ansvar för stadgan om de grundläggande rättigheterna, Frans Timmermans, inte går med på att inkludera en.¹⁰¹

EU:s tidigare handelskommissionär Karel De Gucht, som lämnade över till Cecilia Malmström hösten 2014, har å sin sida varnat för att det inte blir något frihandelsavtal mellan EU och USA med mindre än att ISDS ingår i avtalet.¹⁰²

Specifikt för ISDS i TTIP så inledde EU-kommissionen i slutet av mars 2014 ett offentligt samråd¹⁰³ kring mekanismen, som svar på en omfattande kritik (se nedan). Närmare två månader senare än utlovat offentliggjorde EU-kommissionen resultaten, och samrådet innebar en ny rekordnotering för EU med nära 150 000 svar. Ingen tidigare EU-fråga som konsulterats med allmänheten har gett liknande respons. 145 000 av svaren utgjordes av fördefinierade negativa svar som samordnas av kritiska grupper inom civilsamhället. Därutöver inkom även 3 000 unika svar samt ytterligare 450 svar från andra aktörer i form av exempelvis akademiker, fackliga organisationer och näringsliv. Förutom de 145 000 negativa svar som samordnats av civilsamhället var även en klar majoritet av akademiker, fackförbund, småföretag, miljö- och konsumentorganisationer negativa till att inkludera ISDS i TTIP och lyfte flera farhågor. Däremot var en tydlig majoritet av stora företag positivt inställda till ISDS.¹⁰⁴ Flera svenska organisationer svarade på samrådet, däribland LO, Naturskyddsföreningen och TCO. Flera företag som figurerat i uppmärksammade ISDS-fall lämnade även in svar, däribland tobaksbolaget Phillip Morris och energibolaget Chevron.¹⁰⁵ Handelskommissionär Cecilia Malmström menade i ett pressmeddelande att ”samrådet visar klart och tydligt att många är mycket skeptiska till ISDS”.¹⁰⁶ Hon utannonserade även att kommissionen kommer att diskutera frågan vidare med medlemsstaterna, EU-parlamentet och civilsamhället innan nya politiska rekommendationer presenteras. Även den svenska regeringen kommenterade resultatet, och menar att oron kring ISDS måste tas på allvar.¹⁰⁷

Den 18 mars 2015 höll Cecilia Malmström ett tal om ISDS i TTIP inför EU-parla-

100 Juncker, Jean-Claude (2014) – ”Setting Europe in Motion: President-elect Juncker’s Main Messages from his speech before the European Parliament”, tillgänglig via http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-14-705_en.htm

101 Juncker (2014)

102 International Business Times (2014) – ”EU Trade Commissioner Karel De Gucht Warns ‘No TTIP Without ISDS’”, publicerad 16 oktober 2014, tillgänglig via; <http://www.ibtimes.co.uk/eu-trade-commissioner-karel-de-gucht-warnsnottip-without-isds-1470373>

103 http://trade.ec.europa.eu/consultations/index.cfm?consul_id=179

104 EU-kommissionen (2015:a) – ”Report: Online public consultation on investment protection and investor-to-state dispute settlement (ISDS) in the Transatlantic Trade and Investment Partnership Agreement (TTIP)”, s. 14–16, 134–136, tillgänglig via http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153044.pdf

105 EU-kommissionen (2015:a), s. 12

106 http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-3201_sv.htm

107 <http://www.regeringen.se/sb/d/19812/a/252688>

mentets handelsutskott.¹⁰⁸ Malmström pekade på problem med tidigare investeringsavtal – ”de är formulerade mer med tanke på investerare än på staters rätt att reglera”. Många av de förslag som kom in till kommissionen under det offentliga samrådet håller kommissionen med om. Men kommissionen vill fortsatt ha med ISDS i förhandlingarna om TTIP. Till fördelarna som Malmström pekar på hör:

- Även om USA är en välutvecklad rättsstat så är det fortfarande möjligt att diskriminera utländska investerare enligt USA:s lagstiftning. ISDS skulle råda bot på diskrimineringen.
- Nio EU-medlemmar har idag avtal om investeringsskydd med USA. Dessa avtal behöver reformeras i demokratisk riktning.
- USA är en outhärlig part när det kommer till att reformera de 3 000 internationella investeringsavtalen som redan idag finns på plats. EU har 1 400 avtal med andra parter och TTIP är en bra utgångspunkt att reformera andra avtal efter.

Med Malmströms ord: ”frågan är inte om vi ska ha med investeringar i TTIP utan hur vi göra det bra. Kan vi designa en ny form av skiljedomsförfarande för investeringar som inkluderar fördelarna men undviker nackdelarna?”¹⁰⁹ Malmströms svar är ”ja” på den frågan. Hon föreslår fyra stycken reformeringar av ISDS jämfört med i CETA:

1. Vi föreslår en paragraf som säger att ett investeringsskydd inte är en garanti för investerare om att lagar och regleringar alltid kommer vara desamma.
2. Sättet på vilket skiljedomstolarna fungerar behöver förbättras. Många är idag bekymrade över att det kan finnas en intressekonflikt i och med att skiljedomare även är advokater eller affärsjurister och kan hoppas på framtida uppdrag från investerarna.
3. Det ska, till skillnad från idag, gå att överklaga ett beslut från skiljedomstolen.
4. Relationen mellan nationell lagstiftning och ISDS behöver belysas. Idag upplever många att ISDS är orättvist eftersom investerare får en andra chans om de inte är belåtna med utslaget i en nationell domstol.

¹⁰⁸ Malmström, Cecilia (2015), ”Tal till EU-parlamentets handelsutskott (INTA)”, 18 mars 2015, tillgänglig via; http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-15-4624_en.htm

¹⁰⁹ Malmström (2015)

RUTA 5: VINNEN TTIP PÅ ATT ISDS ÄR MED?

Svar från enkäter och intervjuer

På frågan om ett TTIP-avtal där ISDS ingår är bättre eller sämre än ett avtal utan svarade majoriteten av våra respondenter att avtalet blir sämre om det ingår. Två respondenter är tydliga med att avtalet vinner på om ISDS ingår. En respondent uttrycker det som "Avtal utan en tvistlösningsmekanism innebär i praktiken att avtalsparterna kan strunta i det som står i avtalet utan att riskera några påföljder." Peter Kleen, som är positivt inställd till frihandel och TTIP har personligen "ingen uppfattning om ISDS är bra eller inte för ett slutligt TTIP". Kommerskollegium, som även de är positivt inställda till TTIP svarade att det är en "komplex fråga utan ett tydligt svar. Större delen av de ekonomiska relationerna mellan EU och USA ligger i investeringsflöden, inte i handel. Samtidigt är investeringarna välskyddade genom de legala systemen." I tabellen redovisas svaren som "Ingen uppfattning/svårt att säga".

| Är ett kommande TTIP bättre eller sämre om det innehåller ISDS?* | Antal respondenter som svarat |
|--|-------------------------------|
| Bättre | 2 |
| Sämre | 8 |
| Ingen uppfattning /svårt att säga | 2 |

* Den här frågan har slagits ihop med en fråga som löd "Hur viktigt är det med en tvistlösningsmekanism/ investeringskydd, ISDS, i ett nytt avtal?"

Åtta respondenter tycker att avtalet blir sämre om ISDS ingår. När man läser svaren är det dock inte fullt lika tydligt att så många fler tycker ISDS är en dålig idé. Magnus Nilsson hävdade: "att stora handelsavtal innehåller förbud mot långtgående inskränkningar i äganderätten, som expropriering, är inget problem." Det Nilsson opponerade sig mot var bland annat att förslagen om ISDS är för långtgående, samt med hans egna ord: "Problemet är att ISDS inte behövs för att tillmötesgå sådana grundläggande rättigheter, detta kan nationella domstolar klara av." Flera respondenter är mer uttalat kritiska till ISDS. Corporate Europe Observatory svarar att det är "superviktigt att bli av med ISDS". Tre respondenter drar paralleller till MAI-avtalet. Kenneth Hermele, forskare vid Göteborgs Universitet, skriver: "I TTIP:s fall tar tvistlösningen ett steg mot rätten för företag att hålla stater ansvariga för deras politik, företag får utvidgade rättigheter men inte motsvarande skyldigheter, det var en dålig idé i det havererade MAI-avtalet, och det är en dålig idé här. TTIP skulle behöva ansluta sig till FN:s regelverk för företag och mänskliga rättigheter." Susanne Lindberg-Elmgren vid LO, som är mån om att det blir ett TTIP-avtal, noterar att: "Kritiken mot ISDS är massiv." LO tror att "ISDS riskerar att stjälpa TTIP, vilket vore olyckligt. Vi förstår att man behöver ett tvistlösningssystem, och menar att stat till stat är att föredra. Investeringar bör förstås skyddas av nationell lagstiftning (liksom arbetstagar rättigheter)."

3.6 KRITIK

I grunden handlar kritikernas argument om att ISDS gör att demokratin urholkas när privata företag som likvärdiga parter kan stämma suveräna stater för lagstiftning man infört i syfte att skydda exempelvis miljön eller sina medborgare. Företagen behöver inte ens vinna, eller ens inleda ett stämningförfarande, utan man pekar på att enbart ”hotet” om en stämning kan få regeringar att dra tillbaka lagstiftningsförslag som är tänkta att till exempel öka miljö- och konsumentskyddet eller andra demokratiskt beslutade reformer, som att förbjuda vinster i välfärden eller avskaffa kärnkraften.

3.6.1 Miljöorganisationer

Miljöorganisationer på båda sidor av Atlanten har varit kritiska till företags rätt att stämma stater, oavsett om det rört sig om TTIP, NAFTA eller andra avtal. Paraplyorganisationen European Environmental Bureau (EEB) är Europas största miljöorganisation med ca 140 medlemsorganisationer. De är tydliga med att de är kritiska till ISDS i TTIP. De menar att även om ett färdigt avtal tillåter länder att reglera så är risken att det är för kostsamt att föra en aktiv och ambitiös miljöpolitik om avtalet samtidigt innehåller en ISDS-mekanism.¹¹⁰ Amerikanska miljöorganisationen Sierra Club kommenterade konflikten mellan Lone Pine Resources och Kanada i en debattartikel i Huffington Post: ”Tro det eller ej, men NAFTA:s investeringsavtal (chapter on investment) tillåter utländska företag att stämma en regering med hänvisning till lagar och regleringar som företagen påstår minskar deras vinster. Eller, med Lone Pines ord, reducera ”förväntningarna om en stabil miljö vad gäller företagande och lagar”.¹¹¹

I ett brev till dåvarande handelskommissionär Karel De Gucht och USA:s handelsrepresentant Michael Froman uttrycker nära 200 organisationer, däribland Världsnaturfonden (WWF), Greenpeace och Health Action International, sitt starka motstånd mot att inkludera ISDS i TTIP-avtalet. De menar att ISDS tvingar regeringar att använda skattepengar för att kompensera företag för lagstiftning eller andra åtgärder i allmänhetens och/eller miljöns intresse.¹¹² Argumentet att ISDS skulle kunna användas till miljöns fördel verkar inte ha övertygat miljörörelsen om dess förträfflighet.

Organisationen Corporate Europe Observatory har i en rapport granskat hur advokatfirmor och företag använt internationella investeringsavtal och ISDS-mekanismen för att stämma europeiska regeringar. Studien är mycket kritisk till hur enskilda advokatbyråer företräder investerare i stämningförfaranden mot stater som lagstiftar i syfte att skydda miljö och människor, och enligt studien tjänar stora pengar på det ökade antalet tvister.¹¹³

110 EEB (2014) – ”Regulatory rollback: how TTIP puts the environment at risk”, tillgänglig via <http://www.eeb.org/EEB/?LinkServID=4AFDDA9F-5056-B741-DB18FBAC26DE3743&showMeta=0>

111 Solomon, Ilana (2013) – ”No Fracking Way: How Companies Sue Canada to Get More Resources”, artikel i Huffington Post, 3 oktober 2013, tillgänglig via: http://www.huffingtonpost.ca/ilana-solomon/lone-pine-sues-canadaoverfracking_b_4032696.html

112 http://action.sierraclub.org/site/DocServer/TTIP_Investment_Letter_Final.pdf?docID=14701

113 Corporate Europe Observatory (2014:a) – ”Profiting from Crisis: How corporations and lawyers are scavenging profits from Europe’s crisis countries”, tillgänglig via: http://corporateeurope.org/sites/default/files/profitting-from-crisis_o.pdf

3.6.2 Akademiker och EU-parlamentet

En grupp med över 100 forskare och akademiker skickade in ett gemensamt svar till EU-kommissionens samråd om ISDS. Bland de forskare som skrivit under texten återfinns ett stort antal professorer i juridik och internationell rätt. De ser inga starka skäl för att inkludera ISDS i TTIP, och menar att det är svårt att hitta några trovärdiga argument till varför investerare skulle behöva oroa sig över de juridiska systemens opartiskhet på någon sida av Atlanten. Med utländska direktinvesteringar (FDI) som uppgår till mer än 1,5 biljoner euro åt båda hållen är det, menar man, omöjligt att hävda att investeringar hämmats som en konsekvens av en sådan eventuell oro. Det finns, enligt forskarna, helt enkelt inte några starka argument för att införa ett system som ”i grunden utmanar medlemsstaternas juridiska och lagstiftande system”.¹¹⁴ Vidare påpekar man att, trots dåvarande handelskommissionär Karel De Gucht's löften om att stöpa om investeringslagstiftningen och skapa ett juridiskt vattentätt system så misslyckas konsultationsdokumentet, som baseras på ISDS-delen från CETA-avtalet, helt med detta.

Även studien från EU-parlamentets industriutskott diskuterar ISDS. Man finner att systemet har allvarliga potentiella nackdelar för möjligheterna för stater att genomföra sin politik, och att dess huvudsakliga syfte blir att socialisera konsekvenserna av utländska direktinvesteringar då regeringar tar över delar av den risk som entreprenörers investeringar är sammankopplad med. Riskerna är reella, medan frågetecken kvarstår kring huruvida mekanismen främjar investeringar, menar studiens författare. Deras slutsats är att ISDS delvis går emot den nationella suveräniteten, då den begränsar staters möjlighet att implementera vissa beslut.¹¹⁵

En rapport framtagen på uppdrag av den brittiska regeringen utvärderar konsekvenserna av att ha ett investeringskyddskapitel i TTIP och finner att Storbritannien har lite att vinna på ett sådant avsnitt. Investeringarna mellan länderna är redan omfattande, och studien ser inga skäl till varför Storbritannien skulle tjäna ekonomiskt på ytterligare investeringsskydd inom ramen för avtalet. Däremot menar rapporten att Storbritannien kan utsätta sig för omfattande risker, såväl politiska som ekonomiska, via de stämningar som kan riktas mot landet via ISDS.¹¹⁶

3.7 DEBATTEN I USA

I ett inlägg i den amerikanska tidningen Washington Post menar den demokratiske senatoren Elisabeth Warren att ISDS kan underminera USA:s suveränitet. Warren diskuterar ISDS i förhållande till TPP-avtalet som förhandlas mellan USA och en mängd andra länder kring Stilla havet, däribland Australien och Japan. Hon ser inga skäl till att ge det hon menar är extraordinära rättigheter till utländska företag att utmana

114 Schepel, Harm et al. (2014) – ”Statement of Concern about Planned Provisions on Investment Protection and Investor-State Dispute Settlement (ISDS) in the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)”, tillgänglig via https://www.kent.ac.uk/law/isds_treaty_consultation.html

115 EU-parlamentet (2015), s. 92–93

116 Skovgaard Poulsen, L, Bonnitche, J, Webb Yackee, J. (2013) – ”Cost and benefits of an EU-USA investment protection treaty”, s. 44–46, tillgänglig via: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/260380/bis-13-1284-costs-and-benefits-of-an-eu-usa-investment-protection-treaty.pdf

amerikanska lagar utanför det nationella rättssystemet. Enligt henne har såväl USA som de parter som diskuterar TPP fungerande rättssystem. Den enda vinnaren på ett avtal med ISDS skulle, enligt Warren, vara multinationella företag.¹¹⁷

Vita huset bemötte omgående Warrens inlägg, och påpekar att ISDS inte ger företag någon rätt att försvaga exempelvis miljölagstiftning. Även om de instämmer i vissa delar av Warrens kritik menar de att TPP ger möjligheter till ett nytt och bättre system för ISDS.¹¹⁸ De menar att ISDS är ett neutralt system för att lösa tvister och har varit starkt bidragande till utveckling, rättssäkerhet och god förvaltning världen över, och varken underminerar USA:s suveränitet eller ger några nya substantiella rättigheter till multinationella företag.

Det inlägget fick i sin tur kritik från den libertarianska amerikanska tankesmedjan Cato Institute. I ett blogginlägg går de i detalj igenom varje aspekt av Vita husets svar till Elizabeth Warren och pekar på systematiska brister i den amerikanska regeringens argumentation. Cato-institutet menar att det inte finns något bevis för att ISDS skulle bidra till rättssäkerhet och utveckling, snarare tvärtom. Vidare menar man att ISDS visst har använts för att utmana miljölagstiftning och att den amerikanska regeringens planer på ISDS i TPP inte på något avgörande sätt åtgärdar problemen med systemet.¹¹⁹

Även amerikanska akademiker har levererat omfattande kritik mot ISDS. I ett brev till USA:s kongress och handelsrepresentanten Michael Froman i mars 2015 uppmanar drygt 100 professorer och forskare i juridik amerikanska beslutsfattare att exkludera mekanismen ur såväl TTP som TTIP-avtalet. Forskarna menar att ISDS hotar den nationella suveräniteten och försvagar rättsstaten genom att ge företag extraordinära juridiska rättigheter med vilka de kan förbipassera nationella rättssystem, något som exemplifierats av de senaste årens ökade antal stämningar där företag utmanat exempelvis hälso- och miljöskyddslagar.¹²⁰

3.8 PÅSTÅENDEN OM ISDS FÖRDELAR

Kritiken mot ISDS rör allt ifrån att det inte behövs i ett avtal mellan två väl fungerande rättsstater till att det ger företag ett allt för stort inflytande över demokratiska, politiska processer. Nedan kommenterar vi kort några ofta förekommande argument.

”ISDS behövs för att ge investerare tillräckligt skydd”

Investerare har redan idag grundläggande skydd i enlighet med nationell rätt i det land de investerar. Därutöver finns även privata försäkringar mot just expropriation. EU och USA är vidare rättsstater med utvecklade rättssystem, fullt kapabla att ge investerare rättvis juridisk behandling. De drygt 100 forskare som skickat in ett gemensamt

117 Warren, Elisabeth (2015) – ”The Trans-Pacific Partnership clause everyone should oppose”, debattartikel i Washington Post 25 februari 2015, tillgänglig via: http://www.washingtonpost.com/opinions/kill-the-dispute-settlement-language-in-the-transpacific-partnership/2015/02/25/ec7705a2-bd1e-11e4-b274-e5209a3bc9a9_story.html

118 <http://www.whitehouse.gov/blog/2015/02/26/investor-state-dispute-settlement-isds-questions-and-answers>

119 <http://www.cato.org/blog/responding-white-house-defense-investor-state-dispute-settlement>

120 Brev från amerikanska akademiker till USTR och Kongressen (2015), tillgänglig via: <http://www.afj.org/wp-content/uploads/2015/03/ISDS-Letter-3.11.pdf>

svar till EU-kommissionens samråd ser ingen anledning till varför investerare skulle misstro de juridiska systemen på någon sida Atlanten.

”Sverige har ISDS i drygt 60 avtal redan idag, var är stämningarna? Det finns inga hot mot demokratin, bara ren mytbildning”

Det finns redan idag stora problem, inte minst genom den markant ökade användningen av ISDS, samt den vidlyftiga tolkningen av ”expropriation”. Avtal där ISDS finns med har generellt ingåtts med utvecklingsländer eller länder med bristande rättssystem.¹²¹ I avtal mellan utvecklade länder med väl fungerande rättssystem är behovet inte detsamma. Dessutom omfattar investeringsavtal generellt bara ett enskilda område, varför ISDS bara kan användas på detta. Användningen i TTIP blir markant annorlunda. Till att börja med är USA och EU jämbördiga parter, samt utgör omkring halva världsekonomin. Antalet företag som nu får möjligheten att utnyttja dessa förfaranden blir väldigt stort. Vidare förväntas TTIP omfatta en mycket stor mängd områden – i nuläget är det endast audiovisuella tjänster som exkluderats från förhandlingarna. Därav blir detta ett verktyg som kan användas på i princip alla områden, och är således inte jämförbart med majoriteten av de avtal Sverige har som inkluderar ISDS idag.

”De rättsfall kritikerna tar upp är ju inte avslutade. Phillip Morris har inte vunnit. Det kommer de heller inte att göra.”

Att enbart fall som slutar till företagets fördel skulle vara problematiska är felaktigt. Många fall som förlikas, inklusive fallet Vattenfall v. Hamburg (Tyskland), leder till att exempelvis miljökrav sänks.¹²² Företagens möjlighet att stämma ger också en avskräckande effekt, då endast ett ”hot” om stämning riskerar att få konsekvenser för planerad lagstiftning. Det leder till vad som kommit att benämnas ”regulatory chill effect”, det vill säga att företagets stämningmöjligheter gör att stater, kommuner och landsting behöver tänka både en och två gånger innan en ny reglering eller lag övervägs. ”Att stämma regeringar är knappast en bärande del av något företags affärsplan” skriver Maria Rankka och Annette Magnusson i artikeln på Brännpunkt som refererades till ovan.¹²³ Det ligger det förstås något i. Men att ”ett enkelt telefonsamtal” kan vara nog för att undvika en konflikt är dubbelt. Det kan vara ett uttryck för ett smidigt förhållningssätt till konfliktlösning. Men med tanke på att rättsprocesser, med Rankkas och Magnussons ord, är ”kostsamma och tidskrävande” kan telefonsamtalet utgöra ett förtäckt hot.

Det specifika fallet Phillip Morris v. Australien har även fått konkreta effekter, fast det ännu inte är avslutat. Nya Zeeland har formellt antagit en ”plain-packaging”-lagstiftning, i likhet med Australien, i syfte att skydda sina medborgare från tobakens skadliga effekter. Däremot avvaktar Nya Zeeland med att implementera lagen i väntan på utfallet i rättsfallet Phillip Morris v. Australien, eftersom detta kan innebära att man blir stämd på liknande grunder.¹²⁴ Oavsett utfall har således det fallet, indirekt, orsakat en försening av ett demokratiskt fattat beslut i syfte att skydda folkhälsan.

121 Schepel et al. (2014)

122 http://iiapp.org/media/uploads/vattenfall_v_germany.rev2.pdf

123 Rankka och Magnusson (2013)

124 <http://www.beehive.govt.nz/release/government-moves-forward-plain-packaging-tobacco-products>

”Vi behöver en modern ISDS-mekanism för att ha som global standard i framtida avtal, exempelvis med Kina. Kommissionen tar fram tydligare definitioner i CETA och TTIP så att mekanismen endast avser olaglig expropriering eller negativ särbehandling.”

Med den här typen av argumentation avslöjar förespråkarna att det inte finns något reellt behov av ISDS i TTIP. Skälet för att ISDS bör finnas i TTIP är i stället att det skall utgöra en global standard för framtida avtal. Forskarna Axel Berger och Lauge N. Skovgaard Poulsen menar att denna argumentation inte håller, och pekar på att exempelvis Kina, som nämns kontinuerligt i debatten, inkluderat ISDS i avtal med utvecklade länder som tidigare inte haft mekanismen i avtal med USA.¹²⁵

Olaglig expropriation och negativ särbehandling är just de skäl som anges för ett stämningförfarande i många av de fall som uppmärksammats globalt. Därutöver är det inte lagstiftarna som skall tolka lagen och definitionerna, utan de privata juristerna i skiljedomstolarna. ISDS-specialisten Gus van Harten menar att dessa ibland har missbrukat sitt mandat.¹²⁶

3.9 ISDS OCH UTLÄNDSKA DIREKTINVESTERINGAR

”ISDS: Hur påverkas utländska direktinvesteringar (FDI)?” är rubriken på en artikel av journalisten François Paquay.¹²⁷ Svaret kommer redan i underrubriken: ”Studier ifrågasätter att investeringsskydd i sig kan öka FDI”. Paquay refererar till olika studier och uttalanden av insatta personer.

Paquay hänvisar bland annat till forskaren Jason Webb Yackee som studerat 200 amerikanska Fortune 500-företag och hur investeringsavtal påverkar deras beslut att investera. Webb Yackee skriver att: ”Utländska investerares beslut verkar inte påverkas nämnvärt av tillgången till ett särskilt internationellt juridiskt skydd.”¹²⁸ WTO gjorde en egen, liknande studie (2010) där de ställde frågan om handels- och investeringsavtal leder till ökad FDI (utländska direktinvesteringar). Slutsats i WTO-rapporten är att ”ISDS-mekanismer verkar spela en underordnad roll”.¹²⁹ Snarlika resultat kommer en rapport beställd av den nederländska handelsministern fram till (juni 2014): ”Det är svårt att förutsäga om ISDS-villkor i TTIP kommer ha

125 Berger, Axel och Skovgaard Poulsen, Lauge N. (2015) – ”The Transatlantic Trade and Investment Partnership, investor-state dispute settlement and China” i Columbia FDI Perspectives, No. 140, 2 februari 2015, tillgänglig via; <http://ccsi.columbia.edu/files/2013/10/No-140-Berger-and-Skovgaard-Poulsen-FINAL.pdf>

126 Van Harten, Gus (2013) – ”Beware the discretionary choices of arbitrators”, i Columbia FDI Perspectives No. 110, 9 december 2013, tillgänglig via; http://ccsi.columbia.edu/files/2013/10/No_110_-_Van_Harten_-_FINAL.pdf

127 Europolitics (2014) – ”ISDS: What impact on foreign direct investment? Studies doubt that investor protection measures alone can increase FDI”, publicerad 6 december 2014, tillgänglig via; <http://europolitics.info/external-affairs/isds-what-impact-foreign-direct-investment>

128 ”The business decisions of foreign investors do not seem to be particularly motivated by the availability of special international legal protection”.

129 Berger, Axel, Nunnenkamp, Peter, Busse, Matthias och Roy, Martin (2013) – ”Do Trade and Investment Agreements Lead to More FDI? Accounting for Key Provisions Inside the Black Box”, s. 18. Tillgänglig via; https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/ersd201013_e.pdf

en urskiljbar effekt på flödet av utländska direktinvesteringar”.¹³⁰

Andra håller inte med. Stockholms Handelskammare hänvisar på ISDS-bloggen till UNCTAD och en studie som drar slutsatsen att ISDS påverkar utländska direktinvesteringar positivt.¹³¹ Paquay hänvisar till Pascal Kerneis, chef på lobbyorganisationen European Services Forum som menar att “ISDS är som en försäkringspolicy. Det är viktigt för investerare, men det är inte den enda måttstocken”.¹³² Anthony L. Gardner, USA:s EU-ambassadör, går rakt på sak och menar att investeringar visst ökar som en följd av införandet av ett investeringskydd: “ISDS är positivt korrelerat med flödet av utländska direktinvesteringar”.¹³³

Om vi vidgar diskussionen till bilaterala investeringsavtal och inte bara ISDS-delen av ett avtal pekar en annan nederländsk studie på att länder som ratificerat bilaterala investeringsavtal i genomsnitt ökar utländska direktinvesteringar med 35 procent jämfört med två länder som saknar ett motsvarande avtal.¹³⁴ Vinsterna av bilaterala investeringsavtal är dock ojämnt fördelade. Höginkomstländer med en väl fungerande förvaltning/statsapparat, som till exempel Sverige, upplever inga ökade investeringar: ”high income countries with high governance levels do not profit at all”. En jämförelse mellan olika regioner ger vid handen att bilaterala handelsavtal har störst positiv effekt för länder i Ostasien och Öst- och Centraleuropa. Andra studier pekar på en mycket svag till klart måttlig effekt, speciellt för de bilaterala investeringsavtal som inte har USA som part.¹³⁵ TTIP har å ena sidan USA som part, vilket talar för en positiv effekt. Å andra sidan utgör parterna (EU och USA) väl fungerande och utvecklade ekonomier, vilket talar för svag till måttlig effekt.

Det går alltså att visa att både bilaterala investeringsavtal och ISDS genererar ökade utländska direktinvesteringar såväl som att de inte leder till ökade investeringar över huvud taget. Det beror på hur utvecklade länderna är, hur väl fungerande statsapparat de har, vilken region som studeras. Sverige, och stora delar av övriga EU, verkar ha mindre att vinna än nyare medlemsländer från Central- och Östeuropa. Kanske beroende på att vi har ett väl fungerande rättssystem och en ekonomi som redan är öppen mot omvärlden. De lägst hängande frukterna är redan plockade. Ord står dock mot ord. Ingen kan oreserverat påstå att ett bilateralt investeringsavtal eller ett investeringskydd skulle vara vare sig viktigt eller oviktigt för ökade investeringar. Vi vågar dock påstå att argumenten för ISDS blir än svagare när det inte finns entydiga belegg för ett tydligt samband mellan ISDS och ökade utländska direktinvesteringar.

130 Tietje, Christian et al. (2014) – ”The Impact of Investor-State-Dispute Settlement (ISDS) in the Transatlantic Trade and Investment Partnership”, s. 8, tillgänglig via; <http://www.investmentpolicycentral.com/sites/g/files/g798796/f/201409/the-impact-of-investor-state-dispute-settlement-isds-in-the-ttip%20%281%29.pdf>

131 ISDS-bloggen (2014:a) – ”Positive Impact of Investment Agreement and ISDS on Foreign Investment”, tillgänglig via; <http://isdsbloggen.se/blog/2014/11/25/positive-impact-of-investment-agreement-and-isds-on-foreign-investment/>

132 Europolitics (2014)

133 Europolitics (2014)

134 Lejour, Arjan och Salfi, Maria (2015) – ”The Regional Impact of Bilateral Investment Treaties on Foreign Direct Investment”, CPD Discussion Paper 298, tillgänglig via; <http://www.cpb.nl/en/publication/the-regional-impact-of-bilateral-investment-treaties-on-foreign-direct-investment>

135 Salacuse, Jeswald W. och Sullivan, Nicholas P. (2005) – ”Do BITs Really Work?: An Evaluation of Bilateral Investment Treaties and Their Grand Bargain”, s. 67, i 46 Harvard International Law Review, tillgänglig via; <http://oxfordindex.oup.com/view/10.1093/acprof:oso/9780195388534.003.0005>

RUTA 6: KAN ISDS VARA DÅLIGT/BRA?

Svar från enkäter och intervjuer

För att respondenterna skulle få en möjlighet att nyansera sina svar ställde vi även en fråga om det fanns fördelar/nackdelar med ISDS även om man helst såg att TTIP inte innehöll/innehöll ett investeringsskydd. Vi uppfattar svaren som nyanserade. Flera som inte vill ha med ISDS i TTIP ser ändå vissa fördelar med ett investeringsskydd och bland förespråkarna finns en förståelse för oron mot ISDS.

En respondent menade att "Internationella skiljeförfaranden anses typiskt sett ha fler fördelar jämfört med nationella domstolar framförallt i internationella sammanhang" och hamnade i kategorin "Bara fördelar". Kommerskollegium, som i huvudsak är positivt inställda till avtalet tycker visserligen att det finns fler fördelar än nackdelar men påpekar ändå att: "Hur ser man till att det utgör ett effektivt skydd för företag utan att hota staters legitima behov av att reglera viss verksamhet?" Peter Kleen, även han i huvudsak välvilligt inställd, menar att "det ligger en del i kritiken mot ISDS". Han exemplifierar med "Kritik vad gäller Phillip Morris v. Australien har jag förståelse för". Han landar dock i att: "när förhandlingarna upprepar att de inte kommer att gå med på att sänka standarder för hälsa, säkerhet och miljö får man försöka tro dem". Såväl Kleen som CEO (som är uttalat kritiska till TTIP i allmänhet och ISDS i synnerhet) hänvisar till den libertarianska amerikanska tankesmedjan Cato Institute som kritiserat ISDS för att inhemska företag riskerar att diskrimineras.

Kenneth Hermele pekar på vikten av hur en tvistlösningsmekanism utformas och drar en parallell till WTO. Hermele menar att en orsak till att WTO-förhandlingarna gått i stå är konstruktionen av sanktionerna inom tvistlösningsmekanismen - inte mekanismen i sig: "Starka parter kan skrämra svaga parter till eftergifter." Det finns dock fördelar med en tvistelösning: "Tvistelösning inbjuder också till förhandlingar mellan parter, det är första steget och det är bra."

Maud Johansson vid Svenska Afghanistankommittén varnar för att: "Även om det kan finnas av exempel på goda företag som kan påverka korrupta stater i en positiv riktning så är det en farlig väg att gå att förflytta makt från politiken till företagen."

| Kan ISDS vara dåligt/bra? | Antal respondenter som svarat |
|-----------------------------------|-------------------------------|
| Bara fördelar | 1 |
| Mest fördelar men vissa nackdelar | 3 |
| Bara nackdelar | 3 |
| Mest nackdelar men vissa fördelar | 4 |
| Inte tillräckligt insatt | 1 |

3.10 SLUTSATSER

Följer man debatten mellan förespråkare för och motståndare till ISDS framträder dels en skillnad rörande vad man väljer att lyfta fram – å ena sidan möjligheten för företag att värja sig mot expropriering eller skydda sina anställda och å andra sidan demokratiskt fattade beslut som överordnade företagens vinstintressen – dels en mer grundläggande skillnad i syn på vad ett skiljeförfarande bör innehålla. Magnus Nilsson menar i en artikel i Svenska Dagbladet att det är skillnad på skiljedomsförfaranden mellan stater där syftet kan vara att bevara eller mäkla fred och skiljedomsförfaranden mellan företag och stater. Nilsson menar att Annette Magnussons och Maria Rankkas (Stockholms Handelskammare) sätt att ”medvetet blanda ihop skiljedomstolar som dömer i frågor om krigsförbrytelser med ISDS, som hanterar ekonomiska dispyter mellan privata företag och stater, är minst sagt märkligt. Att dessutom hävda ISDS som grunden för fred är verkligen att tänja på historien.”¹³⁶ På ISDS-bloggen skriver Magnusson och Rankka i en replik till Nilsson¹³⁷: ”Det Magnus Nilsson missar är att de grundläggande värderingar och regler för rättssäkerhet som styr skiljeförfarande mellan stater är desamma som för skiljeförfarande mellan investerare och stater, eller helt kommersiella tvister för den delen. Det är det som är poängen.” Häri ligger kanske en förklaring till varför olika aktörer tycker så olika om tvistlösningsmekanismen – alla delar inte uppfattningen att skiljeförfarandet mellan stat och företag ska se likadant ut som det mellan två stater eller mellan två företag. Demokratiskt fattade beslut i politiska församlingar kanske i vissa fall kan ändra de ekonomiska förutsättningarna för en investering utan att det blir ekonomiska konsekvenser för landet och skattebetalarna.

För att citera svensk fackföreningsrörelse i form av de tre stora centralorganisationerna: ”Att investerare ska kunna klaga på staters beslut i en särskild ordning utanför det vanliga domstolsväsendet, kan i sig riskera att påverka möjligheterna till demokratiskt beslutsfattande”¹³⁸ vilket de menar står i strid med principer om staters suveränitet och icke-inblandning i staters inre angelägenheter. Ett exempel skulle kunna vara införandet av striktare miljölagar.

Anmärkningsvärt nog finns dock få starka argument för att inkludera ISDS i avtalet. Sambanden att det skydd för investerare som mekanismen och ett väl tilltaget investeringsskydd erbjuder skulle öka utländska direktinvesteringar är svagt. Så även att mekanismen behövs som en global förebild för framtida avtal. Debatten drivs dock av företrädare för organisationer med ansenliga ekonomiska intressen i att systemet bevaras och utökas. Samtidigt är riskerna, som studien från EU-parlamentets utredningsenhet mycket riktigt framhåller, högst verkliga. Staters möjlighet att lagstifta i det allmännas intresse kan, om inte direkt, så åtminstone indirekt påverkas negativt. De senaste årens utveckling visar tydligt att investerare i allt högre grad använder ISDS som ett verktyg för att utmana lagstiftning som syftar till att skydda folkhälsan eller miljön. Det förslag som EU-kommissionen lade fram i samband med sitt samråd om mekanismen är, om än ett steg i rätt riktning, långt ifrån tillräckligt för att säkerställa

136 Nilsson, Magnus (2014) – ”Handelskammaren tänjer på historien”, debattartikel i Svenska Dagbladet 30 november 2013, tillgänglig via: http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/handelskammaren-tanjer-pa-historien_4144667.svd

137 ISDS-bloggen (2014:b) – ”Skiljeförfarande för fred”, tillgänglig via: <http://isdsbloggen.se/blog/2014/12/03/skiljeforfarande-for-fred/>

138 LO, TCO, SACO (2014)

att investeringsskyddet inte kan missbrukas. Energistadgan, som alltså bara täcker energiområdet, används frekvent som bas för stämningar i Europa. Samtidigt är USA den överlägset största hemvisten för investerare som stämmer via ISDS. Om TTIP realiserar med en ISDS-mekanism applicerbar på i princip alla avtalsområden ger det omfattande skäl till oro för att antalet rättsliga utmaningar mot EU:s medlemsländer ökar markant.

Skälen för att inkludera ISDS i TTIP är svaga. Farhågorna kring systemet är överlag välgrundade. Det finns all anledning att befara att inkluderandet av ett omfattande investeringsskydd och ISDS i TTIP-avtalet är förenligt med omfattande risker.

4. REGULATIVT SAMARBETE

En central aspekt av förhandlingarna rör samarbete om regleringar, kommande lagstiftning och standarder i syfte att minimera de handelsstörande effekterna. Medan industrin förespråkar omfattande samarbete kring framtida regleringar menar medborgarrättsgrupper att EU:s förslag på området är ett hot mot demokratin.¹³⁹

4.1 EU-KOMMISSIONENS FÖRSLAG

EU-kommissionen vill på den horisontella nivån upprätta ett så kallat regulativt samarbetsorgan (Regulatory Cooperation Body). Organet skall utgöras av företrädare för EU:s och USA:s tillsynsmyndigheter och fungera som ett forum för att samarbeta kring nya regler och översyn av redan befintliga regleringar. Målet med samarbetet är att uppnå mer kompatibel, kvalitativ och effektiv lagstiftning som därigenom kan innebära mindre handelshinder. Intressenter (stakeholders) skall konsulteras, och även om kommissionen ger uttryck för att ingen av parterna skall hindras från att ”gå sin egen väg” om ingen överenskommelse kan nås, så åtar sig båda parter att vara öppna för dialog och att överväga olika alternativ.¹⁴⁰ I ett första utkast från EU-kommissionen, som läcktes av organisationen Corporate Europe Observatory i december 2013, benämndes samarbetsorganet som ett ”regulativt samarbetsråd” (Regulatory Cooperation Council).¹⁴¹

Efter den 8:e förhandlingsrundan publicerade EU-kommissionen den senaste versionen av dokumentet, drygt två veckor efter att det läckt ut. Förslaget hade omarbetats sedan det presenterades för ministerrådet. I ett tidigare utkast daterat till december 2014 avser kommissionen att inkludera lagstiftning som ”troligen” kan ha en omfattande påverkan på handel och investeringar, även på delstats- respektive medlemsstatsnivå (non-central level). Dessutom potentiellt även på lägre nivåer än så (kommunalt/regionalt).¹⁴² I den senaste versionen, som passerat ministerrådet, har dessa skrivningar lyfts ut och texten anger att ”non-central” skall definieras. EU-kommissionen hävdar att den kommer att återkomma med mer utvecklade förslag för medlemsstatsnivån: ”The EU will follow up soon with more elaborate proposals regarding relevant acts by US States and EU Member States”.¹⁴³ Kommissionen menar att det regulativa samarbetsorganet skall stödja och rådgiva beslutsfattare, dock utan att ha makt att ingripa i eller störa EU:s eller USA:s lagstiftningsförfarande.¹⁴⁴

139 Euractiv (2014:b) – ”Business and NGOs divided over TTIP regulatory cooperation”, artikeln tillgänglig via; <http://www.euractiv.com/sections/innovation-enterprise/business-and-ngos-divided-over-ttip-regulatory-cooperation-308861>

140 EU-kommissionen (2015:b) – ”TTIP and regulation – An overview (2015)” s. 8–10, tillgänglig via; http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/february/tradoc_153121.1.2%20TTIP%20and%20regulation%20overview.pdf

141 <http://corporateeurope.org/sites/default/files/ttip-regulatory-coherence-2-12-2013.pdf>

142 http://corporateeurope.org/sites/default/files/231214_regulatory_coherence_draft_proposal.pdf s. 4

143 EU-kommissionen (2015:c) – ”Introduction to the EU legal text on Regulatory Cooperation in TTIP”, s. 1, tillgänglig via; http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/february/tradoc_153119.1.1%20Regulatory%20cooperation%20intro%20to%20EU%20legal%20text.pdf

144 EU-kommissionen (2015:c)

4.2 FÖRESPRÅKARE

I ett gemensamt positionspapper kring regulativt samarbete från paraplyorganisationerna Business Europe och U.S. Chamber of Commerce förespråkar organisationerna att EU och USA antar ett unikt och ambitiöst förhållningssätt till regulativt samarbete inom ramen för förhandlingarna. Organisationerna eftersträvar att avtalet ger nya formella verktyg för att hantera regulativa skillnader i både existerande och framtida lagstiftning, där en viktig aspekt är båda parternas rätt att konsulteras på ett tidigt stadium i respektive parts regleringsprocess. De vill även ge möjlighet för ”intressenter” (stakeholders) att ge input i processen samt identifiera hela områden som passande för regelkonvergens, samtidigt som samarbetet inte skall underminera parternas rätt att reglera.¹⁴⁵

Även paraplyorganisationen Trans-Atlantic Business Council förespråkar ett omfattande regulativt samarbete. Organisationen vill implementera en gemensam samarbetsform för att ”främja och underlätta framtagandet av gemensamma framtida regler”.¹⁴⁶

4.3 KRITIK

Corporate Europe Observatory menar att EU-kommissionens första utkast på regelsamverkan, om det införs, fundamentalt skulle förändra hur regleringar genomförs i framtiden. De hävdar att EU-kommissionen i förslaget tillmötesgår industrin på båda sidor Atlanten som vill använda TTIP som ett verktyg för att avreglera standarder kopplade till livsmedels- och produktsäkerhet.¹⁴⁷

Organisationen, som ett drygt år senare läckte ytterligare två uppdaterade versioner av kommissionens förslag på området, är ytterst kritiska även till dessa förslag. Man pekar på att det kommissionen kallar intressenter, en term som rymmer såväl industri, fack som miljöorganisationer, nästintill uteslutande handlar om ekonomiska särintressen. Via regulativt samarbete skulle, menar man, näringslivet få tillgång till en serie av verktyg som kan ge dem möjlighet att påverka såväl befintlig som framtida lagstiftning och reglering(ar). De befintliga dokumenten på området visar, enligt organisationen, att parterna försöker påverka beslutsfattande i syfte att främja handel och investeringar, utan att beakta konsekvenserna för de demokratiska institutionerna.¹⁴⁸

I ett gemensamt uttalande fördömer 169 organisationer regulativt samarbete inom ramen för TTIP som ett hot mot demokrati och ett försök att sätta storföretagens intressen framför skyddet av medborgare, arbetare och miljön. De menar att regulativt samarbete är det ”ultimata verktyget för att förhindra eller försvaga framtida standar-

145 Business Europe och U.S chamber of commerce (2012) – ”Regulatory Cooperation in the EU-US Economic Agreement”, tillgänglig via; http://ec.europa.eu/enterprise/policies/international/cooperating-governments/usa/jobsgrowth/files/consultation/regulation/9-business-europe-us-chamber_en.pdf

146 Trans-Atlantic Business Council (2014) – ”TABC priorities in the Transatlantic Trade and Investment Partnership”, s. 1, tillgänglig via; <http://www.transatlanticbusiness.org/wp-content/uploads/2014/05/TABC-Priorities-for-TTIP-September-16-2014.pdf>

147 Corporate Europe Observatory (2013:a) – ”Regulation – none of our business?”, tillgänglig via; <http://corporateeurope.org/trade/2013/12/regulation-none-our-business>

148 Corporate Europe Observatory (2015:b) – ”TTIP: Regulations handcuffed”, tillgänglig via; <http://corporateeurope.org/international-trade/2015/01/ttip-regulations-handcuffed>

der” till skydd för arbetare, konsumenter och medborgare.¹⁴⁹ Bland organisationerna som skrivit under uttalandet återfinns Europas största journalistförbund, European Federation of Journalists, samt European Federation of Public Service Unions, vars ordförande är Kommunals Annelie Nordström.

RUTA 7: VAD TYCKER FACKET

Vad tycker svensk fackföreningsrörelse?

LO, TCO och SACO har formulerat ett antal fackliga utgångspunkter med bäring på TTIP.¹⁵⁰ Dessa sammanfattas helt kort nedan.¹⁵¹

- 1. Fackföreningarna i Sverige är positiva till frihandel:** facket menar att ökad handel mellan EU och USA är av godo för svensk ekonomi och för fackföreningarnas medlemmar.¹⁵² ”Konkurrens på lika villkor mellan två utvecklade ekonomier främjar nödvändig strukturomvandling och skapar arbetstillfällen i verksamheter med bärkraft”, argumenterar fackföreningarna.
- 2. Värna skyddsregler för arbetstagarna:** facket betonar att ”ett frihandelsavtal måste vila på principen att parterna ska respektera arbetstagares grundläggande rättigheter enligt dessa konventioner (dvs ILO:s kärnkonventioner). Det är därför av väsentlig betydelse att det i EU:s förhandlingsmandat har klargjorts att avtalet ska inkludera mekanismer som gynnar att parterna i frihandelsavtalet nationellt säkerställer att ILO:s kärnkonventioner efterlevs på ett effektivt sätt. Regler om skydd för arbetstagare ska överhuvudtaget inte kunna anses utgöra handelshinder.”
- 3. Värna det politiska handlingsutrymmet:** De svenska fackföreningarna menar att TTIP-avtalet inte kan inskränka staters beslut i frågor som rör organisation av samhällsservice, vad som ska drivas av samhället i egen regi, vad som ska utföras av statliga monopol, välfärdssystemets utformning med mera. Statliga monopol nämns uttryckligen som ett område som ska omfattas av förhandlingarna. Facken uppfattar det som att avtalet inte ska påverka staters rätt att behålla, införa eller avskaffa statliga monopol, utan endast gäller om ett statligt monopol konkurrerar på en annan stats marknad.
- 4. Särskilt om offentlig upphandling:** Offentlig upphandling omfattas av förhandlingarna men avtalet får inte inskränka det politiska handlingsutrymmet vid upphandling när det gäller att avgöra i vilken form en verksamhet ska bedrivas. Offentlig upphandling regleras idag av EU-rätten och avtalet får inte inskränka möjligheten att ställa sociala krav.
- 5. Relationen mellan investerare och stat – tvistelösning med ISDS:** ”Att investera ska kunna klagas på staters beslut i en särskild ordning utanför det vanliga domstolsväsendet, kan i sig riskera att påverka möjligheterna till demokratiskt

149 169 organisations (2015) – ”Statement on Regulatory Cooperation”, tillgänglig via: http://corporateeurope.org/sites/default/files/statement_regulatory_cooperation_feb_2015_2.pdf

150 Det här är en sammanfattning av LO:s, TCO:s och SACO:s syn på frihandel och TTIP. Vad andra fackföreningar tycker i frågan har vi inte fördjupat oss i.

151 LO, TCO, SACO (2014)

152 Svenska fackföreningar är mer positivt inställda till handel än många av sina europeiska systerorganisationer.

beslutsfattande” vilket står i strid med principer om staters suveränitet och icke-inblandning i staters inre angelägenheter. Fackföreningarna tror att vinster med ISDS i TTIP i form av ökade investeringar sannolikt är minimala, och att kostnaderna riskerar att bli höga. TTIP är ett avtal mellan två demokratiska rättsstater och utvecklade ekonomier. De skäl som ibland anförs till stöd för ISDS är, enligt svensk fackföreningsrörelse, inte tillämpliga i förhandlingarna om TTIP. Facket menar att förhandlingarna ska inriktas mot att det inte inkluderas en tvistelösningsmekanism för investerare-stat-relationer i avtalet. Om ett sådant system trots allt etableras, är det ett absolut krav att det blir rättssäkert och öppet, inte inskränker staters demokratiska beslutsfattande eller inskränker partsautonomi och fackliga rättigheter.

5. JORDBRUK OCH LIVSMEDEL

Avtalet kan komma att få stor betydelse för utformandet av framtida livsmedelsproduktion och handel med jordbruksprodukter i såväl EU som USA. Dels påverkar avtalet jordbrukssektorn direkt. Dels påverkar avtalet flera frågor med bäring på livsmedelsproduktion. Hit hör frågor som rör miljö, energi, intellektuell egendom (patent, upphovsrätt) och kemikalielagstiftning. Jordbruksproduktion och hanteringen av livsmedel är en av de frågor som flitigast debatterats i media i samband med TTIP. Miljö- och konsumentorganisationer befarar att försiktighetsprincipen är ifrågasatt och att avtalet riskerar att underminera standarder gällande livsmedelssäkerhet, miljöskydd och hälsa. EU-kommissionen försäkrar å sin sida att inga försämringar av EU:s miljö- och hälsoskyddslagstiftning kommer att ske.

5.1 BAKGRUND

Skillnader i standarder beträffande livsmedelssäkerhet har länge varit en källa till handelsrelaterade konflikter mellan EU och USA. USA har vänt sig till WTO med klagomål rörande EU:s restriktioner vad gäller GMO:s och tillväxthormoner till djur, som båda är tillåtna och anses säkra i USA men är förbjudna i flera EU-länder. Det finns förslag på att gå längre i TTIP än i WTO vad gäller sanitära och fytosanitära åtgärder (Sanitary and Phytosanitary Measures, SPS) och tekniska handelshinder, till exempel märkning av produkter. EU vill exempelvis bli av med begränsningar av sin export av nötkött, en begränsning som kom till stånd efter galna kosjukan och synpunkter på en del medlemsländers hantering av den.

I flera EU-länder och, inte minst, i USA finns det initiativ där offentlig upphandling av lokalt och hållbart producerade livsmedel uppmuntras. Ett amerikanskt exempel är Farm to School programs och i Sverige lyfts ibland Södertälje kommun fram som ett progressivt exempel på en offentlig aktör som ställer krav på miljövänlig och lokalt producerad mat till sina verksamheter. Sedan 2010 är alla kommunalägda kök KRAV-certifierade i Södertälje. Detta innebär att maten som serveras i skolor, förskolor och andra kommunala verksamheter till stor del är ekologisk.¹⁵³ Såväl EU som USA har kritiserat de här så kallade "localization barriers to trade". Särskilt EU har insisterat på att förhandlingarna ska omfatta alla nivåer, nationellt till lokalt och för alla sorters varor. I praktiken innebär det att åtagandena i USA inte bara ska gälla den federala nivån utan även delstaterna. Här finns idag en stor obalans mellan EU och USA. Inom EU är de enskilda medlemsländerna bundna av de avtal som EU sluter i WTO och i bilaterala frihandelsavtal medan flera delstater i USA över huvud taget inte täcks av WTO:s särskilda upphandlingsavtal. Utfallet i TTIP-förhandlingarna skulle alltså kunna påverka offentliga upphandlingar i framtiden.¹⁵⁴

153 Se www.sodertalje.se

154 Se ex. Regeringskansliets bakgrundsbeskrivning av TTIP: <http://www.regeringen.se/sb/d/19748>

5.2 EU-KOMMISSIONEN

EU-kommissionen har kontinuerligt framhållit att europeiska standarder för livsmedelssäkerhet inte skall påverkas av TTIP. Klordoppad kyckling och hormonbehandlat kött, två frågor som tagit stor plats i den europeiska debatten, skall även fortsättningsvis vara förbjudet. I sitt offentliggjorda förslag för sanitära och fytosanitära¹⁵⁵ åtgärder (SPS) eftersträvar kommissionen, enligt egen utsago, att parternas respektive SPS-åtgärder inte skapar onödiga hinder för handeln. Man önskar istället möjliggöra för EU och USA att arbeta i nära samarbete kring framtida frågor samt upprätthålla EU:s strikta livsmedelssäkerhet.¹⁵⁶

I sitt förslag på förhandlingstext vill kommissionen upprätta en gemensam förvaltningskommitté (JMC) för SPS-åtgärder. Kommittén skall bestå av myndighets- och handelsrepresentanter från båda parter. Kommittén skall bland annat förbereda och upprätthålla ett dokument med uppgifter om läget i diskussionerna mellan parterna kring deras arbete med erkännande av likvärdigheten av specifika SPS-åtgärder.¹⁵⁷

5.3 TIDIGARE FORSKNING

I en studie från EU-parlamentets utredningsenhet utvärderas potentiella risker och möjligheter för jordbruks- och livsmedelssektorn i ett framtida TTIP-avtal.¹⁵⁸ Studiens författare poängterar att även om vissa delar av den europeiska jordbrukssektorn kan tjäna på ett avtal är jordbruksexporten till USA förhållandevis liten och det är knappast på jordbruksområdet som TTIP:s främsta ekonomiska potential finns.

Studien pekar samtidigt ut en mängd problemområden som kan påverka parternas möjlighet att nå en överenskommelse. Skulle handeln liberaliseras utan regelkonvergens innebär det att europeiska producenter skulle kunna missgynnas på flera områden som en effekt av mer omfattande produktionskostnader i syfte att följa EU:s regelverk. Skulle en mer omfattande regelkonvergens likväl jämställa förutsättningarna för amerikanska kontra europeiska producenter finns risken för harmonisering av standarder nedåt (downward harmonisation). Även om en sådan utveckling nödvändigtvis inte behöver innebära omfattande konsekvenser för livsmedelssäkerheten kan det resultera i omfattande förändringar av EU:s lagstiftning, vilket i sin tur skulle kunna underminera försiktighetsprincipen.¹⁵⁹

EU-parlamentets studie identifierar ett flertal områden där en liberalisering av handeln utan medföljande regelkonvergens kan leda till att europeiska producenter riskerar att missgynnas, då de behöver följa striktare lagstiftning vilket i sin tur innebär högre produktionskostnader. Bland dessa områden återfinns GMO, kött-

155 För en kortfattade förklaring, se jordbruksverket; <http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/handel/allmantomhandelsochjordbrukspolitik/sanitaraochfytosanitarafragor.4.6a459c18120617aa58a80001442.html>

156 EU-kommissionen (2015:d). - "Factsheet: Food safety and animal and plant health in TTIP", tillgänglig via; http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153004.3%20Food%20safety,%20a+p%20health%20%28SPS%29.pdf

157 EU-kommissionen (2015:e) – Textual proposal: Sanitary and phytosanitary measures (SPS), art. 18 (f), tillgänglig via; http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153026.pdf

158 EU-parlamentet, Policy Department B (2014:a) – "Risks and opportunities for the EU agrifood sector in a possible EU-US Trade Agreement", tillgänglig via; http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/514007/AGRI_IPOL_STU%282014%29514007_EN.pdf

159 EU-parlamentet (2014:a), s. 12

produktion med tillväxthormon eller där köttet behandlats med tillväxtfrämjande preparatet ractopamin, olika former av antimikrobiella sköljningar för att reducera patogener, samt bekämpningsmedel och tillsatser. USA:s användning av GMO är, enligt studien, inom flera områden förknippat med lägre produktionskostnader. EU har en avsevärt striktare lagstiftning när det gäller såväl godkännande, acceptabla gränsvärden som märkning av just genmodifierade grödor. Att underlätta tillträdet för GMO-produkter är ett offensivt intresse i förhandlingarna för USA:s del, som vidare anser att konsumentmärkning av GMO-produkter innebär en orättvis diskriminering gentemot dessa produkter. Enligt amerikanska jordbruksdepartementets handelsexpert Jason Hafemeister ser USA TTIP som en möjlighet att belysa EU:s ”trasiga process för bioteknik”.¹⁶⁰ Även EU:s förbud mot att importera klordoppade kycklingar ses av USA som ett handelshinder, då de menar att förbudet saknar vetenskapligt stöd.¹⁶¹ Författarna till EU-parlamentets studie understryker även att det finns risker i form av sänkta standarder som en effekt av regelkonvergens och ömsesidigt erkännande, och att om ISDS skulle inkluderas i avtalet skulle det kunna få bäring även på jordbruksområdet. Författarna har dock inte ytterligare granskat exakt hur ISDS skulle kunna användas då det föll utanför studiens uppdrag.¹⁶²

Enligt en konfidentiell rapport framtagen av det tyska parlamentets utredningsenhet, som citeras av tyska Spiegel Online, skulle TTIP kunna tvinga Tyskland att avbryta sina planer på att märka livsmedelsprodukter där djuren fötts upp på GMO-foder. Den tyska regeringen har förespråkat en obligatorisk märkning, men enligt studien skulle amerikanska och kanadensiska företag kunna bestrida sådan ny märkningslagstiftning av kött, ost och mjölk som ett icke-tariffärt handelshinder.¹⁶³

5.4 ÖNSKEMÅL FRÅN NÄRINGSLIVET

Den amerikanska jordbruks- och livsmedelssektorn har haft samråd med USA:s handelsrepresentant om näringens ambitioner i TTIP. The U.S. Meat Export Federation (USMEF) medger att det finns tydliga skillnader i parternas sätt att se på livsmedel och riskbedömningar. Man påpekar dock att ett avtal som avskaffar tullar på nöt- och griskött men samtidigt bevarar EU:s förbud mot ractopamin och hormonbehandlat kött skulle vara av ”begränsat värde” för industrin.¹⁶⁴

National Pork Producers Council (NPPC) har också inkommit med synpunkter till USA:s handelsrepresentant. Organisationen menar att samtliga icke-tariffära handels hinder i form av EU:s SPS-restriktioner måste avskaffas inom ramen för TTIP. Man menar att de amerikanska grisköttsproducenterna inte kommer att acceptera något annat resultat än att EU:s importrestriktioner i form av förbud mot ractopamin och

160 ”The TTIP gives us a chance to put a spotlight on their broken process for biotech”:
<https://www.agra-net.net/agra/agra-europe/policy-and-legislation/trade-policy/ttip-can-address-broken-eu-biotech-process-claims-usda-official-470793.htm>

161 EU-parlamentet (2014:a), s. 59–61

162 EU-parlamentet (2014:a), s. 62–65

163 USDA Foreign Agricultural Service (2014) – “GAIN report number GM14040”, tillgänglig via;
http://gain.fas.usda.gov/Recent%20GAIN%20Publications/T-TIP%20could%20force%20Germany%20to%20abolish%20plans%20for%20GMO%20labeling%20_Berlin_Germany_11-19-2014.pdf

164 <http://www.scribd.com/doc/220944368/TTIP-Lobby-letter-of-U-S-Meat-Export-Federation#download>

användning av sköljningar för att reducera patogener, däribland klorlösning, upphävs. Därutöver vill man att de amerikanska förhandlingarna får ett tydligt stöd från EU kring den amerikanska fläskproduktionens likvärdiga förmåga att säkerhetsställa produktsäkerhet. Organisationen nämner även att EU inom ramen för förhandlingarna kan introducera nya förslag som potentiellt skulle kunna fungera som omfattande handelshinder. Ett sådant exempel är djurskyddsbestämmelser. Om liknande krav ställs på amerikanska producenter skulle detta underminera deras möjlighet att exportera till EU, och skulle vidare vara oförenligt med WTO:s regler. Som en konsekvens menar NPCC att sådana bestämmelser inte skall finnas på förhandlingsbordet.¹⁶⁵

Man nämner även att flera europeiska debattörer hävdar att EU:s existerande förbud mot exempelvis hormonbehandlat kött inte skall vara förhandlingsbart inom ramen för förhandlingarna. NPCC menar dock att det vore ett enormt misstag om USA accepterade denna inställning från EU:s sida, då TTIP utgör en unik möjlighet att på ett systematiskt sätt åtgärda icke-tariffära handelshinder som införts av EU och som, enligt NPCC, saknar vetenskaplig grund.¹⁶⁶

Från svenskt håll pekar LRF på såväl potentiella fördelar som risker med TTIP. De menar dels att ”Ett handelsavtal mellan EU och USA är strategiskt viktigt, såväl politiskt som ekonomiskt. Det finns stora möjligheter med ett avtal också för jordbruket och livsmedelsindustrin. Europeisk export av livsmedel till USA hindras i dagsläget på grund av både tullar, sanitära regler och annat importkrångel. TTIP kan ge bättre dialog och ökad handel med varor producerade på ett hållbart sätt.” Samtidigt varnar de EU:s striktare lagstiftning: ”Därför är det viktigt att svenska och europeiska politiker står upp för de regler och produktionsmetoder vi har i EU och inte ökar marknadstillträdet för produkter som inte lever upp till dessa.”¹⁶⁷

5.5 KRITIK

Livsmedelsdelen av förhandlingarna har varit en av de mest debatterade aspekterna av TTIP och har väckt omfattande kritik. I en rapport varnar fem organisationer, däribland Institute for Agricultural and Trade Policy samt Center for Food Policy, för långtgående effekter om kommissionens förslag blir verklighet.¹⁶⁸ I sin analys menar de att förslaget övergripande ambition att maximera handeln sker på bekostnad av skydd för människor och djur, utgör ett hot mot exempelvis kommunala aktörers möjlighet att ställa högre krav på livsmedel samt medför risker för minimala hälsokontroller av produkter innehållande GMO och nanomaterial. Rapporten nämner specifikt EU:s planer på att upprätta en förvaltningskommitté (JMC) och menar att ett sådant organ skulle riskera att fungera som ett filter för framtida livsmedelslagstiftning

165 National Pork Producers Council (2013) – ”Comments on the Transatlantic Trade and Investment Partnership”, tillgänglig via; <http://www.nppc.org/wp-content/uploads/P-National-Pork-Producers-Council-USTR-2013-0019-TTIP-5-10-13.pdf>

166 National Pork Producers Council (2013)

167 Jonsson, Helena (2014) – ”Just nu finns chans att öka handeln med miljöriktig mat”. Debattartikel av LRF:s förbundsordförande i Göteborgs-Posten, tillgänglig via; <http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.2375737-just-nu-finnschans-att-oka-handeln-med-miljoriktig-mat>

168 IATP, FOE et al. (2015) – ”How TTIP undermines food safety and animal welfare”, tillgänglig via; http://www.foeurope.org/sites/default/files/press_releases/briefing_ttip_food_safety_feb2015.pdf

och därigenom överföra befogenhet från nationella myndigheter.

Institute for Agriculture and Trade Policy och The Heinrich Böll Foundation pekar i rapporten "Promises and Perils of the TTIP – Negotiating a Transatlantic Agricultural Market" på ett antal frågor som berör såväl TTIP som ett hållbart jordbruk och livsmedelssystem.¹⁶⁹ Bland annat nämner de att avreglering inom ramen för förhandlingarna i förlängningen skulle kunna påverka introduktionen av nya tekniker, inklusive GMO:s och nanoteknologi i livsmedels- och jordbrukssektorerna. Om TTIP verkligen ska bli ett avtal präglat av höga standarder och om harmonisering av regleringar inte innebär ett "race to the bottom" så behöver regeringarna i EU och USA tydligt definiera vad de menar med regulatorisk samsyn (regulatory coherence). Utgångspunkten måste vara en samsyn på regleringar som ställer människors och naturens välmående framför ökat marknadstillträde. Hur rimlig den här förhoppningen än låter så menar Institute for Agriculture and Trade Policy och The Heinrich Böll Foundation att det är ytterst osannolikt. De hänvisar till de uttalanden som hittills kommit från offentligt håll. Organisationerna fortsätter: "Osannolikt är dock inte detsamma som omöjligt. Den nuvarande hållningen är ett politiskt val, andra alternativ är fullt möjliga. Om så inte sker utan förhandlingarna fortsätter i samma spår som tidigare handelsförhandlingar, så borde civilsamhället och lagstiftare på allvar överväga att bromsa TTIP".¹⁷⁰

EEB uttrycker det som krav riktat till EU-kommissionen om att TTIP inte innehåller ett fördjupat regulativt samarbete inom "jordbruk och livsmedel och andra områden där miljöpolicy riskerar att försvagas". Om så inte sker uppmanar EEB EU-parlamentet och medlemsstater att säga nej till det slutliga TTIP-avtalet.¹⁷¹

Corporate Europe Observatory ger inte mycket för EU-kommissionens löften om att livsmedelsstandarder inte kommer att sänkas som ett resultat av förhandlingarna. Det finns, enligt organisationen, betydande risker för att europeiska bönder utsätts för snedvriden konkurrens om amerikanska produkter i ökad grad tillåts på den europeiska marknaden. Det är också, menar de, rimligt att förvänta att standarder kommer att sänkas, eller indirekt undermineras, som ett resultat av avtalet.¹⁷²

Inte heller organisationerna Friends of the Earth, Compassion in World Farming och IATP sätter någon större tilltro till EU-kommissionens löften om att TTIP inte kommer att sänka standarder, och att det inte finns någon motsättning mellan att eftersträva de minst handelsstörande åtgärderna och att upprätthålla höga standarder gällande produktsäkerhet. Analysens slutsats är att EU:s förslag väcker en mängd stora farhågor kring hur TTIP kan begränsa möjligheten att bygga hälsosammare, rättvisare och mer hållbara livsmedelssystem på båda sidor Atlanten. Deras kritik bygger på ett tidigt utkast av EU-kommissionens förslag för SPS-åtgärder som läckte under 2014.¹⁷³

169 Hansen-Kuhn och Suppan (2013)

170 Hansen-Kuhn och Suppan (2013), s. 4

171 EEB (2014)

172 Corporate Europe Observatory (2014;b) – "TTIP: A lose-lose deal for food and farming", tillgänglig via; <http://corporateeurope.org/international-trade/2014/07/ttip-lose-lose-deal-food-and-farming>

173 FOE, IATP et al (2014) – "An open letter to the European Commission", tillgänglig via; http://www.euractiv.com/files/26.08.2014_letter_to_de_gucht_-_safety_of_europe_food_is_under_threat.pdf

RUTA 8: OFFENTLIG UPPHANDLING

Enkät- och intervjusvar

Vi ställde en fråga i vår enkät och i våra intervjuer om hur olika aktörer tror att ett nytt avtal kommer påverka offentliga aktörer – stat, kommun och landsting – beträffande upphandling av lokal och/eller ekologisk mat till sina verksamheter. Kommer TTIP-avtalet försvåra eller förenkla för offentliga aktörer som önskar lokalproducerade eller ekologiska produkter?

| Effekter på offentlig upphandling: kommer ett nytt avtal/TTIP försvåra för stat, kommun och landsting att upphandla t.ex. lokal och ekologisk mat? Eller kan ett nytt avtal stärka möjligheten till upphandling av lokal/ekologisk mat? | Antal som svarat |
|---|------------------|
| Försvåra | 2 |
| Osäker, förmodligen försvåras | 2 |
| Kommer inte påverkas | 3 |
| Stärka möjligheten | 0 |
| Vet inte | 4 |

Något fler tror att TTIP-avtalet kommer försvåra, eller förmodligen försvåra, för offentliga aktörer att ställa krav angående lokal/ekologisk mat än de som tror att avtalet inte kommer att påverkas. Henrik Isaksson vid Kommerskollegium uttryckte det som att: "EU:s regelverk för offentlig upphandling kommer inte att påverkas nämnvärt av TTIP, Sverige är redan öppet för bud från aktörer utanför EU. Eventuella krav, på exempelvis ekologiskt, i offentlig upphandling är en annan fråga och inget som normalt hanteras i frihandelsavtal." Magnus Nilsson påpekade att "Hela poängen med frihandelsavtal är att motverka diskriminering med avseende på ursprung. Men ibland vill ju politiker särbehandla produkter för att uppnå ett visst resultat, exempelvis för att gynna lokalproducerad mat." Men att man då öppnar upp för andra särkrav som man själv kanske finner svårsmälta: "För andra kanske det är viktigare att skydda den lokala kolgruvan."

Ett par svar tar upp att amerikansk offentlig upphandling är starkare reglerad. Att "EU driver på för att USA ska öppna sin offentliga upphandling mer för europeiska företag" skulle, enligt Kommerskollegium, kunna innebära möjligheter för ökad export av livsmedel, ekologisk och konventionell, till amerikansk offentlig sektor. Det kan gynna svenskt jordbruk, men frågan här gällde om TTIP underlättar eller försvårar för stat, kommun och landsting att upphandla lokal och ekologisk mat. Det verkar mer tveksamt. Christina Furustam på LRF antyder i sitt svar att det kan finnas en konflikt gällande vilka frågor Sverige väljer att driva. Att det kan vara svårt att driva frågor om såväl produktionsätt som ursprungsmärkning (vilket är en förutsättning för att kunna veta om en produkt är lokalproducerad eller ej).

Ekologiskt och lokalproducerat som tekniska handelshinder

Enligt en respondent kan TTIP-avtalet komma att försvåra för lokal eller ekologisk upphandling vilken kommer ses som ett tekniskt handelshinder och därmed något som starka krafter kommer vilja förhandla bort. Respondenten, en internationell

NGO, skriver: "Exempel på sådana "tekniska hinder" som har listats av antingen förhandlare eller industrigrupper som är angelägna om att få till stånd ett avtal är märkning för energieffektivisering, standarder för bilars bränsleeffektivitet, grön eller hållbar policy för offentlig upphandling ...".¹⁷⁴ Ingen av respondenterna tror att TTIP-avtalet kommer stärka möjligheten till offentlig upphandling av lokal och/eller ekologisk mat.

5.6 SLUTSATS

Det finns betydande potentiella risker på jordbruksområdet med TTIP, såväl genom att EU:s lagstiftning och standarder påverkas i direkt bemärkelse som att amerikanska produkter med lägre produktionskostnader tillåts på EU:s marknad. Denna konkurrens riskerar att leda till ett ökat tryck från europeiska producenter att sänka EU:s standarder. Dessa risker behöver dock inte nödvändigtvis realiseras. Det återstår förstås att se hur den slutgiltiga avtalstexten formuleras på livsmedelsområdet. EU-kommissionen har tydliggjort att man inte avser att tillåta hormonbehandlat kött eller klordoppade kycklingar på den europeiska marknaden som en konsekvens av TTIP. Samtidigt råder det ingen tvekan om att intresset från såväl amerikansk industri som USA:s förhandlare är stort av att lätta på de exportförbud som idag finns för många amerikanska livsmedelsprodukter. Om EU skall uppnå sina offensiva intressen på andra områden i förhandlingarna måste man rimligen även erbjuda eftergifter på områden som är känsliga för egen del. EU-kommissionens förslag på SPS-kapitlet väcker en del frågor om i vilken utsträckning ömsesidigt erkännande skall användas och hur den gemensamma förvaltningskommittén (JMC) för SPS-åtgärder kommer att fungera i praktiken.

¹⁷⁴ Examples of such 'technical barriers' that have been listed by either negotiators or the industry groups pushing for this deal (dvs för TTIP) are energy efficiency labels, fuel efficiency standards for cars, green or sustainable public procurement policies ..."

6. KEMIKALIER

Ett av de områden inom ramen för förhandlingarna som fått störst uppmärksamhet är kemikalieområdet. Kemikalier identifieras i CEPR:s studie, som genomfördes på uppdrag av EU-kommissionen, som ett av de områden med störst ekonomisk potential i det fall avtalet blir omfattande.¹⁷⁵ Samtidigt är detta ett område där förhandlingsparternas regulativa system skiljer sig markant åt. Miljöorganisationer på båda sidor Atlanten har varnat för att omfattande samarbete på detta område kan få stora konsekvenser, inte enbart för nuvarande kemikalielagstiftning utan också för möjligheten att i framtiden reglera potentiella problemområden som hormonstörande ämnen och nanomaterial.¹⁷⁶

6.1 SKILLNADER I REGULATIVT SYSTEM

EU:s och USA:s regulativa system kring kemikalier skiljer sig markant åt. I EU är grundpelaren REACH-förordningen, som trädde i kraft år 2007. REACH-lagstiftningen bygger på försiktighetsprincipen – lätt förenklat så ligger ansvaret på tillverkare, importörer och i viss mån även nedströmsanvändare att påvisa att ett ämne som de tillverkar, släpper ut på marknaden eller använder inte utgör en hälso- eller miljörisk.¹⁷⁷ En kemikalie skall, i teorin, inte få introduceras på marknaden om det inte kan säkerhetsställas att den inte utgör en allvarlig risk.

I USA baseras lagstiftningen på federal nivå främst på Toxic Substances Control Act (TSCA) från år 1976. Även här är tillverkare skyldiga att förse den ansvariga myndigheten, Environmental Protection Agency (EPA), med information kring kemikaliens egenskaper. Mycket av dessa data skyddas dock via bestämmelser om företagshemligheter, och tillverkare åläggs inte att presentera data som de inte redan har tillgängliga. Medan REACH baseras på försiktighetsprincipen och att ämnet skall vara påvisat säkert innan det tillåts introduceras på marknaden, fungerar TSCA snarare tvärtom; det är upp till den ansvariga myndigheten EPA att bevisa att en kemikalie som introduceras på marknaden utgör en orimlig risk för att den ska tas bort från marknaden. Dessutom måste EPA kunna styrka att ett förbud är den minst restriktiva åtgärden.¹⁷⁸ TSCA genomgår just nu en översyn i USA.

TSCA har fått omfattande kritik för att misslyckas med att skydda människor från farliga kemikalier. Michael Wilson och Megan Schwarzman vid University of California at Berkeley, menar exempelvis att USA:s regulativa system skapat en kemikalie-marknad där pris och funktion kontinuerligt prioriteras på bekostnad av säkerheten

175 CEPR (2013), s. 64

176 110 NGO:er (2014) – Brev till USTR Michael Froman och handelskommissionär Karel de Gucht, http://ciel.org/Publications/TTIP_Chem_10Jul2014.pdf

177 Europaparlamentets och Rådets förordning (EG) nr 1907/2006, art. 1.3

178 Kommerskollegium (2014) – Regulativt samarbete och tekniska handelshinder inom ramen för Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)", s. 60–65, tillgänglig via; <http://www.kommers.se/Documents/dokumentarkiv/publikationer/2014/TTIP-TBT-Snabbrapport.pdf>

för människor och miljön.¹⁷⁹ Att påvisa att enskilda kemikalier utgör en orimlig risk har visat sig väldigt svårt. EPA har på federal nivå lyckats förbjuda endast fem substanser (industrikemikalier) sedan lagen trädde i kraft 1976.¹⁸⁰

6.2 EU:S OCH USA:S FÖRHANDLINGSLINJER

EU-kommissionen har listat ett antal områden där de ser potentiella vinster med TTIP när det gäller kemikalier. Det handlar bland annat om gemensamma listor på förbjudna respektive antagna substanser, tillgång till material från företag och ett system för informationsdelning.¹⁸¹ Ett konstruktivt samarbete kring nya frågor har enligt kommissionen störst potential för att undvika handelshinder i framtiden, och då gäller det frågor som exempelvis hormonstörande ämnen, nanomaterial och så kallade kemiska blandningar.¹⁸²

Kommissionen har återkommande bemött farhågor om att regulativt samarbete inom ramen för TTIP skulle kunna öka mängden farliga kemikalier, försena lagstiftningsprocessen och/eller underminera REACH-lagstiftningen. De håller fast vid att EU kommer att bevara sin rätt att reglera och snabbt agera för att stoppa farliga kemikalier när detta behövs och att TTIP inte kommer att påverka REACH.¹⁸³ I ett svar på ett brev från 110 miljöorganisationer underströk dåvarande handelskommissionär Karel De Gucht att TTIP inte kommer att innebära sänkta miljö- eller hälsostandarder eller leda till någon avkylningseffekt på framtagandet av nya lagar på området.¹⁸⁴

Utöver de officiella dokumenten har även ytterligare positionspapper från EU läckt ut från förhandlingarna. Dokumentet, som läcktes av the Center for International Environmental Law (CIEL),¹⁸⁵ innehåller mer detaljerad information om planerna från EU:s sida på regulativt samarbete.¹⁸⁶ Bland annat bekräftas att parterna skall informera varandra och tillåta för kommentarer kring planerade regulativa åtgärder (såväl allmänna som planer på att reglera enskilda ämnen) hela vägen ned till medlemsstats/delstatsnivå. Dessutom skall parterna främja en samsyn kring vetenskapen bakom regulativa åtgärder. Målet är att minska kostnaderna för transatlantisk handel.¹⁸⁷

USA, som inte har varit lika öppna kring sina avsikter i förhandlingarna, har endast släppt en generell avsiktsförklaring kring avtalet. Där nämns att de avser att verka för

179 Wilson, Michael P. och Schwarzman, Megan R. (2009) – "Toward a new U.S Chemicals policy; Rebuilding the foundation to advance new science, green chemistry and environmental health" i *Environmental Health Perspectives*, vol. 117, s. 1202., tillgänglig via; <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2721862/>

180 Denison, Richard (2009) – "Ten essential elements in TSCA reform" i *Environmental Law Reporter* 1/2009, tillgänglig via; http://www.edf.org/sites/default/files/9279_Denison_10_Elements_TSCA_Reform_o.pdf

181 EU-kommissionen (2014:b) "EU Position on Chemicals", tillgänglig via; http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/may/tradoc_152468.pdf

182 EU-kommissionen (2014:b) s. 3

183 EU-kommissionen (2015:f) – "Chemicals in TTIP", Faktablad tillgänglig via; http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153005.pdf

184 Karel De Gucht (2014) – "Brev till James Thornton och Carrol Muffet", tillgänglig via; http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/october/tradoc_152820.PDF

185 CIEL är en icke-vinstdrivande advokatbyrå som fokuserar på miljöfrågor med huvudkontor i Washington, USA.

186 http://ciel.org/Publications/TTIP_Chem_16Sep2014.pdf

187 http://ciel.org/Publications/TTIP_Chem_16Sep2014.pdf

att avskaffa icke-tariffära handelshinder som minskar möjligheterna för amerikansk export eller ger en otillbörlig konkurrensfördel för EU-produkter. Därutöver avser man avskaffa handelshinder i form av sanitära och fytosanitära åtgärder (SPS) som inte baseras på ”vetenskap”. Vidare anser de att ett regulativt samarbete i form av större öppenhet, deltagande och ansvarstagande är essentiellt för att bemöta och förhindra icke-tariffära handelshinder, varav detta är en viktig komponent i deras strategi för TTIP.¹⁸⁸

6.3 TIDIGARE FORSKNING

En studie gjord av EU-parlamentets utredningsenhet har identifierat flera potentiella risker med avskaffandet av så kallade icke-tariffära handelshinder inom kemikalieområdet. EU:s tillverkare och användare är föremål för betydligt striktare regler och restriktioner. Ett avskaffande av icke-tariffära handelshinder utan ytterligare konvergens skulle exempelvis, enligt studien, kunna leda till snedvriden konkurrens.¹⁸⁹

Studien pekar även på att EU:s försiktighetsprincip skiljer sig markant från USA:s tillvägagångssätt och att kemikalier därför svårligen kan bli föremål för varken harmonisering eller ömsesidigt erkännande. USA:s handelsrepresentant (USTR) har exempelvis pekat ut REACH-lagstiftningen som ett tekniskt handelshinder. Samtidigt som regelkonvergens inom områden som bekämpningsmedel, tillsatser och övriga kemikalier enligt studien är en nödvändighet för att uppnå handel under rättvisa förutsättningar, riskerar sådan regelkonvergens att försvaga eller rentav eliminera förhållningssättet till konsument- och miljöskydd som REACH-lagstiftningen ger uttryck för.¹⁹⁰ Utredningsenheten pekar även på att TTIP kan användas av särintressen för att främja deras egen regulativa agenda. Bland annat nämner studien att det redan existerar flera fall på kemikalieområdet då enskilda lobbyorganisationer utnyttjar skillnaderna i regulativt system mellan EU och USA i syfte att få stöd för sitt motstånd mot inhemsk lagstiftning. Här finns gemensamma intressen mellan den europeiska kemikalieindustrin och amerikanska jordbruksproducenter och kemikaliesektor, där en gemensam kamp exempelvis rör ett föreslaget EU-förbud mot kemikalier med potentiellt hormonstörande effekter.¹⁹¹ Croplife America har aktivt arbetat gentemot USA:s handelsrepresentant Michael Froman och skickade ett brev i november 2013 där de varnar för effekterna för såväl den amerikanska jordbruksexporten som TTIP om EU-förbudet skulle träda i kraft.¹⁹² I december, en månad senare, bestämde EU-kommissionen att i stället för att besluta om kriterier för att förbjuda vissa hormonstörande ämnen göra en ekonomisk konsekvensanalys av den vetenskapliga definitionen. Som en effekt av förseningen valde den svenska regeringen att stämna EU-kommissionen.¹⁹³

188 USTR (2014) – ”U.S objectives, U.S benefits in the Transatlantic Trade and Investment Partnership: A detailed view”, tillgänglig via; <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2014/March/US-Objectives-US-Benefits-In-the-TTIP-a-Detailed-View>

189 EU-parlamentet (2014:a), s. 49

190 EU-parlamentet (2014:a), s. 63

191 EU-parlamentet (2014:a), s.64

192 Croplife America (2013) – Brev till USTR Froman, tillgänglig via; <http://www.croplifeamerica.org/sites/default/files/CropLife%20America%20Agriculture%20Trade%20Impact%20on%20TTIP%2011%2013%2013.pdf>

193 Euractiv (2014:c) – ”Sweden to sue the Commission for delaying hormone-affecting criteria” <http://www.euractiv.com/health/sweden-sue-commission-delaying-h-news-533772>

En större rapport från European Environmental Agency (EEA) drar liknande slutsatser och menar att försiktighetsprincipen kontinuerligt utmanas av särintressen; ”Att sprida tvivel, strunta i vetenskapliga bevis kring risker och peka på överdriven reglering verkar vara en medveten strategi från vissa industrigrupper och tankesmedjor för att underminera beslutsfattande baserat på försiktighetsprincipen”.¹⁹⁴

Även i Sverige har studier genomförts. Kommerskollegium presenterade förra året en studie som utreder tekniska handelshinder och regulativt samarbete inom ramen för TTIP. På kemikalieområdet identifierar studien ett antal osäkerhetsfaktorer, bland annat som en effekt av parternas fundamentalt skilda regulativa system på området. Studien varnar även för specifika risker beroende på vilken nivå det regulativa samarbetet skall föras, och poängterar att samarbetsbestämmelser i form av ett konsultationsförfarande i samband med nya regler riskerar att ”förlänga lagstiftningsprocessen och därmed hämma utvecklingen mot mer säkra kemikalier”.¹⁹⁵ Kommerskollegium rekommenderar att de skrivningar som presenteras på området bör utredas för att klargöra den faktiska innebörden.

Även kemikalieinspektionen, som bistått Kommerskollegium i studien, formulerar oro kring att TTIP kan ”...leda till en försvagad kemikalierreglering, att det kan komma att hindra regelutvecklingen vad gäller t.ex. hormonstörande ämnen”, samt ”att processen för att ta fram ny reglering ska hämmas av t.ex. omständliga konsultationsförfaranden parterna emellan”.¹⁹⁶ Kemikalieinspektion ser dock potentiella samsynsproblem när det gäller informationsutbyte (utan förbindelser) samt klassificering och märkning.

I en färsk artikel pekar Mikael Karlsson på att skillnaderna mellan EU och USA vad gäller lagstiftning och reglering på kemikalieområdet är betydande.¹⁹⁷ Sannolikheten för att de två parterna skulle komma överens om en harmonisering är obefintlig enligt Karlsson.

6.4 ÖNSKEMÅL FRÅN NÄRINGSLIVET

Kemikalieindustrin ser å sin sida stor potential med TTIP. En tidigare studie genomförd av bland andra Bertelsmann Foundation uppskattar att TTIP kan innebära en ökning av den amerikanska kemikalieexporten till EU med 61 procent.¹⁹⁸ I det kompletterande förslag som The European Chemical Industry Council (CEFIC) i samarbete med American Chemistry Council (ACC) skickat till EU-kommissionen framgår att industrin och EU-kommissionen har en stor samsyn kring tänkbara åtgärder, även om

194 European Environmental Agency (EEA) (2013) – ”Late lessons from early warnings: science, precaution, innovation”, Summary part II, s. 12: ”Manufacturing doubt, disregarding scientific evidence of risks and claiming over-regulation appear to be a deliberate strategy for some industry groups and think tanks to undermine precautionary decision-making”, tillgänglig via; <http://www.eea.europa.eu/publications/late-lessons-2>

195 Kommerskollegium (2014), s. 68

196 Kommerskollegium (2014) s.69

197 Karlsson (2015)

198 Atlantic Council, Bertelsmann Foundation och British Embassy Washington (2013) – ”Chemicals and TTIP”, en del av rapporten ”TTIP and the fifty states: Jobs and growth from coast to coast”, tillgänglig via; https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/288142/TTIP_and_the_US_Chemical_Sector.pdf

industrin generellt vill gå något längre.¹⁹⁹ Det rör såväl en mer likriktad klassificering, samarbete kring nya och framväxande frågor samt ökat informationsutbyte och skydd för företagshemligheter (CBI). CEFIC efterfrågar även ett tätt samarbete mellan parterna inom formen för ett regulativt samarbetsråd där exempelvis regleringar gällande hormonstörande ämnen och nanomaterial kan tas upp. Industrin pekar på vikten av att tillsynsmyndigheter skall ha möjlighet att begära vetenskapliga utredningar från en rådgivande vetenskaplig kommitté i syfte att uppnå en ”modern kemikalieförordning som är baserad på risk och ”sound science””.²⁰⁰ Begreppet ”sound science” kontrasterar historiskt mot försiktighetsprincipen och har en större utbredning i USA.²⁰¹

REACH-lagstiftningen har även framställts som ett handelshinder i USA. Paraplyorganisationen Society of Chemical Manufacturers and Affiliates (SOCMA), beskriver exempelvis REACH som det i särklass största handelshindret för amerikansk kemikalieexport till EU.²⁰² USTR och BUSH II-administrationen framförde under beredandet av lagstiftningen liknande farhågor.²⁰³

6.5 KRITIK

Att inkludera kemikalier i TTIP har dock stött på kritik från miljö- och konsumentorganisationer. En av de mest tongivande kritikerna har varit CIEL, samma organisation som läckte EU-kommissionens positionspapper. Organisationen läckte och analyserade tillsammans med Client Earth ett dokument från CEFIC och ACC i mars 2014 som berör regulativt samarbete.²⁰⁴ I en rapport går de ingående igenom förslagen och kritiserar i skarpa ordalag kemikalieindustrin.²⁰⁵ De menar att förslagen, om de realiserar, kan bidra till att frysa framsteg i regleringen av farliga kemikalier, ge industrin verktyg att kringgå demokratiska förfaranden, främja kommersiella intressen och handel på bekostnad av miljö- och konsumentskydd, begränsa utvecklingen av säkra kemikalier samt försvåra försök att stoppa utbredningen av farliga kemikalier på global nivå.²⁰⁶

Efter att ha läckt EU-kommissionens positionspapper i september 2014 jämförde CIEL, tillsammans med Client Earth och National Resources Defense Council

199 Cefic (2014) – ”Cefic response to Commission’s request for further details on joint ACC-Cefic proposals for enhanced cooperation on chemicals under TTIP”, s.5, tillgänglig via <http://www.cefic.org/Documents/PolicyCentre/TTIP/%5BTIP%5D%20Cefic%20response%20to%20Commission%20ACC-Cefic%20proposal%20on%20TTIP%207%20March%202014%20%28web%20and%20click-in%29.pdf>

200 Cefic (2014)

201 Van den Belt, Hans och Gremmen, Bart (2001) – ”Between precautionary principle and ”sound science”: Distributing the burdens of proof”, s. 1, tillgänglig via; <http://link.springer.com/article/10.1023%2FA%3A1013862024432>

202 SOCMA (2013) – ”REACH is Largest EU Trade Barrier for U.S. Chemical Manufacturing SMEs, SOCMA Testifies” tillgänglig via; <http://www.socma.com/PressRoom/index.cfm?subSec=3&sub=71&articleID=4382>

203 Congressional Research Service; Yen, Jerry H. (2013) – ”Chemical regulation in the European Union: Registration, Evaluation, and authorization of chemicals”, s. 6, tillgänglig via; <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RS22673.pdf>

204 http://www.ciel.org/Publications/CH_Pro.pdf

205 CIEL och Client Earth (2014) – ”Toxic partnership: A critique of the ACC-CEFIC proposal for trans-Atlantic cooperation on chemicals”, tillgänglig via; http://www.ciel.org/Publications/ToxicPartnership_Mar2014.pdf

206 CIEL och Client Earth (2014)

(NRDC), kommissionens förslag med kemikalieindustrins. I sin analys menar organisationerna att förslagen i det närmaste är identiska och att EU-kommissionens förslag riskerar att bland annat förhindra amerikanska delstater och EU:s medlemsstater från att gå före med beslut för att kontrollera eller förbjuda giftiga kemikalier.²⁰⁷ EU-kommissionen kommenterade läckan och hänvisade till att dokumentet reviderats men även till att den återkommande tydliggjort att TTIP inte kommer att ge något utrymme för att stoppa eller avbryta lagstiftningsförfaranden.²⁰⁸

European Environmental Bureau (EEB) har också kritiserat förhandlingarna och dess potentiella effekter på REACH-lagstiftningen.²⁰⁹ De menar att bara det faktum att restriktioner eller förbud av giftiga kemikalier ses som handelshinder riskerar att leda förhandlingarna fel. Man menar även att möjligheten till samarbete och informationsutbyte finns och redan sker i andra fora. Att samarbeta kring nya och framväxande frågor ser organisationen som mekanismer som snarast kommer verka för att försena beslut kring nanomaterial och hormonstörande ämnen utan att ge några tydliga vinster. Därutöver är man orolig för hur en eventuell ISDS-mekanism kan inverka på framtida regleringar.²¹⁰

EEB tillhör även de 110 miljö- och konsumentgrupper som skickade ett brev till dåvarande handelskommissionär Karel De Gucht och USTR:s Michael Froman där man uppmanade parterna att exkludera kemikalier från TTIP.²¹¹ Även Naturskyddsföreningen har skrivit under brevet. Karel De Gucht delade inte farhågorna och bemötte som tidigare nämnt brevet.

6.6 SLUTSATS

Tveklöst existerar fundamentala regulativa skillnader på kemikalieområdet mellan EU och USA. Även om omfattande regelkonvergens, harmonisering eller ömsesidigt erkännande knappast är en trolig utgång av förhandlingarna, finns flera betydande risker med det omfattande regulativa samarbete som planeras.

Det är viktigt att påminna sig om att syftet med att inkludera kemikalier i TTIP inte på något sätt är att främja folkhälsan eller skydd mot farliga kemikalier – det är att främja handel och minska kostnader. Även om ingen av parterna knappast har någon medveten strategi att urholka miljö- och konsumentskydd påverkar ändå avtalets övergripande agenda slutprodukten. En central aspekt är det omfattande regulativa samarbetet kring kommande lagstiftning, och här är såväl Kemikalieinspektionens som miljöörelsens farhågor välgrundade. Ambitionen är att på ett tidigt stadium motverka framtida potentiella handelshinder, så kallade ”trade irritants”. Även om EU-kommissionen framhållit att inga standarder skall kringgås eller sänkas, eller att TTIP på något sätt skall påverka framtida lagstiftningsförfarande, så är utfästelserna inte substantiella. Dels motsägs detta av delar av förslagen i EU-kommissionens egna

207 CIEL, Client Earth och NRDC (2014) – ”Toxic Partnership Revealed”, tillgänglig via: http://ciel.org/Publications/TTIP_Leaked_29Sep2014.pdf

208 <http://chemicalwatch.com/21382/environment-ngos-criticise-eu-commission-ttip-chemicals-paper>

209 EEB (2014)

210 Tatiana Santos, EEB (2014) – ”Impact of Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) on the chemical sector and REACH”

211 110 NGO:er (2014)

dokument, som över lag präglas av en uppenbar samstämmighet med vad industrin efterfrågar. Dels förhandlar kommissionen med en jämbördig part som historiskt betraktat REACH-lagstiftningen som ett direkt handelshinder för amerikansk export. Samtidigt som kommissionen hoppas uppnå amerikanska eftergifter på andra områden (exempelvis offentlig upphandling), kommer rimligen motprestationer krävas inom ramen för förhandlingarna. Exempelvis nanomaterial är också omstritt inom EU:s institutioner redan idag, där EU-parlamentet under 2014 gav EU-kommissionen bakläxa på ett implementeringsförslag för märkning av nano i livsmedelstillsatser.²¹²

Försiktighetsprincipen är vägledande för EU:s lagstiftning på området, men samtidigt gör språkbruket både från USA:s och industrins sida gällande att denna princip gärna ersätts med så kallad ”sound science”. EU:s förslag om att främja en samsyn på vetenskaplig information ställer förstas vissa frågor kring hur de här två principerna och ingångsvärdena för respektive parts lagstiftning skall förhålla sig till varandra.

Förslagen om regulativt samarbete ställer även frågor kring Sveriges möjligheter att gå före med lagstiftning på kemikalieområdet, i det fall inte bara EU-förordningar och direktiv planeras att förhandsgranskas utan även förslag på medlemsstatsnivå. Sverige driver redan en juridisk process mot kommissionen för att den fördröjer nya regler gällande hormonstörande ämnen²¹³, en process som också fått stöd från EU-parlamentet.²¹⁴ Att reglera dessa ämnen stöter redan idag på allvarliga hinder inom EU-systemet, en situation som riskerar att förvärras ytterligare via TTIP.

Den svenska regeringen har hittills förhållit sig positiv till avtalet, men det återstår att se om den hållningen på sikt är förenlig med regeringsförklaringens ambitioner om att ”Sverige ska gå före med nationell lagstiftning mot farliga kemikalier”.²¹⁵ På samma vis finns det förstas frågetecken kring hur delstater i USA som har en mer restriktiv kemikaliepolitik än den på federal nivå ska behandlas. Ett sådant exempel är Kalifornien och deras initiativ för grön kemi.

Det lär dröja till åtminstone slutet av år 2015 innan ett färdigt förslag finns att tillgå, och mycket kan hända längs vägen. Det finns dock all anledning för beslutsfattare, ansvariga myndigheter och övriga intressenter att granska den slutgiltiga avtalstexten för att säkerställa att farhågorna på kemikalieområdet inte besannas.

212 <http://www.europarl.europa.eu/news/sv/news-room/content/20140307IPR38125/html/Parlamentet-inv%C3%A4nder-mot-nya-m%C3%A4rkningslagar>

213 <http://www.dn.se/nyheter/sverige/regeringen-stammer-eu-kommissionen/>

214 <http://www.chemsec.org/what-we-do/influencing-public-policy/news-updates/1409-member-states-and-europeanparliament-join-swedish-court-case-on-edc-criteria>

215 Regeringsförklaringen, 3 oktober 2014, tillgänglig via; <http://www.regeringen.se/sb/d/3039>

RUTA 9: OM RISKEN FÖR FÖRSVAGAD MILJÖLAGSTIFTNING

Svar från enkäter och intervjuer

Vi ställde också frågan om det fanns en risk att ett avtal förhandlades fram med önskat innehåll. Frågan lød: "Innan ett TTIP-avtal träder i kraft kommer det passera ett antal hållpunkter – EU-parlamentet, nationella parlament i EU och USA – varför UD menar att man inte behöver vara orolig för till exempel negativa miljöeffekter av avtalet. Finns skäl att tro att ett för miljön eller arbetsrätten dåligt avtal kan slinka igenom nätet?"

Något fler respondenter såg en risk för försämringar för miljön eller arbetsrätten än vad som inte såg en risk för försämringar. Två svar tolkade vi som att det beror på. Magnus Nilsson vid Olof Palmes Internationella Center menade att även om risken är liten för att ett dåligt avtal går igenom kan det vara svårt att säga nej till ett avtal som presenteras sent och i stort sett är färdigförhandlat. "Jag tror inte att slutresultatet kommer att vara helt orimligt. Dock är det lättare att påverka tidigt under förhandlingar. Långtgående förändringsförslag som dyker upp sent i förhandlingen är det svårt att få gehör för."

Det finns ingen risk för försämringar

De respondenter som inte såg en risk för standardsänkningar pekade på att "När vi väl har en text att läsa kommer vi nog att se att förhandlarna har varit fullt medvetna om att parlamenten och medlemsstaterna är måna om att inte sänka standarderna för miljöskydd och arbetsrätt" (Christofer Fjellner, Moderaterna). Henrik Isaksson vid Kommerskollegium pekade dock på att åsikterna kan gå isär om vad som utgör en förbättring eller försämring: "Precis som inom de flesta andra ämnesområdena kan politiska åsikter skilja sig åt. En person kan göra bedömningen att en viss fråga i TTIP är dålig för miljön medan en annan person gör tolkningen att samma fråga kan få positiva följdverkningar för miljön." Vidare menar Isaksson att det inte är tal om att sänka kraven. Det är regelkonvergens man strävar mot: "Förhandlingarna handlar inte om att sänka krav, ej heller att höja dem, utan att få de oftast ganska lika kraven att fungera bättre ihop. Det senare gäller på miljö- och konsumentskydd osv, dvs krav på produkter. Arbetsrätt är inget som kommer påverkas alls vad jag kan se."

Peter Kleen, som har mångårig erfarenhet av handelspolitik och internationell handel, svarar att: "Om avtalet som framförhandlas är tunt räcker det kanske med att Europaparlamentet röstar om det. Om avtalet är mer omfattande är det troligt att det även måste godkännas av de nationella parlamenten i alla 28 medlemsländer."

Kleen ser ingen anledning att ifrågasätta beskedet att regler inte kommer försämrars: "EU har sagt att de inte kommer sänka reglerna för hälsa och miljö. Kritiker tror inte på det kommissionen säger. Om kommissionen och förhandlarna i USA ljuger så ryker de? Jag har svårt att se varför man medvetet skulle ljuga. Från kritiska rörelsen skulle man avvakta." Det finns alltså en risk för en Peter och vargen-effekt.

| Innan ett TTIP-avtal träder i kraft kommer det passera ett antal hållpunkter varför UD menar att man inte behöver vara orolig för t.ex. negativa miljöeffekter av avtalet. Finns skäl att tro att ett för miljön eller arbetsrätten dåligt avtal kan slinka igenom nätet?* | Antal respondenter som svarat |
|--|-------------------------------|
| Ja | 4 |
| Nej/Förmodligen inte | 3 |
| Beror på | 2 |

*Formuleringen på frågan kan ha varierat men andemening var densamma.

Det finns en risk för försämringar

"Absolut", enligt en respondent som representerar en NGO som jobbar med bistånd och policyfrågor mot syd. "Upplever att det från brett politiskt håll finns en positiv övertro på handelsavtal. Och i många andra förhandlingar har det lovats att avtal inte ska få några negativa effekter för t.ex. utvecklingsländer utan istället främja fattigdomsbekämpning, miljö, mänskliga rättigheter. Men där resultatet blivit långt ifrån detta. Och avtalen är så komplexa och tekniska att väldigt få personer faktiskt kan/ har möjlighet att sätta sig in i vad de faktiskt innebär." Det finns alltså dels en risk för försämringar trots tidigare utfästelser och dessutom är det få som vet vad som i detalj förhandlas.

Corporate Europe Observatory menar att ett det finns en risk att man släpper igenom försämringar: "Det finns fortfarande en risk att ett riktigt dåligt avtal går igenom. EU parlamentet kommer om några år få ett utkast på 4000 sidor som de har att säga ja eller nej till. Det finns en stor risk att man släpper igenom delar som man är kritisk till då man inte vill fälla hela avtalet."

Respondenten pekar på samma sak som aktören ovan (Peter Kleen), som inte såg någon risk för att dåligt avtal slinker igenom, att det inte är säkert hur många hållpunkter som avtalet kommer passera: "Idag vet vi inte om nationella parlament kommer beredas möjlighet att rösta om avtalet, men även för dem finns ett tryck att inte rösta ner ett färdigt förslag. Man kan alltså inte förlita sig på att det finns stabila hållpunkter som stoppar dåliga förslag." Paraplyorganisationen European Environmental Bureau (EEB) kallar den bristande transparensen för oacceptabel: "Först mot slutet av förhandlingarna kommer texten med den slutliga överenskommelsen presenteras för EU-parlamentet och EU:s utrikesministrar, som därefter har att välja på att acceptera eller förkasta överenskommelsen. Den här bristen på transparens är oacceptabel."²¹⁶

216 EEB (2014)

7. KLIMAT OCH ENERGI

Ytterligare ett omtvistat område inom ramen för förhandlingarna rör klimatarbetet och energi. EU-kommissionen strävar efter att lätta på USA:s exportrestriktioner på energiområdet och således importera skiffergas och råolja, något som välkomnas av näringslivet.²¹⁷ Kritiker oroas samtidigt över vilka effekter ökad import av fossila bränslen kan få på EU:s gröna omställning, hur EU urvattnar sin egen lagstiftning för att underlätta förhandlingarna samt riskerna för att utvinningen av skiffergas (via fracking) kan expandera i Europa, inte minst om ISDS inkluderas i avtalet.

7.1 EU-KOMMISSIONENS POSITIONSPAPPER

EU:s planer på att eftersträva import av skiffergas och råolja från USA avslöjades av den amerikanska tidningen Huffington Post, som läckte ett tidigt utkast på EU:s positionspapper på området råvaror och energi.²¹⁸ Dokumentet tydliggör att EU vill att energiexport mellan parterna automatiskt skall anses följa kraven i respektive parts lagstiftning och definierar energivaror som ”kol, råolja, oljeprodukter, naturgas (flytande eller ej) samt el”.²¹⁹

I juli 2014 läckte ytterligare ett dokument ut via Washington Post.²²⁰ EU-kommissionen vill enligt dokumentet inkludera juridiskt bindande åtaganden inom ramen för TTIP för att garantera fri export av råolja och gas. Man menar att detta skulle främja energisäkerheten i EU, som problematiserats ytterligare av händelseutvecklingen i Ukraina. Kommissionen vill förhandla ett specifikt kapitel om energi och råvaror för att garantera obegränsad tillgång till USA:s naturresurser. Däremot ger man uttryck för att USA:s inställning, åtminstone vid den aktuella tidpunkten, har varit tydligt avvaktande.²²¹

7.2 BRÄNSLEKVALITETSDIREKTIVET

Som ett komplement till klimat- och energipaketet från 2008 antogs bränslekvalitetsdirektivet (Fuel Qualitative Directive, FQD) av EU:s medlemsstater år 2009. Direktivet ålägger leverantörer av drivmedel i form av olja, gas och diesel för vägtransport att minska utsläppen med 6 procent till år 2020. Medlemsstaterna kunde dock inte enas kring implementeringen, varför denna dröjt. En viktig del för att minska utsläppen

217 Trans-Atlantic Business Council (2014) – ”TABC Energy and Climate Recommendations for T-TIP”, tillgänglig via; <http://www.transatlanticbusiness.org/wp-content/uploads/2014/05/TABC-Recommendations-on-Energy-in-T-TIP-2014-March-131.pdf>

218 EU-kommissionen (2013:g) – ”TTIP – non-papers on raw materials and energy”, tillgänglig via; <http://big.assets.huffingtonpost.com/TTIPNonPaper.pdf>

219 EU-kommissionen (2013:g), artikel B.2 samt artikel C.2

220 Washington Post (2014) – ”A leaked document shows just how much the EU wants a piece of America’s fracking boom”, tillgänglig via; <http://www.washingtonpost.com/blogs/wonkblog/wp/2014/07/08/could-a-trade-deal-lift-the-u-s-longstanding-ban-on-crude-oil-exports-europe-thinks-so/>

221 EU-kommissionen (2014:c) – ”Non-paper on a Chapter on Energy and Raw Materials in TTIP”, tillgänglig via; <http://www.scribd.com/doc/233022558/EU-Energy-Non-paper>

är att uppmuntra användningen av bränsle med lägre växthusgasintensitet.²²² Därför skulle tjärsand, som enligt en rapport beställd av EU är 23 procent mer koldioxidintensivt än konventionell olja, klassificeras med ett högre utsläppsvärde, något som EU-kommissionen bekräftade år 2011.²²³

Implementeringen dröjde dock, vilket fick kritiker att spekulera i att implementeringen medvetets hölls tillbaka av EU-kommissionen för att tillgodose önskemål inom ramen för handelsförhandlingarna med såväl Kanada (CETA) som USA (TTIP).²²⁴ I oktober 2014 framförde EU-kommissionen ett förslag på implementering, som dock frångick den tidigare utlovade klassificeringen av tjärsand.²²⁵ I stället för att få ett enskilt utsläppsvärde för tjärsand ska leverantörerna endast rapportera ett genomsnittsvärde, vilket innebär att tjärsandens högre utsläppsvärde inte kommer att märkas ut. EU-parlamentet förberedde omgående en protest som fick brett stöd i miljöutskottet, men saknade ett fåtal röster för att nå den kvalificerade majoritet som hade behövts för att stoppa EU-kommissionens implementering.

7.3 TIDIGARE FORSKNING

Den ekonomiska analys som utförts av CEPR på uppdrag av EU-kommissionen utvärderar i korthet effekterna för utsläpp av växthusgaser (CO₂). Enligt studien skulle TTIP få negligerbara effekter på utsläppen i form av marginella ökningar som en effekt av växande produktion. De globala koldioxidutsläppen skulle öka med endast 0,07 procent i ett ambitiöst scenario. Inte heller den hållbara användningen av naturresurser skulle påverkas nämnvärt.²²⁶ Hållbarhet är dock inte studiens huvudfokus och utsläppseffekterna diskuteras mycket kortfattat, utan att i detalj tydliggöra hur studien räknar på energiområdet.

En omfattande studie från EU-parlamentets utredningsenhet, som utförts på uppdrag av EU-parlamentets industriutskott (ITRE), bedömer TTIP:s potentiella inverkan på den europeiska energimarknaden samt tillverkningsindustrier.²²⁷ Bland studiens huvudsakliga slutsatser märks att de generella tullnivåerna i energisektorn är låga, men att det finns områden som utgör icke-tariffära handelshinder. Hit hör USA:s exportrestriktioner för olja och gas, EU:s bränslekvalitetsdirektiv samt effekterna av EU:s klimatpolitik. Studien finner det osannolikt att USA skulle lyfta sina exportrestriktioner på gas och olja för att tillmötesgå EU, även om detta är ett viktigt önskemål från det europeiska näringslivet. Detta då USA ser frågan som säkerhetspolitiskt laddad och är oroliga över den egna försörjningen samt att export skulle kunna påverka de inhemska energipriserna. Studien poängterar även att bränslekvalitetsdirektivet kan påverkas av förhandlingarna, och detta är anledning till oro. Skulle kraven i direktivet urvattnas riskerar detta att öppna upp för import av bland annat

222 <http://ec.europa.eu/environment/air/transport/pdf/art7a.pdf>

223 Euractiv (2014:d) – ”Commission scraps plan to label tar sands as polluting”, tillgänglig via; <http://www.euractiv.com/sections/energy/commission-scraps-plan-label-tar-sands-polluting-308985>

224 Euractiv (2014:e) – ”The tar sands mystery and the smoking TTIP gun”, tillgänglig via; <http://www.euractiv.com/sections/energy/tar-sands-mystery-and-smoking-ttip-gun-301552>

225 http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-1095_en.htm?locale=en

226 CEPR (2013), s. 78–79

227 EU-parlamentet (2015)

kanadensisk tjärsand (oljesand), vilket onekligen skulle påverka EU:s utsläppsnivåer. Vidare finner man att europeisk vindkraftsindustri skulle kunna främjas av ett avtal som medför ökat marknadstillträde.²²⁸

Fracking, eller hydraulisk spräckning, som är en metod för att utvinna skiffergas som finns djupt under marken, berörs också i studien. Metoden har kritiserats för att ha stora miljökonsekvenser, bland annat i form av förorenat grundvatten. Idag är fracking förbjudet i flera av EU:s medlemsländer, och ytterligare medlemsstater överväger moratorium just på grund av de potentiella miljöeffekterna.²²⁹ Skulle tvistlösningsmekanismen ISDS inkluderas i avtalet innebär detta att miljölagstiftning kan utmanas juridiskt av energibolag med befintliga investeringar. Detta är dock ingen nyhet på EU-nivå, där Energistadgan redan legat till grund för en stor mängd stämningförfaranden, däribland Vattenfalls tidigare nämnda stämningar mot Tyskland. European Environmental Bureau (EEB) varnar för att ISDS i TTIP skulle kunna förvärra denna situation ytterligare.²³⁰

EU-parlamentets studie innehåller även ett flertal rekommendationer för beslutsfattare i EU-parlamentet. Bland annat rekommenderar studiens författare parlamentarikerna att vara mycket vaksamma så att redan befintlig lagstiftning inte urvattnas som en effekt av förhandlingarna, samt att vara realistiska sett till förväntningarna på vad avtalet kan ge på energisidan. TTIP är, enligt författarna, ”not the “game-changer” for energy security in Europe that certain parties would have wished for”.²³¹

Även om, i enlighet med EU-kommissionens löften, befintlig lagstiftning inte skall sättas ur spel via TTIP påpekar studien att det finns skäl till oro gällande implementeringen av vissa politiska beslut, där just bränslekvalitetsdirektivet är ett passande exempel. Då direktivet klassificerat tjärsand som mer koldioxidintensivt än konventionell olja leder detta till negativa konsekvenser för fordonsbränslen som utvinns ur sådana källor med högre klimatpåverkan. Studien pekar på att USA:s handelsrepresentant Michael Froman gett uttryck för att direktivet utgör ett handelshinder, och att intensiv lobbying från kanadensiska och amerikanska branschgrupper ligger bakom den urvattning av direktivet som kommissionen nyligen föreslagit. Huruvida detta är en direkt konsekvens av TTIP- och CETA-förhandlingarna återstår enligt studien att se, men helt uppenbart sker det vid en anmärkningsvärd tidpunkt. Därför poängterar studien att det finns goda skäl för parlamentets lagstiftare att noggrant övervaka viktig lagstiftning som av USA identifieras som handelshinder, däribland nämnda bränslekvalitetsdirektivet samt REACH-förordningen.²³²

7.4 KRITIK

EU-kommissionens positionspaper på energiområdet väckte omgående bred kritik från miljörörelsen. I ett brev till USA:s handelsrepresentant Michael Froman uppmanar ett trettiotal miljöorganisationer och andra NGO:s, däribland Greenpeace, Oxfam och ActionAid, handelsrepresentanten att motsätta sig ett exklusivt kapitel

228 EU-parlamentet (2015), s. 55–56

229 EU-parlamentet (2015), s. 47

230 EU-parlamentet (2015), s. 47–48

231 EU-parlamentet (2015), s. 92–93

232 EU-parlamentet (2015), s. 92

på energi och råvaror och inte godkända skrivningar som kan leda till att befintliga amerikanska exportrestriktioner av naturresurser upphävs. Organisationerna menar att det är ett globalt uppdrag att tackla klimatkrisen och att nationella aktörers politik för att möta den utmaningen måste ske i transparens och i demokratiska fora, och inte bindas inom ramen för handelsavtal.²³³ Amerikanska Sierra Club och tyska Power-Shift påstår i en gemensam analys av de läckta dokumenten att EU:s förslag riskerar att via exporten expandera exploateringen av fossila bränslen i USA, öka EU:s importberoende av fossila bränslen, begränsa regeringars förmåga att sätta villkor för sin energipolitik samt negativt påverka lokala program för förnyelsebar energi.²³⁴ Flera andra miljöorganisationer, däribland Friends of the Earth, kallar förslaget ett ”hot mot klimatet”. Vidare menar organisationerna att förslaget är oansvarigt och i det närmaste att likna med total likgiltighet inför klimatförändringens konsekvenser.²³⁵

En gemensam studie av Corporate Europe Observatory, Jordens Vänner, Sierra Club och Transnational Institute pekar på en mängd faror med TTIP utifrån avtalets effekter på fracking.²³⁶ Organisationerna pekar i sin analys på att export av naturgas uppmuntrar ökad gasproduktion, vilket i sin tur primärt utgörs av okonventionell gas. Man menar att flytande naturgas är ett koldioxidintensivt bränsle och att export från USA riskerar att öka EU:s importberoende samt leda till omfattande klimateffekter. En central del i studien utgår ifrån hur amerikanska och europeiska bolag kan söka kompensation för beslut att förbjuda fracking om en ISDS-mekanism inkluderas i avtalet.²³⁷

EU-kommissionen menar dock att en ökad tillgång till skiffergas inte kommer att öka unionens utsläpp då importen ersätter dagens import av kol. Vidare hävdar de att farhågorna för en ökad utbredning av ”fracking” är ogrundade, då detta även fortsättningsvis skall vara upp till varje medlemsstat att ta beslut om.²³⁸

Även EU-kommissionens implementering av bränslekvalitetsdirektivet har fått omfattande kritik från miljöorganisationer. Greenpeace menar att beslutet är ett tydligt tecken på att EU-kommissionen väljer att sätta handelsintressen framför miljön.²³⁹ Nusa Urbancic, energiansvarig på organisationen Transport and Environment, menar att EU-kommissionen struntar i vetenskapen och lägger sig platt för lobbying från

233 37 NGO:s (2014) – ”Brev till USTR Michael Froman”, tillgänglig via; <http://big.assets.huffingtonpost.com/TTIPEnergyChapter.pdf>

234 Sierra Club och Power-Shift (2014) – ”Energy Trade in the Trans-Atlantic Trade and Investment Partnership: Endangering action on Climate Change”, tillgänglig via; http://action.sierraclub.org/site/DocServer/Analysis_of_EU_Energy_Proposal_for_TTIP-Final_-_Sierra_C.pdf?docID=15781

235 Pressmeddelande miljögrupper (2014) – ”Environmental Groups: Proposal would be disaster for the climate”, tillgänglig via; <http://www.foeeurope.org/leaked-trade-document-exposes-dangerous-EU-energy-proposal-080714>

236 Corporate Europe Observatory, Sierra Club et. al (2014) – ”No fracking way: how the EU-US trade agreement risks expanding fracking”, tillgänglig via; http://action.sierraclub.org/site/DocServer/FoEE_TTIP-ISDS-fracking-060314.pdf?docID=15241

237 Corporate Europe Observatory, Sierra Club et. Al (2014), s. 2

238 EU-kommissionen (2015:g) – ”Factsheet – Energy and raw materials in TTIP”, tillgänglig via; http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153015.2%20Energy%20and%20raw%20materials.pdf

239 Greenpeace (2014) – ”Pressmeddelande: Commission ignores emissions from tar sands under EU clean fuel standards”, tillgänglig via; <http://www.greenpeace.org/eu-unit/en/News/2014/Commission-ignores-emissions-from-tar-sands-under-EU-clean-fuel-standards/>

Kanada, USA och stora oljeföretag genom att urvattna bränslekvalitetsdirektivet. Organisationen står, tillsammans med bland andra Sierra Club, även bakom en studie vars huvudsakliga slutsats är att TTIP, genom urvattningen av bränslekvalitetsdirektivet, redan används som ett verktyg av lobbygrupper för att försvaga och försena essentiell miljö- och klimatlagstiftning. Hur bränslekvalitetsdirektivet urvattnas är således, menar man, en fingervisning om vad som kommer att bli effekten även på många andra områden som en konsekvens av TTIP.²⁴⁰

7.5 ÖNSKEMÅL FRÅN NÄRINGSLIVET

Vikten av att behandla energi inom ramen för TTIP har fått brett stöd av näringslivet. Trans-Atlantic Business Council (TABC) efterfrågar i ett positionspapper från mars 2014 att avtalet behandlar energi då detta är avgörande för industrins konkurrenskraft och kan generera ökad bilateral handel. Även om man inte anser att ett explicit energikapitel behövs menar man att TTIP bör garantera att exportrestriktioner på alla former av energislag, däribland råolja och naturgas, upphör. TABC kritiserar även bränslekvalitetsdirektivet för att vara handelsfientligt och poängterar att avtalet inte bör klassificera olika drivmedel utifrån en sådan ”godtycklig taxonomi”.²⁴¹

Inför omröstningen i EU-parlamentet om att bestrida EU-kommissionens förslag på implementering skickade paraplyorganisationen Business Europe ut ett dokument till ett flertal ledamöter där de uppmanade ledamöterna att rösta ned protesten med hänvisning till CETA-avtalet. Att angripa EU-kommissionens implementering skulle svartlista tjärsand från Kanada och därigenom riskera att införa handelsrestriktioner gentemot ett ”stabil, tillförlitligt, demokratiskt land” som Kanada, som dessutom är en viktig ekonomisk partner till EU.²⁴²

7.6 SLUTSATS

Det får i nuläget ses som mindre sannolikt att USA kommer att tillmötesgå EU:s krav på lättande av exportrestriktioner på energiområdet. Även om EU:s strävan efter amerikansk skiffergas och råolja av miljögrupper ses som fullständigt förkastligt så är det symptomatiskt för den linje som EU driver i förhandlingarna. Ekonomiska intressen i form av handel och lägre energipriser för den inhemska industrin förväntas främja konkurrenskraft och prioriteras. Att detta inte skall ske på bekostnad av unionens klimatarbete tycks i det perspektivet vara underordnat.

Vilka effekter en storskalig import av skiffergas, tjärsand och råolja skulle få för EU:s klimatarbete och gröna energiomställning är förstås svårt att överblicka, men det hade knappast verkat positivt på EU:s ambitioner att drastiskt minska sina utsläpp av växthusgaser. Även utbredningen av skiffergasutvinning, såväl i USA som EU, som en konsekvens av sådan export/import är svåröverblickbar, men det finns skäl för oro

240 Transport & Environment, Greenpeace, Friends of the Earth et al (2014) – ”Dirty Deals: How trade talks threaten to undermine EU climate policies and bring tar sands to Europe”, tillgänglig via;
http://www.transportenvironment.org/sites/te/files/publications/foee-fqd-trade-ttip-170714_0.pdf

241 Trans-Atlantic Business Council (2014)

242 Business Europe (2014) – ”Press release, EP vote on Fuel Quality Directive”, tillgänglig via;
<http://www.busineurope.eu/Content/Default.asp?PageID=568&DocID=33633>

kring hur tvistelösningsmekanismen ISDS, som i fallet med Lone Pine v. Quebec, kan appliceras inom ramen för avtalet. Vad som vidare är viktigt att poängtera är att om USA skulle tillmötesgå EU:s krav på lättnad av exportrestriktioner på energiområdet innebär det en omfattande eftergift från USA:s sida. En sådan eftergift skulle rimligen kräva en omfattande motprestation från EU:s sida, vilket förstås väcker farhågor kring de områden som av USA bedöms som handelshinder, däribland REACH-förordningen. EU:s förslag på energiområdet riskerar således att få negativa effekter i dubbel bemärkelse.

Ytterst oroande är även urvattningen av bränslekvalitetsdirektivet. Även om det inte skett som en uttalad effekt av TTIP- och CETA-förhandlingarna är det svårt att se att det inte skulle finnas ett samband. Det finns således goda skäl att även framgent granska hur redan befintlig lagstiftning revideras eller implementeras på EU-nivå – det är inte bara miljöorganisationer och näringsliv som gör kopplingar mellan bränslekvalitetsdirektivet och förhandlingarna, utan även EU-parlamentets studie pekar på detta samband. Bränslekvalitetsdirektivet är således ett oroande exempel på hur EU-lagstiftning som av USA uppfattas som ett handelshinder urvattnas utanför ramen för själva avtalet. Det är till synes en indirekt effekt av avtalet som bör granskas noggrant även på andra områden.

RUTA 10: KOPPLA IHOP HANDEL OCH KLIMAT?

Enkät- och intervjusvar

Vi ställde även en fråga om hur respondenterna såg på idén att gifta ihop förhandlingar om frihandelsavtal med en klimatöverenskommelse. Frågan löd: "Finns det någon anledning att koppla pågående förhandlingar om nya frihandelsavtal med klimatförhandlingarna? Om ett år ska världens ledare komma överens om hur klimatproblemet ska tacklas. Skulle några av de mindre drivande länderna kunna bli mer intresserade av ett nytt konstruktivt klimatavtal om de samtidigt erbjöds ett intressant handelsavtal? Eller är det att komplicera redan komplicerade förhandlingar?" Ingen av respondenterna i intervju-/enkätundersökningen nappade dock på idén.

Det flesta var tydligt avvisande. Det gäller såväl respondenter som är positivt inställda till handel i allmänhet som till TTIP i synnerhet – "Att förhandla om klimatavtal lämpar sig bättre utanför handelspolitiken" (Kommerskollegium) samt "att koppla ihop TTIP och klimatavtalet i Paris är nog att komplicera förhandlingarna utan att egentligen vinna någonting på det" (Christofer Fjellner) – som aktörer som varit mer kritiska i sina svar. Svaren från den senare kategorin lyder bland annat: "Låter spontant komplicerat" samt "Det här är just exempel på det jag menar är fel med WTO: ett förhandlingsspel där fattiga länder eller inte så fattiga länder – som de nya Quad-länderna, Indien, Kina, Brasilien och Sydafrika! – tubbas att gå med på ett handelsavtal de inte vill ha för att få något annat, särskilt om det som utlovas sedan inte förverkligas. Dålig idé!" (Kenneth Hermele)

CEO, en europeisk NGO aktiv i handelsdebatten och mycket kritiskt inställd till TTIP, "ser inte hur de skulle kunna förenas. De går i helt olika riktning. Om ett klimatavtal för med sig att olja och kol behöver lämnas i backen kommer företagen som

äger resurserna att stämna staterna som tvingar dem till det.” Det vill säga, om TTIP innehåller ett investeringsskydd/ISDS kan det försvåra för klimatarbetet.

De svar som inte var lika avvisande uppvisade en försiktig optimism i frågan om koppla ihop klimat- och handelsförhandlingarna: ”Ingen aning om det finns något som talar för att detta skulle vara möjligt. Men om man lyckades få till ett sådant upplägg så vore det nog effektivt” (Gunnel Axelsson Nycander, Svenska Kyrkan). Maud Johansson vid Svenska Afghanistankommittén pekar på att möjligheten att påverka i en viss riktning redan idag finns i WTO: ”Handelsavtal används till exempel för att gynna fattiga länders export genom särskilda preferenser. Det borde gå att utveckla mekanismer inom handelsavtalen för att gynna en klimativvänlig utveckling till exempel genom möjligheter för låginkomstländer att få göra undantag i patentreglerna för viktig klimatteknik ungefär som man idag får göra för viktiga läkemedel.” En respondent som är positivt inställd till TTIP såg en brist i internationella miljöavtal: ”Beträffande klimatförhandlingarna så kan konstateras att de internationella avtalen inom miljörätten, inklusive klimat, typiskt sett inte innehåller några effektiva tvistlösningsmekanismer som sätter kraft bakom orden i avtalen.”

Huvudintrycket är dock att det är en återvändsgränd att försöka förena klimatförhandlingar med förhandlingar om ett nytt frihandelsavtal. Oavsett om det är önskvärt eller ej är det komplicerat nog att ro ett av avtalen i land åt gången.

| Finns det någon anledning att koppla pågående förhandlingar om nya frihandelsavtal med klimatförhandlingarna? | Antal respondenter som svarat |
|--|--------------------------------------|
| Ja | 0 |
| Nej | 5 |
| Vet inte | 4 |

8. SLUTDISKUSSION

TTIP är ett av många bilaterala avtal som är under förhandling eller som redan har förhandlats fram. Visserligen har det länge funnits bilaterala avtal parallellt med WTO, men i takt med att WTO-förhandlingarna stött på problem har intresset för bilaterala avtal ökat. WTO riskerar helt enkelt att bli akterseglat. I enkäten och intervjuerna ställde vi frågan om det här är en positiv eller problematisk utveckling. Huvudintrycket är att utvecklingen är problematisk. Tycka vad man vill om WTO och multilaterala handelsavtal, men jämfört med en uppsjö av bilaterala avtal så finns det fördelar med WTO, menade flera respondenter. Samtidigt är det lätt att hålla med den respondent som svarade att: ”Det som är viktigt för oss är innehållet. Det finns problem med bilaterala avtal och det finns problem med WTO.”

RUTA 11: BILATERALA VS MULTILATERALA AVTAL.

Enkät- och intervjusvar

Det är svårt att diskutera TTIP utan att närma sig WTO. I enkäten och i intervjuerna kom vi in på WTO:s roll och vad det betyder för multilaterala avtal att fler bilaterala avtal ingås. En av frågorna löd: ”Utvecklingen mot bilaterala avtal snarare än multilaterala avtal, är den odelat positiv eller odelat problematisk?”

Övervägande positiv utveckling

Ingen av respondenterna ansåg att utvecklingen var odelat positiv. Den som var mest positiv till utvecklingen såg även nackdelar med en stor mängd bilaterala avtal: ”Nackdelen med bilaterala avtal är att förmånerna inte omfattar övriga WTO-medlemmar (...) Detta kan leda till snedvridningar i världshandeln som kan vara både ineffektiva och upplevas som orättvisa. En annan nackdel är att en stor mängd bilaterala avtal med olika bestämmelser gör det svårt att få en överblick...” Detta till trots menar respondenten att utvecklingen mot fler bilaterala avtal är av godo: ”För att både gå vidare och längre i väntan på WTO och för att skynda på WTO-processen har det visat sig vara fördelaktigt att förhandla bilateralt istället och därför anser jag fördelarna överväger.”

Övervägande negativ utveckling

Fler svar (4 st) pekar på att utvecklingen är problematisk. En respondent pekar på att styrkeförhållandet mellan förhandlande parter påverkas av om det är ett bilateralt eller multilateralt avtal. En biståndsorganisation ser ett problem i att bilaterala avtal ”försvagar ”utvecklingsländers”/svagare ekonomiers förhandlingsposition. Den är starkare inom WTO men blir svagare när färre länder ställs mot t.ex. EU eller USA.”

En annan respondent svarar visserligen att det ur systemsynpunkt är olyckligt med olika regler men vill ändå tona ner problemet. Det finns regler för hur bilaterala avtal förhandlas fram. Om man inte kommer framåt på multilateral väg får bilaterala avtal inte försvåra för handel med tredje part.

En respondent som visserligen är kritisk till utvecklingen och ser den som problematisk visar ändå förståelse för den "eftersom det är tvärstopp i de multilaterala förhandlingarna."

Varken övervägande positiv eller övervägande negativ utveckling

Lika många svarade att utvecklingen är varken positiv eller negativ som svarade att den var övervägande negativ. En respondent som genomgående varit positiv till TTIP besvarar frågan lite kryptiskt med: "Ingetdera. Naturligtvis är multilaterala avtal genom WTO att föredra, men om enskilda länder vill gå längre och ingå ännu mer ambitiösa avtal sinsemellan är det bara positivt."

En respondent som genomgående varit kritisk till TTIP svarar även den att utvecklingen mot fler bilaterala avtal varken är övervägande positiv eller negativ. "Det som är viktigt för oss är innehållet. Det finns problem med bilaterala avtal och det finns problem med WTO. Idag utvecklas båda i fel riktning. Vad vi behöver är en annan sorts överenskommelse."

En respondent som varit med i handelsdebatten i många år pekar på att det alltid har funnits bilaterala avtal, även innan WTO gick i stå: "Man kan inte förenkla och säga att WTO eller bilaterala avtal är bättre eller sämre. Innehållet är det viktiga och såväl bilaterala avtal som WTO går att påverka. (...) Ett problem med bilaterala avtal är att de är asymmetriska. Det är mer problematiskt mellan EU och afrikanska stater än mellan två relativt jämnstarka parter som EU och USA." Utvecklingen är dock inte entydigt negativ: "(...) Samtidigt bidrar bilaterala avtal till en viss diversifiering, vilket kan vara positivt. Det finns alltså ingen motsättning mellan WTO eller bilaterala avtal."

| Utvecklingen mot bilaterala avtal snarare än multilaterala avtal, är den odelat positiv eller odelat problematisk? | Antal respondenter som svarat |
|---|--------------------------------------|
| Övervägande positivt | 1 |
| Övervägande negativt | 4 |
| Varken eller | 4 |

Vi uppfattar svaren som balanserade. Ingen respondent var vare sig översvallande positiv eller översvallande negativ till utvecklingen. Fler såg problem med rådande trend än som applåderade den. Såväl aktörer som ser positivt på TTIP som de som är starkt kritiska hade synpunkter på trenden mot allt fler bilaterala avtal på bekostnad av multilaterala.

EU-kommissionen har varit tydlig i sin kommunikation kring att inga standarder som syftar till att skydda konsumenter, arbetare eller miljön skall sänkas som ett resultat av TTIP. Samtidigt förhandlas flera avtalsområden som har bäring på skydd av just arbetare, konsumenter och miljön. Så länge som avtalet inte är färdigförhandlat och underskrivet finns alltså fortfarande risk för standardsänkningar.

I stor utsträckning liknar den nuvarande TTIP-debatten, och EU-kommissionens löften, den tidigare debatt som omgärdade det kontroversiella ACTA-avtalet. Även den gången försäkrade EU-kommissionen vid upprepade tillfällen att avtalet var för-

enligt med EU-lagstiftningen och att varken tillgången till generiska läkemedel, det fria internet eller EU-medborgarnas rätt till privatliv skulle hotas.²⁴³ Kritiken byggde, enligt kommissionen, på missförstånd. När den färdiga avtalstexten väl offentliggjordes höll EU-kommissionen fast vid denna linje, trots att en närmast enig kår av forskare, människorättsgrupper och folkvalda politiker pekade på motsatsen. ACTA-avtalet fälldes av EU-parlamentet i juli 2012. Inför omröstningen upprepade dåvarande handelskommissionär Karel De Gucht återigen att avtalet inte hotade EU-medborgarnas rättigheter. Detta trots att flera oberoende studier visat att avtalet äventyrade flera grundläggande medborgerliga rättigheter som slås fast i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna. EU-parlamentet röstade med förkrossande majoritet ned avtalet.

EU-kommissionen, som fram till nuvarande handelskommissionär Cecilia Malmströms tillträde efter EU-valet i maj 2014 företrädde av just Karel De Gucht, håller fast vid sina löften om TTIP; avtalet hotar varken miljö, arbetare, konsumenter eller demokratiska institutioner. Frågan är om Europas medborgare litar på kommissionen den här gången.

Samtidigt som debattvågorna om avtalet går höga i Europa har den svenska debatten hittills varit förhållandevis lågmäld. Den nuvarande rödgröna regeringen har inte gett sken av att på något avgörande vis ändra den uttalat positiva inställning till avtalet som drevs av den tidigare Alliansregeringen. Få svenska organisationer eller forskare är drivande i den europeiska debatten, som i stället är som störst i länder som Tyskland, Österrike och Storbritannien. Den svenska debatten präglas historiskt av en robust politisk enighet kring frihandelns positiva effekter, inte minst för ett litet, exportberoende land som Sverige. Samtidigt, som den här studien har visat, så är de grundläggande inslagen i TTIP-avtalet i första hand inte kopplade till klassisk frihandel i bemärkelsen tariffära handelshinder. Avtalet handlar snarare om omfattande samarbete kring nuvarande och framtida regleringar och standarder i syfte att avskaffa existerande såväl som framtida icke-tariffära handelshinder parterna emellan. **Avtalet förtjänar således att lyftas bortom en diskussion om frihandel till att handla om avtalets innehåll i sig.** Vilka värden tjänar egentligen våra regleringar kring skydd för miljö, människor och djur? Kan en maximering av handel också medföra kostnader? Var ska bedömningen av dessa eventuella intressekonflikter göras? Är det rimligt att utländska investerare ges större juridiskt skyddsvärde än vanliga medborgare?

Något som är tydligt när man fördjupar sig i TTIP är att det inte bara är en fråga om handel och investeringar. Det är också ett geopolitiskt projekt där de politiska och ekonomiska banden över Atlanten förstärks. Det gäller till exempel det regulativa samarbetet och det gäller inte minst samarbetet på energiområdet. EU vill försäkra sig om en tryggad tillgång till energi och USA är mån om att värna sina egna intressen. Energifrågan har kommit att bli högaktuell i och med såväl oron i Mellanöstern som konflikten i Ukraina vilket kan få konsekvenser för EU:s energiförsörjning. Om energitillgången blir osäker är det i förlängningen risk att intresset ökar inte bara för import av smutsigare, mer koldioxidintensiva fossila bränslen, utan även för utvinning av skifferolja och skiffergas i Europa, för prospektering och utvinning av fossil energi i Arktis och för att utfasning av kol och kärnkraft skjuts på framtiden.

243 EU-kommissionen (2010) – "All you want to know about the Anti-Counterfeiting Trade Agreement (ACTA)", tillgänglig via; http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/october/tradoc_146792.pdf

Det regulativa samarbetsorgan som föreslås vara en del av avtalet är symptomatiskt för ett avtal med ett väldigt uttalat syfte; att minska handelsstörningar och avskaffa handelshinder. Det finns således en uppenbar risk för att i de fall denna ambition är oförenlig med exempelvis höjda standarder för miljö- eller livsmedel så är det effekterna på handeln som prioriteras inom ramen för ett sådant samarbetsorgan.

Det här avtalet har omfattande stöd från världens största näringslivsorganisationer. Samtidigt varnar miljögrupper, konsumentorganisationer, fackföreningar och forskare för att avtalet kan få omfattande negativa effekter inte bara på områden som är föremål för den här studien, utan också för arbetstagares rättigheter, medborgerliga rättigheter eller den offentliga kontrollen av tjänstesektorn. TTIP är som sagt i första hand inte ett frihandelsavtal. Det är ett samarbetsavtal för regleringar och standarder. Dess konsekvenser kan, beroende på förhandlingarnas utfall, bli mycket omfattande, vilket den här studien också visar. Samtidigt som det här avtalet förhandlas genomför EU en mängd bilaterala förhandlingar med andra länder, däribland Japan. Det multilaterala avtalet TISA, som berör tjänster, förhandlas parallellt, så även det omfattande avtalet TPP mellan USA och en mängd Stilla havs-länder. Avtalen fokuserar mer på regelsamverkan och åtaganden kring liberalisering och framtida lagstiftning än klassisk frihandel i bemärkelsen tariffära handelshinder.

I debatten kring dessa handelsavtal återkommer kontinuerligt argument om behovet av jobb och tillväxt. Genomgången i den här studien har visat att beräkningarna som ligger till grund för dessa påståenden, åtminstone i TTIP:s fall, bygger på väldigt osäkra antaganden. Det är tveksamt att dessa vaga jobblöften skulle kunna överbrygga exempelvis fackliga farhågor kring tvistlösningsmekanismen. Det är även angeläget att avtalen utformas på ett sådant sätt att det offentliga, demokratiskt förankrade, beslutsfattandet inte urholkas. Dessa handelsavtal, dess påstådda fördelar och nackdelar, förtjänar en långt större debatt och uppmärksamhet i offentligheten.

9. SLUTSATSER

- De potentiella ekonomiska vinsterna med TTIP är mycket svåra att förutsäga, och dessa är givetvis helt beroende av avtalets slutliga utseende. Dock tyngs de studier som citeras flitigast i debatten av en mängd tveksamheter och ambitiösa antaganden som staplats på varandra. Det finns, i nuläget, inga bevis för att TTIP skulle vara en vitamininjektion till Europas skuldyngda ekonomier. Vi väljer, precis som flera av respondenterna i vår enkät- och intervjuundersökning, att ta de ekonomiska prognoserna med en rejäl nypa salt.
- Nivån av regulativt samarbete som föreslås inom ramen för avtalet riskerar att negativt påverka EU:s såväl som medlemsstaters möjligheter att lagstifta i det allmännas intresse.
- Inkluderandet av ett omfattande investeringskydd och tvistlösningsmekanismen ISDS riskerar att skapa omfattande möjligheter för investerare att juridiskt utmana politiska beslut och indirekt hämma staters förmåga att lagstifta. Samtidigt saknas evidens för att ISDS skulle främja utländska direktinvesteringar eller vara essentiellt i TTIP för att parterna ska kunna uppnå ett omfattande investeringskydd i framtida avtal, exempelvis med Kina. Då fördelarna är begränsade och riskerna uppenbara finns få skäl för att inkludera ISDS i TTIP. Däremot finns det starka skäl att utelämna ISDS i TTIP. Det gäller inte bara om man ser ISDS som ett hot mot miljölagstiftning och demokratiska beslut utan kanske framför allt om man är angelägen om att över huvud taget få igenom ett nytt avtal. Sannolikheten för att ett avtalsutkast stöter på protester är större om ISDS är med än om det utesluts. Om EU-kommissionen är mån om att undvika debaclet med ACTA-avtalet, där EU-parlamentet i ett sent skede röstade ner avtalet, kan de göra klokt i att stryka ISDS.
- Även om EU-kommissionen har lovat att inte äventyra europeiska standarder kring livsmedelssäkerhet kvarstår flera frågetecken och farhågor kring hur det europeiska jordbruket och konsumenter kan påverkas av ett avtal. Den färdiga avtalstexten bör granskas noggrant för att säkerhetsställa att avtalet inte hotar befintliga standarder, indirekt underminerar befintliga skyddsnivåer via ömsesidigt erkännande, snedvrider konkurrensen (genom att bristande livsmedelssäkerhet utgör en konkurrensfördel) eller påverkar möjligheten att i framtiden stärka livsmedelssäkerheten på EU- eller medlemsstatsnivå.
- På kemikalieområdet är skillnaden markant i parternas respektive regulativa system. Skillnaderna är så stora att flera forskare bedömer det som osannolikt att en harmonisering ska komma till stånd. Samtidigt är EU:s beslutsprocess för att reglera potentiellt stora problemområden som hormonstörande ämnen och nanomaterial redan idag kantad av svårigheter. Ett konsultationsförfarande parterna emellan skulle riskera att allvarligt hämma parternas förmåga att ta fram ny lagstiftning för att reglera farliga kemikalier. I teorin finns förstås en möjlighet att

konsultationen leder till steg i rätt riktning, vilket även en av respondenterna i vår undersökning poängterar. Mycket talar dock emot det. Kemikalieindustrin har fått omfattande gehör för sina önskemål i EU-kommissionens förslag, samtidigt som USA historiskt betraktat REACH-förordningen som ett handelshinder. Risken är betydande för att enskilda intressen kan använda förhandlingarna för att utmana försiktighetsprincipen.

- Väldigt lite talar för att det skulle vara effektivt att slå ihop förhandlingarna om ett nytt investerings- och handelsavtal med klimatförhandlingarna. De olika förhandlingarna är komplicerade nog som de är. EU:s ambition att avskaffa amerikanska exportrestriktioner på energiområdet i syfte att importera skiffergas och råolja är förenat med avsevärda klimatrisker. Att främja ett redan omfattande importberoende av fossila bränslen riskerar att underminera unionens gröna omställning. USA:s vilja att möta EU-kommissionens önskemål på energiområdet tycks vara måttlig. Skulle USA likväl tillmötesgå kommissionens krav finns en risk för att kommissionen behöver göra eftergifter på för EU känsliga områden inom förhandlingarna. Även om USA skulle stå fast vid sina exportrestriktioner existerar välgrundade farhågor kring förhandlingarnas indirekta effekter på EU:s klimatarbete. Urvattningen av bränslekvalitetsdirektivet är ett oroande exempel på hur EU-lagstiftning som av USA uppfattas som ett handelshinder indirekt riskerar att påverkas av förhandlingarna.

KÄLLFÖRTECKNING

110 NGO:er (2014)

Brev till USTR Michael Froman och handelskommissionär Karel de Gucht

http://ciel.org/Publications/TTIP_Chem_10Jul2014.pdf

169 organisations (2015)

Statement on Regulatory Cooperation

http://corporateeurope.org/sites/default/files/statement_regulatory_cooperation_feb_2015_2.pdf

37 NGO:s (2014)

Brev till USTR Michael Froman

<http://big.assets.huffingtonpost.com/TTIPEnergyChapter.pdf>

Amcham EU (2014)

Position on the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)

http://www.amchameu.eu/DesktopModules/Bring2mind/DMX/Download.aspx?TabId=165&Command=Core_Download&EntryId=9826&PortalId=0&TabId=165

Atlantic Council, Bertelsmann Foundation och British Embassy Washington (2013)

Chemicals and TTIP

TTIP and the fifty states: Jobs and growth from coast to coast

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/288142/TTIP_and_the_US_Chemical_Sector.pdf

Berger, Axel och Skovgaard Poulsen, Lauge N. (2015)

The Transatlantic Trade and Investment Partnership, investor-state dispute settlement and China

Columbia FDI Perspectives, No. 140, 2 februari 2015

<http://ccsi.columbia.edu/files/2013/10/No-140-Berger-and-Skovgaard-Poulsen-FINAL.pdf>

Berger, Axel, Nunnenkamp, Peter, Busse, Matthias och Roy, Martin (2013)

Do Trade and Investment Agreements Lead to More FDI? Accounting for Key Provisions Inside the Black Box

https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/ersd201013_e.pdf

Bilaterals (2014-05-26)

De Gucht assures that TTIP will probably be a mixed agreement

<http://www.bilaterals.org/?de-gucht-assures-that-ttip-will&lang=en>

Brev från amerikanska akademiker till USTR och Kongressen (2015)

<http://www.afj.org/wp-content/uploads/2015/03/ISDS-Letter-3.11.pdf>

Business Europe (2014)

Press release, EP vote on Fuel Quality Directive

<http://www.businesseurope.eu/Content/Default.asp?PageID=568&DocID=33633>

Business Europe och U.S chamber of commerce (2012)

Regulatory Cooperation in the EU-US Economic Agreement

http://ec.europa.eu/enterprise/policies/international/cooperating-governments/usa/jobs-growth/files/consultation/regulation/9-business-europe-us-chamber_en.pdf

Business Europe och U.S. Chamber of Commerce (2012)

Submission to the Public Consultation by European Commission

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2012/july/tradoc_149720.pdf

Capaldo, Jeremy (2014)

Transatlantic Trade and Investment Partnership: European disintegration, unemployment and instability

<http://ase.tufts.edu/gdae/Pubs/wp/14-03CapaldoTTIP.pdf>

Cefic (2014)

Cefic response to Commission's request for further details on joint ACC-Cefic proposals for enhanced cooperation on chemicals under TTIP

<http://www.cefic.org/Documents/PolicyCentre/TTIP/%5BTTIP%5D%20Cefic%20response%20to%20Commission%20ACC-Cefic%20proposal%20on%20TTIP%207%20March%202014%20%28web%20and%20click-in%29.pdf>

Centre for Policy Research, CEPR (2013)

Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment: An Economic Assessment

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/march/tradoc_150737.pdf

Chevron (2013)

Request for public comment on TTIP

http://media.ttippen.se/2013/12/CVX_TTIP_Response_for_Public_Comments.pdf

CIEL och Client Earth (2014)

Toxic partnership: A critique of the ACC-CEFIC proposal for trans-Atlantic cooperation on chemicals

http://www.ciel.org/Publications/ToxicPartnership_Mar2014.pdf

CIEL, Client Earth och NRDC (2014)

Toxic Partnership Revealed

http://ciel.org/Publications/TTIP_Leaked_29Sep2014.pdf

Congressional Research Service (2014)

NAFTA at 20: Overview and Trade effects

<https://www.fas.org/sgp/crs/row/R42965.pdf>

Congressional Research Service; Yen, Jerry H. (2013)

Chemical regulation in the European Union: Registration, Evaluation, and authorization of chemicals

<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RS22673.pdf>

Corporate Europe Observatory (2013:a)

Regulation –none of our business?

<http://corporateeurope.org/trade/2013/12/regulation-none-our-business>

Corporate Europe Observatory (2014:a)

Profiting from Crisis: How corporations and lawyers are scavenging profits from Europe's crisis countries

http://corporateeurope.org/sites/default/files/profitting-from-crisis_0.pdf

Corporate Europe Observatory (2014:b)

TTIP: A lose-lose deal for food and farming

<http://corporateeurope.org/international-trade/2014/07/ttip-lose-lose-deal-food-and-farming>

Corporate Europe Observatory (2015:a)

TTIP investor rights: the many voices ignored by the Commission

<http://corporateeurope.org/international-trade/2015/02/ttip-investor-rights-many-voices-ignored-commission>

Corporate Europe Observatory (2015:b)

TTIP: Regulations handcuffed

<http://corporateeurope.org/international-trade/2015/01/ttip-regulations-handcuffed>

Corporate Europe Observatory, Sierra Club et. al (2014)

No fracking way: how the EU-US trade agreement risks expanding fracking

http://action.sierraclub.org/site/DocServer/FoEE_TTIP-ISDS-fracking-060314.pdf?docID=15241

Croplife America (2013)

Brev till USTR Froman

<http://www.croplifeamerica.org/sites/default/files/CropLife%20America%20Agriculture%20Trade%20Impact%20on%20TTIP%2011%2013%2013.pdf>

Danska regeringen (2014)

Svar till Spørgsmål 201 från ledamot av Folketinget, Eva Kjer Hansen, angående hur CETA-avtalet ska bedömas som ett blandat avtal

<http://www.eu.dk/samling/20131/almde/euu/spm/201/index.htm>

De Gucht, Karel (2010)

The implications of the Lisbon Treaty for EU Trade Policy

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/october/tradoc_146719.pdf

De Gucht, Karel (2014)

Brev till James Thornton och Carrol Muffet

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/october/tradoc_152820.PDF

De Ville, Ferdi och Siles-Brugge, Gabriel (2014)

The Transatlantic Trade and Investment Partnership and the role of Computable General Equilibrium: An exercise in "Managing fictional expectations"

<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13563467.2014.983059>

Denison, Richard (2009)

Ten essential elements in TSCA reform

Environmental Law Reporter 1/2009

http://www.edf.org/sites/default/files/9279_Denison_10_Elements_TSCA_Reform_0.pdf

Ecorys (2009)

Non-Tariff Measures in EU-US Trade and Investment – An Economic Analysis

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/december/tradoc_145613.pdf

EEB (2014)

Regulatory rollback: how TTIP puts the environment at risk

<http://www.eeb.org/EEB/?LinkServID=4AFDDA9F-5056-B741-DB18FBAC26DE3743&showMeta=0>

EFILA (2014)

TTIP Consultation submission

http://efila.org/wp-content/uploads/2014/07/EFILA_TTIP_final_submission.pdf

EU Trade Insights (2014-10-29)

Exec to ask court to decide on mixity of trade deal

<http://www.vieuws.eu/eutradeinsights/exec-to-ask-court-to-decide-on-mixity-of-trade-deal/>

EU:s webbplats

Procedure for the adoption of international agreements

http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/decisionmaking_process/114532_en.htm

EU-kommissionen

Webbplats om CETA-avtalet

<http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ceta/>

EU-kommissionen (2010)

All you want to know about the Anti-Counterfeiting Trade Agreement (ACTA)

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/october/tradoc_146792.pdf

EU-kommissionen (2013:a)

The EU's bilateral trade and investment agreements – where are we?

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2012/november/tradoc_150129.pdf

EU-kommissionen (2013:b)

Trade negotiations step by step

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2012/june/tradoc_149616.pdf

EU-kommissionen (2013:c)

Pressmeddelande: TTIP – The Economic Analysis Explained

<http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=968>

EU-kommissionen (2013:d)

Transatlantic Trade and Investment Partnership – The Economic Analysis Explained

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/september/tradoc_151787.pdf

EU-kommissionen (2013:e)

Factsheet on Investor-State Dispute Settlement

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/october/tradoc_151791.pdf

EU-kommissionen (2013:f)

Investment Protection and Investor-to-State Dispute Settlement in EU agreements

trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/november/tradoc_151916.pdf

EU-kommissionen (2013:g)

TTIP - non-papers on raw materials and energy

<http://big.assets.huffingtonpost.com/TTIPNonPaper.pdf>

EU-kommissionen (2014:a)

Pressmeddelande: Commission to further boost transparency

<http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1201>

EU-kommissionen (2014:b)

EU Position on Chemicals

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/may/tradoc_152468.pdf

EU-kommissionen (2014:c)

Non-paper on a Chapter on Energy and Raw Materials in TTIP

<http://www.scribd.com/doc/233022558/EU-Energy-Non-paper229><http://ec.europa.eu/environment/air/transport/pdf/art7a.pdf>

EU-kommissionen (2015:a)

Report: Online public consultation on investment protection and investor-to-state dispute settlement (ISDS) in the Transatlantic Trade and Investment Partnership Agreement (TTIP)

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153044.pdf

EU-kommissionen (2015:b)

TTIP and regulation –An overview

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/february/tradoc_153121.1.2%20TTIP%20and%20regulation%20overview.pdf

EU-kommissionen (2015:c)

Introduction to the EU legal text on Regulatory Cooperation in TTIP

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/february/tradoc_153119.1.1%20Regulatory%20cooperation%20intro%20to%20EU%20legal%20text.pdf

EU-kommissionen (2015:d)

Factsheet: Food safety and animal and plant health in TTIP

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153004.3%20Food%20safety,%20a+p%20health%20%28SPS%29.pdf

EU-kommissionen (2015:e)

Textual proposal: Sanitary and phytosanitary measures (SPS), art. 18 (f)

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153026.pdf

EU-kommissionen (2015:f)

Chemicals in TTIP

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153005.pdf

EU-kommissionen (2015:g)

Factsheet – Energy and raw materials in TTIP

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153015.2%20Energy%20and%20raw%20materials.pdf

EU-kommissionen

Webbplats om CETA-avtalet

<http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ceta/>

EU-kommissionen

Webbplats om TISA-avtalet

<http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/tisa/>

EU-parlamentet, Policy Department A (2015)

TTIP Impacts on European Energy Markets and Manufacturing Industries

http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/itre/dv/study_ttip_/study_ttip_en.pdf

EU-parlamentet, Policy Department B (2014:a)

Risks and opportunities for the EU agrifood sector in a possible EU-US Trade Agreement

http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/514007/AGRI_IPOL_STU%282014%29514007_EN.pdf

Euractiv (2014:a)

Κατρούγκαλος: Η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ δεν θα κυρώσει τη συμφωνία ελεύθερου εμπορίου ΕΕ-ΗΠΑ

<http://www.euractiv.gr/oikonomia/katroygkalos-i-kybernisi-syriza-den-tha-kyrosei-ti-symfonia-eleytheroy-emporioy-ee-ipa>

Euractiv (2014:b)

Business and NGOs divided over TTIP regulatory cooperation

<http://www.euractiv.com/sections/innovation-enterprise/business-and-ngos-divided-over-ttip-regulatory-cooperation-308861>

Euractiv (2014:c)

Sweden to sue the Commission for delaying hormone-affecting criteria

<http://www.euractiv.com/health/sweden-sue-commission-delaying-h-news-533772>

Euractiv (2014:d)

Commission scraps plan to label tar sands as polluting

<http://www.euractiv.com/sections/energy/commission-scraps-plan-label-tar-sands-polluting-308985>

Euractiv (2014:e)

The tar sands mystery and the smoking TTIP gun

<http://www.euractiv.com/sections/energy/tar-sands-mystery-and-smoking-ttip-gun-301552>

Euractiv (2015-01-27)

Paris and Berlin call for review of EU-Canada trade deal

www.euractiv.com/sections/trade-society/paris-and-berlin-call-review-eu-canada-trade-deal-311570

Europaparlamentets och Rådets förordning (EG) nr 1907/2006 , art. 1.3

European Environmental Agency, EEA (2013)

Late lessons from early warnings: science, precaution, innovation

<http://www.eea.europa.eu/publications/late-lessons-2>

European Parliament think tank (2015)

Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) - Key Studies

http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EXPO_BRI%282015%29544564

European Parliamentary Research Service (2014)

EU-US Transatlantic Trade and Investment Partnership: Detailed appraisal of the European Commission's impact assessment

http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/528798/IPOL-JOIN_ET%282014%29528798_EN.pdf

European People's Party, EPP (2014)

Mythbusting the EU-US free trade agreement

<http://www.eppgroup.eu/news/Mythbusting-the-EU-US-free-trade-agreement>

Europolitics (2014-12-06)

ISDS: What impact on foreign direct investment? Studies doubt that investor protection measures alone can increase FDI

<http://europolitics.info/external-affairs/isds-what-impact-foreign-direct-investment>

Felbermayer, Gabriel et al. (2013)

Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP): Who benefits from a free trade deal?

<http://www.bfna.org/sites/default/files/TTIP-GED%20study%2017June%202013.pdf>

Fjellner, Christofer (2013-11-21)

MP har plockat fram gamla konspirationsteorier

http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/mp-har-plockat-fram-gamla-konspirationsteorier_8749572.svd

FOE, IATP et al (2014)

An open letter to the European Commission

http://www.euractiv.com/files/26.08.2014_letter_to_de_gucht_-_safety_of_europe_food_is_under_threat.pdf

Greenpeace (2014)

Pressmeddelande: Commission ignores emissions from tar sands under EU clean fuel standards

<http://www.greenpeace.org/eu-unit/en/News/2014/Commission-ignores-emissions-from-tar-sands-under-EU-clean-fuel-standards/>

Gunnar Hökmark, Moderaterna

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=3993&artikel=5853405>

Hansen-Kuhn, Karen och Suppan, Steve (2013)

Promises and Perils of the TTIP – Negotiating a Transatlantic Agricultural Market

Institute for Agriculture and Trade Policy och The Heinrich Böll Foundation

http://www.iatp.org/files/2013_10_25_TTIP_KHK.pdf [ML1]

IATP, FOE et al. (2015)

How TTIP undermines food safety and animal welfare

http://www.foeeurope.org/sites/default/files/press_releases/briefing_ttip_food_safety_feb2015.pdf

Information (2013-11-23)

EU-Kommissionen: Sådan vinder vi offentligheden for frihandelsaftalen

<http://www.information.dk/479722>

International Business Times (2014-10-16)

EU Trade Commissioner Karel De Gucht Warns 'No TTIP Without ISDS'

<http://www.ibtimes.co.uk/eu-trade-commissioner-karel-de-gucht-warnsnottip-without-isds-1470373>

ISDS-bloggen (2014:a)

Positive Impact of Investment Agreement and ISDS on Foreign Investment

<http://isdsbloggen.se/blog/2014/11/25/positive-impact-of-investment-agreement-and-isds-on-foreign-investment/>

ISDS-bloggen (2014:b)

Skiljeförfarande för fred

<http://isdsbloggen.se/blog/2014/12/03/skiljeforfarande-for-fred/>

Jonsson, Helena (2014)

Just nu finns chans att öka handeln med miljöriktig mat

<http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.2375737-just-nu-finnschans-att-oka-handeln-med-miljoriktig-mat>

Juncker, Jean-Claude (2014)

Setting Europe in Motion: President-elect Juncker's Main Messages from his speech before the European Parliament

http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-14-705_en.htm

Karlsson, Mikael (2015)

TTIP and the environment: the case of chemicals policy

Global Affairs, 1:1

<http://dx.doi.org/10.1080/23340460.2015.977637>

Kommerskollegium (2012)

Potential effects from and EU-US free trade agreement: Sweden in focus

<http://www.kommers.se/publikationer/Rapporter/2012/Potential-Effects-from-an-EUUS-Free-Trade-Agreement--Sweden-in-Focus/>

Kommerskollegium (2014)

Regulativt samarbete och tekniska handelshinder inom ramen för Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)

<http://www.kommers.se/Documents/dokumentarkiv/publikationer/2014/TTIP-TBT-Snabbrapport.pdf>

Lejour, Arjan och Salfi, Maria (2015)

The Regional Impact of Bilateral Investment Treaties on Foreign Direct Investment

CPD Discussion Paper 298

<http://www.cpb.nl/en/publication/the-regional-impact-of-bilateral-investment-treaties-on-foreign-direct-investment>

Lemne, Carola Svenskt Näringsliv (2015-01-12)

Tydlig majoritet av svenska företag skulle exportera mer med TTIP

<http://www.europaportalen.se/2015/01/tydlig-majoritet-av-svenska-foretag-skulle-exportera-mer-med-ttip>

LO, TCO, SACO (2014)

**Facklig policy inför förhandlingarna om ett handels- och investeringsavtal mellan USA och EU;
Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)**

<http://loblog.lo.se/loblog/wp-content/uploads/2014/07/TTIP-facklig-policy-PDF.pdf>

Magnusson, Annette (2014-06-19)

Så löser vi miljötvisterna i frihandelsavtalet

<http://miljoaktuellt.idg.se/2.1845/1.566794/debatt-sa-loser-vi-miljotvisterna-i-frihandelsavtalet>

Malmström, Cecilia (2014-09-29)

Utfrågning i EU-parlamentets handelsutskott (INTA)

http://www.elections2014.eu/sv/new-commission/hearing/20140917HEA64702/?utm_source=twitter_Europarl_EN&utm_medium=social&utm_campaign=hearings_2014

National Pork Producers Council (2013)

Comments on the Transatlantic Trade and Investment Partnership

<http://www.nppc.org/wp-content/uploads/P-National-Pork-Producers-Council-USTR-2013-0019-TTIP-5-10-13.pdf>

Nilsson, Magnus (2014-11-30)

Handelskammaren tänjer på historien

http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/handelskammaren-tanjer-pa-historien_4144667.svd

Parlamentariska utskottsordförande från 16 medlemsländer till kommissionär Karel de Gucht (2014-06-25)

Letter in the framework of the political dialogue: the role of national parliaments in free trade agreements

http://www.ttip2014.eu/files/content/docs/Full%20documents/Letter_to_Mr_De_Gucht_-_role_of_national_parliaments_in_free_trade_agree..._181-238913.pdf

Persson, Maria (2015)

Är TTIP-avtalet dåligt för EU?

<http://review.ehl.lu.se/ar-ttip-avtalet-daligt-for-eu/>

Pressmeddelande miljögrupper (2014)

Environmental Groups: Proposal would be disaster for the climate

<http://www.foeeurope.org/leaked-trade-document-exposes-dangerous-EU-energy-proposal-080714>

Rankka, Maria och Magnusson, Annette (2013)

Tvister stjäl företagens fokus

http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/tvister-stjal-foretagens-fokus_8739980.svd

Raza, Werner et al (2014:a)

ASSESS_TTIP: Assessing the Claimed Benefits of the Transatlantic Trade and Investment Partnership

http://www.oefse.at/fileadmin/content/Downloads/Publikationen/Policynote/PN10_ASSESS_TTIP.pdf

Raza, Werner et al (2014:b)

Assess_TTIP: Assessing the claimed benefits of the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)", full study

http://www.guengl.eu/uploads/plenary-focus-pdf/ASSESS_TTIP.pdf

Regeringsförklaringen (2014-10-03)
<http://www.regeringen.se/sb/d/3039>

Regeringskansliets bakgrundsbeskrivning av TTIP
<http://www.regeringen.se/sb/d/19748>

Salacuse, Jeswald W. och Sullivan, Nicholas P. (2005)
Do BITs Really Work?: An Evaluation of Bilateral Investment Treaties and Their Grand Bargain
46 Harvard International Law Review
<http://oxfordindex.oup.com/view/10.1093/acprof:oso/9780195388534.003.0005>

Schepel, Harm et al. (2014)
Statement of Concern about Planned Provisions on Investment Protection and Investor-State Dispute Settlement (ISDS) in the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)
https://www.kent.ac.uk/law/isds_treaty_consultation.html

Scott, Robert E, Economic Policy Institute (2013)
NAFTA:s legacy
<http://www.epi.org/publication/nafta-legacy-growing-us-trade-deficits-cost-682900-jobs/>

Sefcovic, Maros (2014-10-16)
Svar till parlamentariska utskottsordförande från 16 medlemsstater
<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/3/2014/EN/3-2014-7557-EN-F1-1-1.Pdf>

Sierra Club och Power-Shift (2014)
Energy Trade in the Trans-Atlantic Trade and Investment Partnership: Endangering action on Climate Change
http://action.sierraclub.org/site/DocServer/Analysis_of_EU_Energy_Proposal_for_TTIP-Final_-_Sierra_C.pdf?docID=15781

Skovgaard Poulsen, L, Bonnitcha, J, Webb Yackee, J. (2013)
Cost and benefits of an EU-USA investment protection treaty
https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/260380/bis-13-1284-costs-and-benefits-of-an-eu-usa-investment-protection-treaty.pdf

SOCMA (2013)
REACH is Largest EU Trade Barrier for U.S. Chemical Manufacturing SMEs, SOCMA Testifies
<http://www.socma.com/PressRoom/index.cfm?subSec=3&sub=71&articleID=4382>

Solomon, Ilana (2013-10-03)
No Fracking Way: How Companies Sue Canada to Get More Resources
http://www.huffingtonpost.ca/ilana-solomon/lone-pine-sues-canadaoverfracking_b_4032696.html

Stiglitz, Joseph (2013)
South Africa breaks out
<http://www.project-syndicate.org/commentary/joseph-e--stiglitz-on-the-dangers-of-bilateral-investment-agreements>

Svenska Dagbladet (2014-02-27)
Handelsavtal i farozonen

Svenska regeringen (2014-04-24)

Pressmeddelande: Ewa Björling bjuder in till diskussion om transatlantiskt partnerskap för handel och investeringar (TTIP)

<http://www.regeringen.se/sb/d/18599/a/239218>

Svenska regeringen (2015-01-13)

Pressmeddelande: Kommissionens rapport om offentliga samrådet rörande investeringsskydd och ISDS i TTIP

<http://www.regeringen.se/sb/d/119/a/252688>

Svenska regeringen

<http://www.regeringen.se/sb/d/3213/a/230704>

Svenskt Näringsliv

http://www.svensktnaringsliv.se/migration_catalog/Rapporter_och_opinionsmaterial/Rapporter/ttipbakgrundpdf_608637.html/binary/TTIP%20Bakgrund.pdf

Tatiana Santos, EEB (2014)

Impact of Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) on the chemical sector and REACH

Tietje, Christian et al (2014)

The Impact of Investor-State-Dispute Settlement (ISDS) in the Transatlantic Trade and Investment Partnership

www.rijksoverheid.nl/bestanden/documenten-en-publicaties/rapporten/2014/06/24/the-impact-of-investor-state-dispute-settlement-isds-in-the-ttip/the-impact-of-investor-state-dispute-settlement-isds-in-the-ttip.pdf

Trade and Investment (2013)

Nuclear Phase-Out put to test

<http://www.tni.org/briefing/nuclear-phase-out-put-test>

Trans-Atlantic Business Council (2014)

TABC Energy and Climate Recommendations for T-TIP

<http://www.transatlanticbusiness.org/wp-content/uploads/2014/05/TABC-Recommendations-on-Energy-in-T-TIP-2014-March-131.pdf>

Trans-Atlantic Business Council (2014)

TABC priorities in the Transatlantic Trade and Investment Partnership

<http://www.transatlanticbusiness.org/wp-content/uploads/2014/05/TABC-Priorities-for-TTIP-September-16-2014.pdf>

Transport & Environment, Greenpeace, Friends of the Earth et al (2014)

Dirty Deals: How trade talks threaten to undermine EU climate policies and bring tar sands to Europe

http://www.transportenvironment.org/sites/te/files/publications/foee-fqd-trade-ttip-170714_0.pdf

U.S Chamber of Commerce (2012)

NAFTA triumphant: Assessing two decades of gains in trade, growth and jobs

<https://www.uschamber.com/report/nafta-triumphant-assessing-two-decades-gains-trade-growth-and-jobs>

UNCTAD (2013)

Recent Developments in Investor-State Dispute Settlement (ISDS)

http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/webdiaepcb2013d3_en.pdf

UNCTAD (2014)

Recent Developments in Investor-State Dispute Settlement (ISDS)

http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/webdiaepcb2014d3_en.pdf

UNCTAD (2015)

IIA issues note: Recent trends in IIAS and ISDS

http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/webdiaepcb2015d1_en.pdf

USDA Foreign Agricultural Service (2014)

GAIN report number GM14040

http://gain.fas.usda.gov/Recent%20GAIN%20Publications/T-TIP%20could%20force%20Germany%20to%20abolish%20plans%20for%20GMO%20labeling%20_Berlin_Germany_11-19-2014.pdf

USTR (2014)

U.S objectives, U.S benefits in the Transatlantic Trade and Investment Partnership: A detailed view

<https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2014/March/US-Objectives-US-Benefits-In-the-TTIP-a-Detailed-View>

Van den Belt, Hans och Gremmen, Bart (2001)

Between precautionary principle and "sound science": Distributing the burdens of proof

<http://link.springer.com/article/10.1023%2FA%3A1013862024432>

Van Harten, Gus (2013)

Beware the discretionary choices of arbitrators

Columbia FDI Perspectives No. 110, 9 december 2013

http://ccsi.columbia.edu/files/2013/10/No_110_-_Van_Harten_-_FINAL.pdf

Warren, Elisabeth (2015-02-25)

The Trans-Pacific Partnership clause everyone should oppose

http://www.washingtonpost.com/opinions/kill-the-dispute-settlementlanguage-in-the-transpacific-partnership/2015/02/25/ec7705a2-bd1e-11e4-b274-e5209a3bc9a9_story.html

Washington Post (2014)

A leaked document shows just how much the EU wants a piece of America's fracking boom

<http://www.washingtonpost.com/blogs/wonkblog/wp/2014/07/08/could-a-trade-deal-lift-the-u-s-longstanding-ban-on-crude-oil-exports-europe-thinks-so/>

Wilson, Michael P. och Schwarzman, Megan R. (2009)

Toward a new U.S Chemicals policy; Rebuilding the foundation to advance new science, green chemistry and environmental health

Environmental Health Perspectives, vol. 117, s. 1202

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2721862/>

WEBDOKUMENT OCH HEMSIDOR SOM HÄNVISAS TILL I TEXTEN

http://action.sierraclub.org/site/DocServer/TTIP_Investment_Letter_Final.pdf?docID=14701

<http://chemicalwatch.com/21382/environment-ngos-criticise-eu-commission-ttip-chemicals-paper>

http://ciel.org/Publications/TTIP_Chem_16Sep2014.pdf

http://corporateeurope.org/sites/default/files/231214_regulatory_coherence_draft_proposal.pdf

<http://corporateeurope.org/sites/default/files/ttip-regulatory-coherence-2-12-2013.pdf>

http://ec.europa.eu/health/tobacco/introduction/index_en.htm

<http://efila.org/events/report-on-inaugural-conference-of-efila/>

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-1095_en.htm?locale=en

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-3201_sv.htm

<http://hsfnotes.com/arbitration/2014/06/20/no-jurisdiction-over-bit-claims-if-investor-fails-to-state-a-prima-facie-case/>

<http://efila.org/>

http://iiapp.org/media/uploads/vattenfall_v_germany.rev2.pdf

http://iiapp.org/media/uploads/vattenfall_v_germany.rev2.pdf

<http://italaw.com/sites/default/files/case-documents/italaw3118.pdf>

<http://kluwerarbitrationblog.com/blog/2013/03/28/achmea-ii-seizing-arbitral-tribunals-to-prevent-likely-future-expropriations-is-it-an-option/>

<http://skiftet.org/nyheter/2015/01/till-och-med-konservativa-tankesmedjor-forstar-riskerna-medttip>

<http://svenska.yle.fi/artikel/2014/12/02/um-tjansteman-tvingas-lamna-lobbyorganisation-efter-yleintervju>

<http://svenska.yle.fi/artikel/2015/01/23/juristfirmor-driver-investerarskydd-stubbs-valfinansiar-deltar>

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5992204>

http://trade.ec.europa.eu/consultations/index.cfm?consul_id=179

<https://www.agra-net.net/agra/agra-europe/policy-and-legislation/trade-policy/ttip-can-address-broken-eu-biotechprocess-claims-usda-official-470793.htm>

<http://www.beehive.govt.nz/release/government-moves-forward-plain-packaging-tobaccoproducts>

<http://www.bloomberg.com/news/2012-12-10/achmea-wins-arbitration-against-slovakia-over-insurance.html>

<http://www.cato.org/blog/responding-white-house-defense-investor-state-dispute-settlement>

<http://www.chemsec.org/what-we-do/influencing-public-policy/news-updates/1409-member-states-and-europeanparliament-join-swedish-court-case-on-edc-criteria>

http://www.ciel.org/Publications/CH_Pro.pdf

<http://www.dn.se/kultur-noje/kronikor/stina-oscarson-jag-inlamnar-som-sara-lidman-en-protest-innan-jag-gar-ut-i-solen-1/>

<http://www.dn.se/nyheter/sverige/regeringen-stammer-eu-kommissionen/>

<http://www.europarl.europa.eu/news/sv/news-room/content/20140307IPR38125/html/Parlamentet-inv%C3%A4nder-mot-nya-m%C3%A4rkningslagar>

<http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.2375323-frihandelsavtal-med-usa-ger-stor-effekt-pasvensk-export>

<http://www.italaw.com/cases/documents/1607>

<http://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/ita0665.pdf>

<http://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/italaw1596.pdf>

<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/handel/allmantomhandelsochjordbrukspolitik/sanitaraochfytosanitarafragor.4.6a459c18120617aa58a80001442.html>

<http://www.regeringen.se/sb/d/19812/a/252688>

<http://www.sccinstitute.se>

<http://www.scribd.com/doc/220944368/TTIP-Lobby-letter-of-U-S-Meat-Export-Federation#download>

<http://www.transport.se/Transportarbetaren/Start/Debatt1/TTIP--frihandel-med-risker/>

<https://www.whitehouse.gov/blog/2015/02/26/investor-state-dispute-settlement-isds-questions-and-answers>

BILAGA 1

RESPONDENTER, ENKÄT- OCH INTERVJUSTUDIEN¹

Annelie Andersson, ordförande för Latinamerikagrupperna.

Gunnel Axelsson Nycander, Svenska kyrkans internationella avdelning. Författare till bland annat Handel och hållbar utveckling samt Etik och handel.

Pia Eberhardt, Corporate Europe Observatory (CEO).

Christofer Fjellner, EU-parlamentariker (M).

Christina Furustam, International relations and trade, Lantbrukarnas Riksförbund (LRF).

Kenneth Hermele, lektor vid Globala studier, Göteborgs universitet, samt ekonom vid Forum Syd.

Henrik Isaksson, t.f. enhetschef Enheten för Handel och tekniska regler, Kommerskollegium.

Maud Johansson, Svenska Afghankommittén, tidigare chef för avdelning för globala utvecklingsfrågor på Forum Syd.

Mikael Karlsson, ordförande European Environmental Bureau (EEB).

Peter Kleen, senior fellow på European Centre for International Political Economy, tidigare generaldirektör, Kommerskollegium.

Susanne Lindberg Elmgren, internationella enheten, LO.

Annette Magnusson, generalsekreterare Stockholms Handelskammarers Skiljedomsinstitut.

Magnus Nilsson, press- kommunikationschef vid Olof Palmes Internationella Center.

¹ Några respondenter intervjuades, men de flesta fick en enkät tillsänd sig med i stort sett samma uppsättning frågor som de som använts vid intervjuerna. Flera respondenter valde att inte svara på samtliga frågor. Ett par respondenter valde att besvara enkäten med hjälp av standard svar från befintligt material, svar som alltså inte var skraddarsydda för våra frågor och som inte täckte alla våra frågor.

BILAGA 2

FRÅGEFORMULÄR MED TILLHÖRANDE FÖLJEBREV

Hej.

Jag hjälper Cogito – den gröna tankesmedjan (finansierad av Miljöpartiet)¹ med en skrift om handelsavtal i allmänhet och TTIP i synnerhet. Ditt namn har dykt upp när jag har frågat andra insatta i handelsdebatten om vilka vi borde kontakta. Vi har ett antal handelsrelaterade frågor som vi söker svar på – du finner dem nedan. Jag kan kontakta dig per telefon eller du kan svara skriftligen på frågorna. Självklart står det dig fritt att inte svara alls. Om du inte har svar på samtliga frågor så hoppa då över en fråga. Jag hoppas dock på en hög svarsfrekvens. Jag upplever att den allmänna kunskapsnivån om handel och kommande avtal är låg och för att vår studie ska bli rättvisande vill vi presentera synpunkter från flera olika perspektiv.

Om ni har allmänna frågor om studien eller Cogito hänvisar jag till AA på Cogito (förnamn.efternamn@cogito.nu). Mig når ni på e-post eller telefon xxxxx.

Vänliga hälsningar
Markus Larsson²

ISDS (tvistelösningsmekanismen, investeringsskyddet)

Är ett kommande TTIP bättre eller sämre om det innehåller ISDS (investor-state dispute settlement)?

Hur viktigt är det med en tvistelösningsmekanism/investeringsskydd, ISDS, i ett nytt avtal?

Ser ni såväl för-som nackdelar med tvistelösningsmekanism/investeringsskydd/ISDS?

Kommer TTIP att innehålla en ISDS eller kommer den delen förhandlas bort?

¹ Intervjuer och enkätutskick gjordes innan Katalys var med i projektet.

² Följebrev och utformningen av frågor har inte varit identisk. Skillnaden har dock varit liten och andemeningen i såväl brev som frågor har varit densamma.

WTO:s roll.

Utvecklingen mot bilaterala avtal snarare än multilaterala avtal, är den odelat positiv eller odelat problematisk?

För 10–15 år sedan riktade svenska och internationella NGO:s/folkrörelser mycket kritik mot WTO. Hur uppfattar du att NGO:s/svenska folkrörelser ställer sig till WTO idag?

Är man idag snarare WTO-kramare än motståndare till WTO? Borde man vara det?

TTIP – vinster med

Enligt Rudiger Von Arnim och Eric Sjöberg (Brännpunkt 28 november 2014) är vinsterna med ett nytt frihandelsavtal väldigt små – de hänvisar till EU-kommissionens egna beräkningar ("Kommissionens egen rapport visar att tillväxten kommer öka med 0,5 procent över ett spann av tio år. Det är (ungefär) lika med en ökning av tillväxten på 0,05 procent årligen vilken knappast kan betraktas som något mer än ett avrundningsfel."). Är det värt att förhandla fram ett nytt avtal?

Koppla ihop handel och klimat?

Finns det någon anledning att koppla pågående förhandlingar om nya frihandelsavtal med klimatförhandlingarna? Om ett år ska världens ledare komma överens om hur klimatproblemet ska tacklas. Skulle några av de mindre drivande länderna kunna bli mer intresserade av ett nytt konstruktivt klimatavtal om de samtidigt erbjöds ett intressant handelsavtal? Eller är det att komplicera redan komplicerade förhandlingar?

Övriga frågor

Effekter på offentlig upphandling: kommer ett nytt avtal/TTIP försvåra för stat, kommun och landsting att upphandla tex lokal och ekologisk mat? Eller kan ett nytt avtal stärka möjligheten till upphandling av lokal/ekologisk mat?

Vilka samhällsgrupper vinner/förlorar på TTIP?

Innan ett TTIP-avtal träder i kraft kommer det passera ett antal hållpunkter – EU-parlamentet, nationella parlament i EU, USA:s kongress – varför UD menar att man inte behöver vara orolig för att tex negativa miljöeffekter av avtalet. Finns skäl att tro att ett för miljön eller arbetsrätten dåligt avtal kan slinka igenom nätet?

Finns anledning att frånga WTO:s strävan mot konsensus för att kunna komma snabbare fram? Eller är konsensustraditionen en styrka?

BILAGA 3

21th October 2014

Cecilia Malmström
Commissioner-designate for Trade
European Commission
BE-1049, Brussels
Belgium

Dear Mrs Malmström,

Last June EU and US leaders launched negotiations for the biggest bilateral trade deal in history. The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) will add over €100bn to EU GDP and has the potential to transform not just our own economies, but also the global economy.

If we are to unlock the full potential of a TTIP deal, it must be comprehensive and ambitious. That is why EU Member States agreed a far-reaching mandate as the basis for the Commission to negotiate with the US Trade Representative.

TTIP negotiations have made good progress since then. Given the scope of the potential deal, it is not surprising that TTIP has attracted considerable public debate, which we welcome. We recognise that there are legitimate concerns about the negotiations. That is why we collectively agreed, in the interests of transparency, to publish the TTIP mandate last week.

However, many of the concerns about TTIP are based on misconceptions. For example, that TTIP could undermine public services, undermine the right of national governments to regulate, or undermine EU standards on food or health and safety. The response to those criticisms - as some are calling for and tempting as it may be - should not be to jettison the difficult issues. That will lead to a lowest common denominator deal at best or no deal at all.

Europe needs to think big and demonstrate clear leadership if we are to generate the growth that we badly need and if we are to keep our place on the world stage. That means the Commission and governments across the EU working with businesses and consumer associations to tackle those myths head on.

One of the issues that has attracted criticism is investment protection. The Commission is currently analysing the results of a public consultation on this issue and we look forward to the Commission's response. The consultation was an important step in ensuring that we strike the correct balance to ensure that governments retain their full freedom to regulate, but not in a way that discriminates unfairly against foreign firms. It is important that the outcome of this consultation runs its course and we carefully consider the views expressed by our stakeholders before reaching firm decisions on the way forward. The Council mandate is clear in its inclusion of investor protection mechanisms in the TTIP negotiations; we need to work together on how best to do so.

We are confident that you can achieve that goal and also secure our objectives across the whole of the mandate that the Council has provided. We will work closely with the Commission to achieve those aims.

Yours sincerely



Yiorgos Lakkotrypis
Ministry of Energy, Commerce,
Industry and Tourism



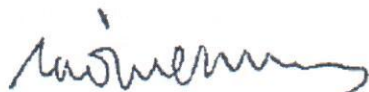
Jan Mládek
Minister for Industry and Trade



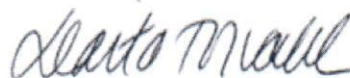
Mogens Jensen
Minister for Trade
and Development Cooperation



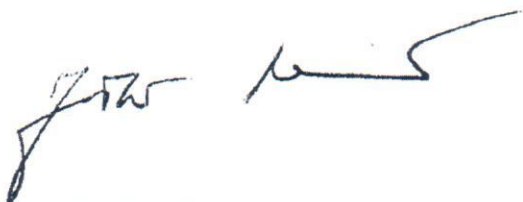
Anne Sulling
Minister of Foreign Trade
and Entrepreneurship



Jaime García-Legaz Ponce
Secretary of State for Trade



Lenita Toivakka
Minister for European Affairs
and Foreign Trade

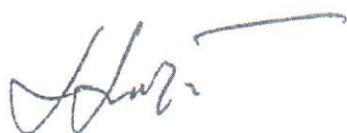


Joško Klisović
Deputy Minister of Foreign
and European Affairs



Minister for Enterprise and Innovation

Minister for Jobs, Enterprise and
Innovation



Linas Linkevičius
Minister of Foreign Affairs



Minister of Foreign Affairs



Dr Christian Cardona
Minister for the Economy,
Investment and Small Business



Bruno Maçães
Secretary of State for European Affairs


Mikael Damberg
Minister for Enterprise and Innovation



Ian Livingston
Minister for State of trade
and Investment

CC: Jean-Claude Juncker
President Elect of the European Commission.
Jose Manuel Durao Barroso
President of the European Commission
Karel De Gucht
Commissioner for Trade of the European
Commission

